

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Antropoloji Anabilim Dalı

**İKİ İSLAMCI KADIN DERGİSİNDE “KADIN İMGESİ”:
KADIN VE AİLE İLE BİZİM AİLE DERGİLERİ**

Gölbana Çeken

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

İKİ İSLAMCI KADIN DERGİSİNDE “ANNELİK İMGESİ”:
KADIN VE AİLE İLE BİZİM AİLE DERGİLERİ

Gölbana Çeken

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Antropoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

TEŞEKKÜR

Çalışmanın sonuca ulaşması için her türlü desteği sağladığı için danışmanım Doç. Dr. Serpil Altuntek'e teşekkürü bir borç bilirim. Başta Antropoloji Bölüm başkanı Prof. Dr. Metin Özbek'e; derslerde aktardıkları bilgi ve deneyimlerinden ötürü Doç. Dr. Suavi Aydın, Yrd. Doç. Dr. Balkı Şafak, Yrd. Doç. Dr. Erhan Ersoy ve Dr. Sibel Özbudun'a ve bölümdeki diğer öğretim görevlileri ve çalışanlarına; jürimde yer alma nezaketini gösterdiği için Doç. Dr. Zehra Dökmen'e teşekkür ederim. Tez süreci boyunca maddi desteklerini esirgemeyen Alptekin ailesine; görüşleriyle katkıda bulunan arkadaşım Ayşe Yıldırım ve destekleriyle hep yanımda olan diğer tüm arkadaşlarıma, ayrıca tez süreci boyunca motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

04 Haziran 2007

Gülbana Çeken

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülbana Çeken
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 25.11.1979

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Halk Bilimi (Folklor) Bölümü
Yüksek Lisans : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler
Öğrenimi Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : “Küreselleşmeye Karşı Direniş Mekanı:
Çevrecilik”, *Folklor/Edebiyat*, (44) 143-150,
(2005).

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : -

İletişim

E-Posta Adresi : gulbana@yahoo.com

Tarih : 04 Haziran 2007

ÖZET

ÇEKEN, Gülbana. İki İslamcı Kadın Dergisinde Kadın İmgesi: *Kadın ve Aile* ile *Bizim Aile* Dergileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

1980'lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye'de İslamcı hareket ve kadının İslamiyet'teki durumu üzerine sorgulamalar modernleşme ve feminist tartışmalara paralel olarak bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde, birçok dini cemaatin kapılarını kadınlara açtığı, çeşitli gazete ve dergilerin İslamcı feministlere ya da İslamiyet'te kadın bakış açısına sahip kadınlara yer vermeye başladığı, kimi zaman da bir grup İslamcı kadın yazarın hazırladığı dergilerin çıktığı gözlemlendi.

1980'lerin ikinci yarısı boyunca yayımlanan bu dergiler genel olarak Batı modernitesine karşı tepkilerini kadın imgesi üzerinden yansıtmış ve bu anlamda İslami bir bilinç oluşturma gibi bir misyon üstlenmişlerdir. Kadının anne olarak İslamiyet için eğitilmesine merkezi bir önem veren bu dergiler, modernleşmeye karşı tepkilerini paradoksal olarak yine modernitenin araçlarından –dergi ve gazetelerden- yararlanarak göstermişlerdir. Tez kapsamında ele alınan *Kadın ve Aile* ile *Bizim Aile* dergilerinin, modernleşmeye bir tepki olarak gelişen İslamcı hareketin referanslarına dayanarak, kadın imgesini nasıl yeniden inşa ettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Kadınlara seslenen her iki yayının onların İslamcı kurallar bütünü içinde ataerkil bağlarla ailelerine ve İslam'a sıkıca bağlı bireyler olmalarını sağlamak yönünde bir tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir. Her iki dergi de -aralarında çeşitli derecelerde farklılıklar olmasına rağmen- kadının bireyselleşmesine ve özgürleşmesine karşı çıkmıştır. Kadının yeri evi, görevi ise *iyi* eş ve *fedakar* anne olmak şeklinde çerçevelenirken, bedeni ve cinselliği nikahlı eşi dışında herkesten sakınılmak durumunda bırakılmıştır. Kadının bedensel ve toplumsal denetiminin onun *fitne* yaratma potansiyelinin önüne geçmek bakımından önemsendiği ele alınan dergiler bağlamında net bir şekilde anlaşılmaktadır. Öte

yandan, yazarların İslam'ın kadını ikincilleştiren ataerkil yapıya hizmet eden tutumları bu dergilerin Batılı anlamdaki liberal, radikal vb. feminist dergilerden farklı olduğu tespit edilen noktalara arasındadır.

Anahtar Sözcükler

İslam, Modernleşme, İslamcı kadın dergileri, Kadın imgesi, Ataerkillik, *Kadın ve Aile* dergisi, *Bizim Aile* dergisi.

ABSTRACT

ÇEKEN, Gülbana. “Woman Image” in Two Islamic Women’s Magazines: *Kadın ve Aile* and *Bizim Aile* Magazines, Thesis for Master’s Degree, Ankara, 2007.

Islamist movements in Turkey as well as the questioning as to women’s status in Islam have intensified since the second half of the 80’s, paralel to modernization processes and the rise of the feminist discourse since then, many Islamic communities began accepting women to their ranks, whereas Islamic journals welcomed contributions from “Islamic feminist”, women’s magazines preposed by groups of “Islamic feminist” women began to make their appearance.

These magazines, which literally have flourished on the late 1980’s reflect a reactions against Western modernity –a reaction usually reflected upon women’s image- this has laden them with a mission of creating an Islamic consciousness. Consecrating a priviledged role to the education of women as mothers, these magazines paradoxically display their reactions against modernization through the instruments of modernity, namely the mass media. The thesis aims at revealing the ways the women’s image is reconstructed with reference to Islamic movements, in two of the most prominent Islamic women’s magazines, *Kadın ve Aile* and *Bizim Aile*.

A distinctly traditional attitude is observed in the discourse of both these magazines, which stresses the importance of patriarchal ties and the women’s attachment to Islamic values. Though in differing degrees, both object to women’s individualization and liberation. While women’s role is reduced to one of *good* wives and *sacrificing* mothers, their bodies are strictly reserved for their legal husbands. That the body and social control over women’ bodies is directed to limit their liability to *fitna* is clearly obvious from the texts. Their

conformity to the structures of patriarchy distinguishes their discourse from that of Western versions of feminism (liberal, radical, etc.).

Key Words

Islam, Modernity, Islamic Women's magazines, Image of women, patriarchy, Magazine of *Kadın ve Aile*, Magazine of *Bizim Aile*.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
I. MODERN DÜNYADA İSLAM.....	4
1.1. İSLAMIN MODERNİTEYLE PARADOKSAL İLİŞKİSİ.....	4
1.2. İSLAMCILIK VE KADIN.....	11
II. TEK TANRILI DİNLERDE KADIN İMGESİ.....	16
2.1. YAHUDİLİK'TE KADIN İMGESİ.....	18
2.2. HİRİSTİYANLIK'TA KADIN İMGESİ: "AKIL-RUH" KISKACINDA KADIN.....	20
2.3. İSLAMİYET'TE KADIN İMGESİ: "FİTNE"Çİ KADIN YA DA "CİNSEL NİMET".....	21
III. KADIN VE AİLE VE BİZİM AİLE DERGİLERİNDE KADIN İMGESİ.....	30
3.1. KADIN VE AİLE DERGİSİNİN GENEL PROFİLİ.....	30
3.2. BİZİM AİLE DERGİSİNİN FARKI NEDİR?.....	38
3.3. ÜREME VE KADIN BEDENİNİN ARAÇSALLAŞMASI.....	44
3.4. DERGİLERDE ANNE OLARAK KADIN İMGESİ.....	57
3.4.1. Çocuk Bakımı ve Terbiyesi.....	61
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA.....	75

KADIN VE AİLE DERGİSİ KAYNAKÇASI.....81

BİZİM AİLE KAYNAKÇASI.....87

EKLER

KISALTMALAR

BA: *Bizim Aile*

bs.: Basım

G. Ç.: Gülbana Çeken

KA: *Kadın ve Aile*

s.: sayfa

t.y.: tarih yok

GİRİŞ

Türkiye’de çokça üzerinde durulan modernite ve Batılılaşma tartışmaları daha 1839 Tanzimat Fermanıyla Osmanlı Devletinin gündemine yerleşmişti. Ancak bu tarihten önce saray ve çevresinde halkın modern yaşamın gereklerine uymakta istekli olduğu, birçok Batılı ürünün gündelik hayata girdiği bilinmektedir (Belge, 1983, s. 844-845). “Modern” sözcüğü Aydınlanma¹, Sanayi Devrimi, çoğulcu demokrasinin ürünü olan bireycilik, laiklik ve eşitlik gibi Batılı değerlere işaret ederken (Göle, 2004, s. 20), Türkiye’de modern / modernizm kavramı yalnızca bu anlamlarla sınırlı değildir; bunların yanında Batı kaynaklı davranışlar bütünüünün de göstergesidir. Yer sofrası yerine yemek masasının; peçe, şalvar ve sakalın yerine Batılı anlamda giyim-kuşamın tercih edilmesi modernliği sembolize eden seçimlerdir.

Modernliğin gerektirdiği şeyler arasında kadın-erkek eşitliği ve kadın bedeninin özgürleşmesi de vardır. Bu nedenle Osmanlı aydınlarının muhafazakar-İslamcı kesimi Batı’nın bilim ve teknolojisinin getirilmesini isterken ahlakını reddettiler. Göle (2002, s. 66), 19. yüzyıl sonunda Osmanlı seçkinlerinin Batılılaşmanın yolları hakkındaki tartışmalarının, kültürel kimlik ve modernleşme arasındaki soruna işaret ettiğini belirtmektedir: “Muhafazakarlara göre ilki kendi kültürel ve dinsel kimliğini, ikincisi ise Batının teknolojik başarılarını gösteren, medeniyetin manevi ve maddi yönleri birbirinden ayrıştırılmalı, reformlar Batının bilimsel ve teknolojik yönlerinin alınmasıyla sınırlı kalmalıdır”. Diğer taraftan Batıcılar ise medeniyetin bir bütün olduğunu, iki parçaya ayıramayacağını, bu yüzden bir bütün olarak uyarlanması gerektiğini iddia ettiler (Göle, 2002, s. 66). Bundan başka, Batıcılar “medeniyetin evrensel terimlerle tanımlandığını zaman ve mekandan bağımsız olduğunu, hiç kuşkusuz Hristiyan kültürünün bir ürünü olamayacağını” savundular (Göle, 2002, s. 66). Zamanla kutuplanan bu iki

¹ Aydınlanma düşüncesi insanoğlunun bilgi edinme yoluyla doğaya egemen olacağını dolayısıyla da doğanın kör güçlerine karşı insanların özgürleşeceğini öngörmektedir. Tüm insanların akılcı düşünme ve bilgilenmeleri ile toplumlar da kör inançlardan, gerilik ve cehaletten kurtulabilecektir. Bu da insanın daha da özgürleşmesi anlamına gelmektedir (Şaylan, 2002, s. 45).

modernleşme modelinden Kemalist modernleşmenin hayata geçirilmesi, bu tartışmada Batıcıların muhafazakarlara karşı bir bakıma “zaferini” göstermektedir (Göle, 2002, s. 66).

Halis Çetin (2003, s. 17)’e göre “modernleşen toplumun siyasal gelişmedeki en önemli sorunlarından birisi ‘geç kalmışlık’ psikolojisidir. Doğal olarak da modernleşme, sürece geç giren bir toplumun önündekileri yakalama yarışıdır”. Kemalist projenin ana hedefi de *az zamanda çok iş yapmaktır*. Dolayısıyla Batı ile aranın kapatılması doğal sürecine bırakılamazdı ve gereken tüm yeniliklerin devlet eliyle gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bu süreç ise her zaman istenilen düzeyde tepkilerle karşılanmıyordu. Çünkü değişmesi söz konusu olan şey, yüzyılların biriktirdiği kültürel ve dinsel bir gelenektir (Çetin, 2003, s. 17).

Batıda modernlik sanayileşme, üretim ve sınıf çatışmalarına dayalı güçler tarafından şekillenirken; Türk modernleşmesi, kadının geleneksel İslami yaşam biçiminden bağımsızlaştırılmasının Batılılaşma’ya ve laikliğe giden yolu açacağına inanan reformcu seçkinlerin modernist yönelimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktı (Göle, 2004, s. 26). Medeni Kanunun kabulü, Birçok Batılı ülkeden çok önce kadınlara siyasi hakların verilmesi Cumhuriyet’in ilk yıllarına rastlar. 1930’da belediye seçimlerinde, 1934’te de milletvekili seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Seçkin kesim ve çevresi kadınlara ilişkin bu reformlardan sonuna kadar yararlanırken, özellikle taşrada okuma-yazma bilmeyen kadın ancak birkaç kuşak sonra haklarını idrak etmeye başlamıştır.

Modernistlere göre, “Kemalizm” Türkiye’de laik rejimi sağlamca kurmuştur. Bu nedenle onlar İslami ideolojinin çeperlerde kalacağı ya da Batı’nın modernleştirici etkisiyle ve kentleşme ve sanayileşme gibi iç süreçlerin sonucu olarak kademeli olarak yok olacağı beklentisi içindeydiler (Sakaranaho, 2006, s. 336).

Oysa yakın tarihe baktığımızda, 1970'li yılların sonunda, Müslüman ülkelerde özellikle İran Devrimi ile yükselen İslamcı hareketler ile modernist seçkinler arasında, kadının toplumsal ve hukuki statüsü açısından doğrudan siyasi bir mücadele başlamıştır (Göle, 2004, s. 114). Bu süreç Türkiye'de de etkisini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. İslamcıların 80'li yılların ikinci yarısından itibaren modernitenin değerlerine ve kentlilik olgusunun toplumsal yaşam tarzına karşı direnme stratejileri oluşturdukları; İslami referanslar çerçevesinde kadının eğitilmesi konusuna büyük önem verdikleri ve bu amacın çeşitli medya araçları (gazete, dergiler, televizyon, video kasetleri vd.) dolayısıyla sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Çeşitli medya organlarında Asr-ı Saadet kişileri ve olayları örnek gösterilip *kurtuluşun* ancak İslam'la gerçekleşebileceği; bunun için başta kadınlar olmak üzere tüm Müslümanlara çağrıda bulunulmuştur.

Kent yaşamı içinde İslamcılar modernite ile mücadele ederlerken kullandıkları araçların ve söylemlerin paradoksal olarak yine modern yaşamdan köken bulduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla bu çalışmada, Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren siyasal-toplumsal taraf bulan İslami oluşum göz önünde bulundurularak; kadın imgesinin İslami kadın dergileri tarafından nasıl inşa edildiği sorunu irdelenecektir. Bu amaçla, 1980'lerin ikinci yarısında ortaya çıkan ve İslam'da kadının yerine ağırlık veren *Kadın ve Aile* (Şubat 1985-Aralık 1987 sayıları) ile *Bizim Aile* (Ocak 1988-Aralık 1989 sayıları) dergileri incelenecektir.

1980'lerin sonlarında yayınlanmaya başlayan *Kadın ve Aile* ile *Bizim Aile* dergilerinin tez kapsamında ele alınmasının nedeni, her iki derginin Türkiye'de siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlerin ivme kazandığı bir dönemi kapsaması ve birbirine yakın bir ideolojiye sahip olmalarıdır.

I MODERN DÜNYADA İSLAM

1.1. İSLAM'IN MODERNİTEYLE PARADOKSAL İLİŞKİSİ

Modern terimi, “(1) dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insanın müdahalesiyle şekil almaya açık bir dünya görüşünü; (2) ekonomik kurumların karmaşık bir bileşimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; (3) ulus-devlet ve kitle demokrasisi dahil olmak üzere belirli siyasal kurumları göstermektedir” (Arda, 2003, s. 421). Anthony Giddens (1998, s. 11), modernliği on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini imlediğini belirtmektedir.

Modern ya da modernite Batı’da var olan, modernleşme ise halihazırda olmayan ancak, *ulaşılabilir* bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Emre Kongar (1995, s. 227), modernleşmeyi “Batılı toplumsal bilimciler tarafından, bütün gelişmekte olan toplumların, Batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavram” olduğuna değinmektedir. “Benzer aşamalardan geçmek” ifadesi tarihin evrimsel bir çizgide ileriye doğru akışı varsayımına ve Batı’nın etnik merkezîyetçiliğine işaret ederken; *ötek*inin, azgelişmişin, gelişmekte olanın, *barbarın* ve *ilkel* olanın da bu aşamalardan geçip *modernleşeceği* anlaşılmaktadır.

Modernlik Batı’da içselleştirilmiş bir süreçken Batı’nın sahip olduğu bilim, teknoloji ve ekonomik refah düzeyine ulaşmaya çalışan Üçüncü Dünya ülkeleri onu kovalanması ve ulaşılması gereken bir hedef olarak tasavvur ederler. Batı her an kendini yenilediğinden Doğu’nun ya da Üçüncü Dünyanın onu yakalaması ise hemen hemen imkansız gibidir. Nilüfer Göle (2002, s. 48), “modernleşmecilik”in, tanımını Batı kültürel modelinden aldığını; taşıyıcısının ise Batıcı seçkinler olduğunu; modernliğin ise ancak yerel toplumsal dokuların üzerine inşa edilebileceğini söylemektedir. Ona göre:

“Batı moderndir çünkü yeni olanı –ekonomik, kültürel, bilimsel- düzeyde içsel ve yerel bir süreç olarak doğurabilmiştir. ‘Azgelişmişlik’ ise modernleşmecidir, çünkü sanayi medeniyetini kaçırdığından beri kendini bu medeniyete göre yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Bu doğrultuda Batılılaşma çabaları tarihsel bir geç kalmışlık bilincine verilen bir cevaptır” (Göle, 2002, s. 48).

Modernite, karşıtı olan geleneksel ile sürekli bir çatışma halindedir. Nancy Lindisfarne (2002, s. 39)’e göre modernlikte “değer verilen ve parayla ödüllendirilen şeyler ussalık, eğitim, laiklik, bilim ve özellikle teknolojik başarı ile ilişkilendirilir. Ters nitelikler, yani akıl dışılık, duygusallık, cahillik, din ve batıl inanç ve ilkel teknolojiler damgalanır.” Batılı olma sürecini koalamak evrimsel gelişim düşüncesine ve Oryantalist perspektife teslimiyeti baştan kabul etmekle aynı anlamı taşır. Çünkü *idealize* edilmiş bir örnek olarak duran bu *zirveye* ulaşmakla toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal her türlü problemin çözüleceği yaygın bir kanıdır.

Medeniyet kavramının altında yatan temel ideoloji pozivitizmin her yerde ve her zaman uygulanabilir olma iddiasından dolayı, Batı medeniyetinin evrenselliği temsil ettiği düşüncesidir (Göle, 2004, s. 28). Bu yüzden Osmanlı Devleti aydınları içinde bulundukları bunalımlı dönemi atlatmak için Batılı modellere başvurmuşlar; ve yine aynı sebepten ötürü yeni Türkiye Cumhuriyeti kurucuları da *muasır medeniyetler seviyesine* ulaşmayı hedeflemişlerdir.

Modernite çağını gerçekten de “göz kamaştırıcı bir atılım destanı” olarak gören Şaylan (2002, s. 112), modernizmin, insanoğlunun büyük başarılarını simgelediğini fakat bu tarihsel dönemin aynı zamanda büyük acılar ve insanlık trajedilerinin yaşandığı bir zaman dilimi olarak da değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Modernizmin temel ahlak normu hümanizmdir. Ama modernitenin tarihi her yönüyle hümanist değildir. Ona göre: “Büyük savaşların, soykırımların yanında büyük yığınlar, özellikle emekçiler kapitalist dönüşümün kurbanı olmuşlar, aynı zamanda kadınlar kamu alanından dışlanmışlardır” (Şaylan, 2002, s. 112). Üstelik feminist hareketin günümüzde kazandığı etkinliğe karşın kadın sorunun devam ettiği, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve

baskının ortadan kalkmadığı da bir gerçektir. Öte yandan, kapitalist dönüşüm bir dünya sistemi haline gelirken, “üçüncü dünya” halkları olarak tanımlanan büyük insan yığınları akıl almaz bir şekilde baskılara hedef olmuş; büyük acılar yaşanmıştır, yaşanmaya devam etmektedir (Şaylan, 2002, s. 112).

Modernizmin en büyük tehlikesi Batı’nın etnik merkezîyetçiliğe (etnosantrizm) ve oryantalist² bir bakış açısına düşüşünü kolaylaştırmasıdır. Çünkü modernizmde öngörülen, Batıdaki her türlü *gelişmişlik* şekli (ekonomik, bilimsel, teknolojik vb.) *öteki* toplumlara gecikmeli olarak ulaşmıştır / ulaşmaktadır. Batı geçmişte *ilkel* olanı, *barbar* olanı, *gelişmemiş* olanı *ilerletmek* gibi bir misyonu *gönüllü* olarak üstlenirken; aslında bunu sömürgeleştirme faaliyetlerine bir tür meşruiyet kazandırmak adına yapmıştır.

Ayşe Saktanber (2002, s. 2) “modernite” ile benzer anlama gelen “Batı” kavramının “tüm dünyada egemen gücü belirtmek için metaforik bir ifade olarak” kullanıldığına işaret edip; “Batı’nın İslam dünyasının birçok bölümünü fiziksel ve zihinsel olarak sömürmesi gerçeğine karşın, son iki yüzyıllık tarihi özellikle Batı’nın yükselme üstünlüğünün bir tarihi olarak okunabileceği”ni belirtmektedir.

“‘Batı’nın ezici meydan okuması, geriletici ve değişime zorlayıcı etkisi karşısında, ... hem var olan eşitsizliğe dayalı düzeni koruma gayretini Batı-Hıristiyanlık-üstünlüğünü kabullenmeye direnme olarak sunabildi; hem de, o değişimi ‘yukarıdan’, hayat tarzlarıyla ‘Batıcı’ bir seçkin kadro eliyle yapmaya girişen İslam dünyasındaki ‘ulus-devlet’ kadrolarının ayrıcalıkları, özellikle kendi benimsedikleri bir hayat tarzını bir dizi yasaklarla kamusal hayata egemen kılmaları gerçekten de iki sınıftan da öte neredeyse biri üst, ötekisi tâbi iki ayrı millet ve kültür manzarası veriyordu” (Laçiner, 1996, s. 14).

² Aydın (2003, s. 648)’a göre “oryantalizm önceleri, kültürel anlaşmazlık atfedilen Doğu’nun gücü karşısında bir hayranlık ve bu hayranlığa bağlı bir merak olarak gelişirken, Batı’nın iktisadi gelişmesiyle birlikte, Doğu’nun durağanlığını betimleme biçimine dönüşmüş ve bu durağanlığı bir tür ‘acayiplik’ ve ‘akıldışılığa’ bağlayan, bu haliyle de evrimci yaklaşımlarla birleşen bir niteliğe bürünmüştür”.

Öte yandan, Oryantalizmi Edward Said (1998, s. 26), “estetik, bilimsel, ekonomik, sosyolojik, tarihe ait ve filolojik metinler aracılığı ile ‘aktarılmaya’ çalışan bir cins ‘jeo-ekonomik’ görüşler bütünü” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Said (1998, s. 26), Oryantalizmin coğrafi bir ayırım olmadığını, dünyanın Doğu ve Batı olmak üzere eşit olmayan iki bölüme ayrıldığını, bunun ancak “bir seri ‘çıkarlar’ toplamı” olduğunu da belirtmektedir.

Günümüzde ise, İslamcı çevrede bir taraftan Batı her şeyiyle karalanırken, bir taraftan da Batı'nın bilimi ve teknolojisi sonuna kadar kullanılmaktadır. Muhafazakar din adamları ve aktif siyasetçiler modern teknolojiyi kendi dini mesajları ve siyasi hareketleri için düzenleyip seferber etmektedirler; radyo, televizyon, video kasetleri, bilgisayarlar ve fax makinelerinin yaygın kullanımı İslam'ın ulusal ve uluslararası daha etkili bir iletişim sağlamaktadır (Esposito. 1992, s. 10). İslamiyet, kendi ideolojisini yaymak için Batı kaynaklı bilimsel ve teknolojik nimetlerden sonuna kadar yararlanırken, diğer taraftan örneğin televizyon ve internetle birlikte gelecek ahlaki değerleri çeşitli şekillerde sansürleyerek toplumu bir *yozaşma* ile karşı karşıya kalmaması amacıyla korumaya çalışmaktadır.

İslami radikalizmi savunan Yümni Sezen (2000, s. 379), modernliğin Müslüman toplumlara zarar verdiğini ve toplumu “kopyacılığa” sürüklediğini öne sürmektedir. Ona göre:

“Moderncilik bazı Müslüman toplumlarda, kimliği, yaratıcılığı, atılımı engelleyen veya güçleştiren, kopyacılığı kolaylaştıran bir psikolojik yapı oluşturmuştur. ... Türk toplumunda maalesef aşağılık duygusu gelişmiştir. ... Buna bağlı olarak özentili temayülü artmıştır. Kendine güven azalmıştır. Gelişme ile yabancılaşma, birbirinden ayırdedilemez hale gelmiştir” (Sezen, 2000, s. 375).

Dolayısıyla modern zamanlar her kesimde olduğu gibi İslamcılar için de bir uyum/uyumsuzluk problemini beraberinde getirmiştir. Modernizmle başa çıkmak için kimi zaman ayetler ve hadisler yeniden yorumlanıp çağa uydurulmak³ istenmiş; kimi zaman modernizmin ahlakı reddedilip sadece bilim ve teknolojisi alınmak istenmiş (Göle, 2004); kimi zaman da modernizm tümüyle reddedilip Muhammed Peygamberin yaşadığı o “Altın Çağ”a geri dönmek için “cihat”

³ Bunlar içinde İslamcı feministlerin hadisleri yeniden yorumlamalarına ilişkin tartışmalar özellikle de “Havva'nın, Ademin eğri kaburga kemiğinden yaratıldığı” gibi kadını ikincilleştiren hadisler çevresinde gelişir. Hidayet Şefkatli Tuksal'ın *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri* (2000) tepki gören çalışmalardan yalnızca biridir. Bu konu için bkz. Keleş, 2002.

yapılmıştır (Al-Azmeh, 1993). Örneğin, Aziz Al-Azmeh *Islam and Modernities* (1993) başlıklı yapıtında İslami ütopyanın geleceğe değil geçmişe dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre Medine kökenli rejim bir “Altın Çağ” (Golden Age / Asr-ı Saadet) olarak tasavvur edilmektedir (Al-Azmeh, 1993, s. 97). Modern ütopya geleceğe yönelik *güzel* günleri işaret ederken, İslami ütopya geçmişe dayalı olarak inşa edilir: “İslami köktencilik, Asr-ı Saadet dönemiyle olan bu bağı yeniden canlandırma anlamına gelir. İslam dinin başlangıç yıllarıyla olan ilişki Kur’an’dan sürekli yapılan alıntılarla, peygamberin sözleriyle ve yaptıklarına dair hikayelerle, eşleriyle ilişkisi ve diyalogları üzerine anlatılan hikayelerle yeniden canlandırılır” (Göle, 2002, s. 28-29). Dolayısıyla “Asr-ı Saadet” dönemine ilişkin anlatılar aracılığıyla kurulan psikolojik bağ metinsel bir bağın ötesine geçer ve o dönem adeta adları, duyguları, somut davranışları olan yaşayan karakterlerle canlanır.

İslamcılık Batı modernliğine, onun dört ana ilkesi ve değişim güçleri olan laiklik, eşitlik, bireycilik ve itirafçılığa karşı zımni bir direniş gösterir (Göle, 2004, s. 36). Laiklik *din ve devlet işlerinin ayrılması* klasik tanımının ötesinde daha başka özelliklere de işaret eder. Örneğin dinin hukuksal, eğitimsel ve kültürel yaşamdan soyutlanmasını, kısaca dinin kamusal alanın dışına itilmesi amacını da taşır. Din ve vicdan özgürlüğüne dayalı bu kural hayatın her anına hakim olmak isteyen İslamiyet için önemli bir tehlike potansiyeli taşır.

İslami kurallar karşısında kadın erkek eşitliği olduğu öne sürülür. Örneğin günahkarsa her ikisi de cezasını çekecektir veya iyiliklerinin karşılığını her ikisi de alacaktır. Ancak sorun, bundan öte, kadının bir birey olarak erkekle eşit derecede muamele görmemesidir⁴. Örneğin hukuk karşısında zayıf taraf kadındır ve ancak iki kadın bir erkeğe eşit olabilir (Kur’an, 2: 282). Buna ise kadının biyolojik olarak “zayıf” ve “duygusal” olarak yaratılmış olması açıklaması getirilir (Berktaş, 2000, s. 26). Kadın ve erkek eşit bireyler olmaktan

⁴ “O kadınlar (üzerinde erkeklerin) hakları olduğu gibi, (erkekler üzerinde de) kadınların hakları vardır. Yalnız erkekler için onların üzerinde bir derece vardır.” (Kur’an, 2: 228). “Erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler. Çünkü bir kere Allah birini diğerinden üstün yaratmış, bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar.” (Kur’an, 4: 34).

çok birbirlerini biyolojik ve psikolojik (kadının zayıflığı ve duygusallığı, erkeğin gücü ve rasyonelliği)⁵ yönden tamamlayıcı olarak görülürler.

Batı modernizminin bireycilik prensibi de radikal İslamcılarca tepkiyle karşılanmaktadır. Modernist kuramda birey “toplumdan bağımsız olarak (topluma hiçbir borcu olmaksızın) kendi bedeninin ve yeteneklerinin sahibidir” (Bora, 1998, s. 12). İslamiyet ise kişilerin özellikle de kadının her yönden aileye ve cemaate aidiyetlerinin korunmasını ister. Batı’da ise kadınlar geçmişte olmasa bile günümüzde tek başına karar alabilen, ailenin ötesinde bir kişilik sergilemektedir. Kişinin, mensup olduğu gruptan farklı çıkarlar, fikirler ve bakış açılarına sahip olma iddiası anlamına gelen bireysellik, cemaatçi bir yapıya sahip olan İslam için “zararlı” ve ona “yabancı” bir kavramdır (Mernissi, 2003a, s. 160). Herhangi bir din gibi İslam da grup yönelimli bir özelliğe sahiptir ve tüm bireysel davranışlar kafirlik, kapris ve bencil istekler olarak karalanıp dışlanır.

Batı moderniliğinin itirafçılık yönü ise, Foucault (2003, s. 53)’nun belirttiği gibi, Hristiyanlık’taki günah çıkarma edimini içermektedir. Oysa İslamiyet’te aile içerisinde ya da kişisel olan her ne varsa mahrem alana aittir ve gizli bir şekilde yaşanması gerektiği düşünülür. Modernitenin, tıp ve psikiyatri gibi hastayı dinlemeye ve izlemeye yönelik alanları, Müslümanlarca -özellikle de erkek doktorlar söz konusu olduğunda- eleştiri oklarına maruz kalmaktadır.

Yavuz ve Esposito (2003, s. xxiv)’ya göre, günümüzde gözlenen İslami hareket moderniteye karşı birbiriyle ilişkili dört sosyo-ekonomik sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar, yeni kent merkezlerine olan coğrafi nüfus hareketleri; devlet ideolojisinin sorgulanması ve çeşitli okuma kaynaklarına ulaşılmasını sağlayan eğitimin yaygınlaşması; siyasi katılım ve siyasi amaçlar için dinsel ağların kullanımı; kimlik ve ahlakın modern meydan okumalarıyla mücadele edecek yeni değerler için bir arayış olmasıdır. Ayrıca İslamiyet,

⁵ Kadın-erkek eşitsizliğinin merkeze alan bu dualitenin tarihsel olarak Batı düşüncesinde de derin kökleri vardır. Bu eşitsizliği günümüze taşıyan ataerkillik –daha sonra değineceğim gibi- genel olarak hem Batı’da hem de İslam dünyasında benzer niteliklere sahiptir.

gündelik yaşamı, topluluk hareketini ve kişisel oluşumu organize ettiğinden, siyasi hareket grupları, pazarlar, vakıflar, medya ağları ve kültürel kurumlar Müslümanlara “bilinçli Müslümanlar” olarak yaşamalarında yardım etmektedir (Yavuz ve Esposito, 2003, s. xxiv).

İslam'ın modernite ile baş etmek zorunda kaldığı alanlardan biri de kadının annelik yönüdür. Özellikle Batı'da gelişen feminist kuramın kadın bedeninin siyasi, toplumsal ve de en önemlisi cinsel anlamada denetlenemeyeceği öngörüsü, İslamcılar için kadının anne olma özelliğine set çekmesi ve dolayısıyla da Peygamber'in ümmetinin çoğalmasına engel olması bakımından tehlikeli görülmektedir. Nitekim Tirmizi'nin riveyetine göre Muhammed Peygamber bir hadisinde şöyle der:

“Çok seven ve doğurgan olan (kadınlar)la evlenin. Doğrusu ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim” (Aktaran: İstanbullu, 2002, s. 282).

Oysa bireyi kendi bedeninin sahibi kılan modernizm anlayışı özellikle kadınlar için her zaman sorunlu olmuştur. “Çünkü kadınlar, çocuk doğurdıkları ve çocuklara baktıkları için, modern birey tanımının özünde yatan bağımsızlığa sahip değildirler” (Bora, 1998, s. 12).

“Her hamile kadın, bize bireylerin dünyaya özerk, atomlaşmış, yalıtılmış olarak değil, toplumsal ve bağlantısal varlıklar olarak geldiklerinin kanıtını sunar. Ve her hamile kadın, hayatlarımızın parçalara bölünmesine karşı yürüyen bir çelişkidir: Hamilelik, parçalara ayırmaya izin vermez. Hamilelikte özel benlik, cinsel ve ailesel benlik, nereye gidersek gidelim, kendini açığa vurur. Annelik, liberal felsefeye karşı cisimleşmiş bir meydan okumadır; liberal ilkelere göre kurulup işleyen bir toplumun annelikle başının hoş olmaması da korkarım bu yüzden” (Rothman, 1994, s. 146 akt. Bora, 1998, s. 12).

“Annelik” olgusunun altında yatan ataerkil toplumsal yapı İslam-modernizm çatışmasına katkıda bulunan önemli bir etkidir. Bir başka deyişle, modernizme direnme noktasında İslamiyet ile ataerkil sistem birbirlerini güçlendirmektedir. İlahiyatçı Öztürk (2001, s. 122-128), modernite ve İslam çatışmasının

merkezinde ve İslam inancı içerisinde cinsiyetler arası hiyerarşiyi canlı tutan ve ataerkil söylemi besleyen dört temel kaynağı Kur'an, "‘hadis’ olarak nakledilen rivayetler", "popüler dini-didaktik literatür" ve "alaturka stereotipler" olarak gruplamaktadır.

Her şeyden önce Kur'an'ın hakim olduğu dilsel düzlem erkeği kadına önceleyen bir yapıdadır (Öztürk, 2001, s. 122). Birkaç istisna dışında Kur'an'ın hemen tümünde erkek egemen bir dil ve üslup kullanılmıştır. Öztürk (2001, s. 122)'e göre Kur'an'daki ataerkil yapının kaynağı dinsel değil dilsel bir olgudur. Ataerkil dini söylemin, ikinci kaynağı kadın ve aile konusunu işleyen klasik İslami kaynakların tümünde yer alan ve kadını eğrilik, nankörlük ve eksiklik, ayartıcılık ve uğursuzluk gibi vasıflar yüklenmiş bir varlık türü olarak kategorize eden rivayetlerden beslenmektedir (Öztürk. 2001, s. 126-127).

Ataerkil dinsel söylemin üçüncü ve Öztürk (2001, s. 128)'e göre en önemli ayağını "popüler dini-didaktik literatür" oluşturmaktadır. Bu konuda özellikle Gazali'nin kadın üzerine yorumları ve rivayetlerinin öne çıkarak etkili olduğu görülmektedir. Öztürk (2001, s. 130), Tezcan (1974, s. 83)'a dayanarak bu söylemi besleyen başka bir kaynağın da (dördüncü) "alaturka stereotipler" olarak adlandırılmış Türk-İslam kültüründeki kalıplaşmış yargılar olduğunu belirtmektedir:

"Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün. / Oğul, babanın yerine yetişendir; iki gözün biridir. / Oğullu baba ölmez. / Kalmamış mülk sahibi, kalmamış oğul sahibi. / Al armudun alına yaprağına dalına – Seksen kız kurban olsun bir yiğidin yoluna... (Aktaran: Öztürk, 2001, s. 130).

1.2. İSLAMCILIK VE KADIN

Kadın konusundaki sosyal ve siyasal hareketlere baktığımızda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 1980'lerden günümüze pek çok farklı feminizmler ve feministlerin ortaya çıktığını görüyoruz. Ancak Batı feminizminden farklı olarak *Kemalist feministler*, *İslamcı feministler* vb. denilen kategorilerin de ortaya

çıktığını görmekteyiz. Özellikle aktivist kadınlar kendilerini her durum ya da bağlama göre farklı platformlarda farklı feminist kimliklerle temsil etmektedirler.

Feminizmin Türkiye’de yankı bulması seksenli yıllara rastlarken; kavramın İslamcılar’ın gündemine girmesi 1985 ve takip eden yıllarda olmuştur. *İslamcı feminizm* şeklindeki deyim, 1990’lı yıllardan itibaren daha çok telaffuz edilmeye başlanmıştır. 80’li yılların ikinci yarısından itibaren hemen hemen her cemaat kapılarını her yaştan kadına geniş bir şekilde açmıştır. Cemaatler bünyesinde kadınlara yönelik dernek, vakıf gibi kurumsallaşmalara gitmiş, Nakşibendiler *Kadın ve Aile*, Nurcular *Bizim Aile*, Emine Şenlikoğlu ve çevresindeki kadınlar *Mektup*⁶ dergilerini çıkarmış, gazeteler kadınlara özel sayfalar ayırmıştır (R. Çakır, 2000a, s. 28). Türkiye’de, İslam ve feminizmi bir arada kullanma yolundaki ilk girişimlerden biri, Nokta [1987 sayı 50] dergisinin “Türbanlı feministler” dosyasıdır (Şişman, 2005, s. 86).

Çeşitli yazarlar tarafından İslamcı feminizm olarak adlandırılan kadın hareketinin ne olduğuna değinmeden önce *İslamcılık* kavramına yakından bakmak gerekmektedir. İsmail Kara (1986, s. xv), *İslamcılık* kavramını:

“XIX-XX. yüzyılda, İslamı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, eğitim...) ‘yeniden’ hayata hakim kılmak ve akılcı bir metodla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürsünden zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten ve hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek ve birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket”

olarak tanımlamaktadır.

⁶ *Mektup* dergisi diğer iki dergiden farklı olarak daha radikal bir çizgi izlemiştir. Bazı başlıklar şöyledir: “Sigara Tütmürmek ve Cihad Şuuru” (Yıldız, 1986[Temmuz], s. 18-19); “İnsan Eti Yeme Hastalığımız Gıybet!” (Arpacı-Aktürk, 1986[Temmuz], s. 33-34); “Önce Kendime Sonra Anneme ve Yavruma Kıydım” (K., 1986[Mayıs], s. 15-18); “Politik Örtü” (Ünlü, 1986[Şubat], s. 6-7) vb. Kapak sayfaları ve iç resimler belli ölçülerde şiddet içermektedir.

İslamcılığın –özellikle İslamcılar tarafından- bu şekilde algılandığı göz önünde bulundurulursa, aslında Batı kaynaklı bir hareket olan feminizmle ne kadar barışık olabileceği bir tartışma konusu haline gelir.

“İslamcı feminist” kavramının açıklığa kavuşturulması gerektiğini düşünen İslamcı yazar Nazife Şişman (2005), *Küreselleşmenin Pençesi İslam’ın Peçesi* adlı kitabında, İslam’da kadının yerini kendine konu edinmiş her yazarın Müslüman olması gerekmediği gibi her Müslüman kadın yazarın da feminist olması gerekmediği şeklinde görüş bildirmektedir. İslamı kendine referans alan kadın hareketi savunucuları (Hidayet Şefkatli Tuksal, Fatma Karabıyık Barbarasoğlu vb.) olduğu gibi, seküler bir çizgide olan ve İslam’da kadını araştırma konusu yapan feministler (Fatima Mernissi, Fetna Ayt Sabah vb.) de mevcuttur.

Bununla birlikte feminizm yaftası birçok İslamcı kadın tarafından reddedilmektedir: “İslam toplumlarının, kadınların statülerini değiştirme çabalarına direnmelerini ve tüm İslam dünyasında varolan feminist eğilimleri, Batıdan ithal edilmiş fikirler olarak kınayarak reddetmelerinin nedeni, kadınlardan korkmaları değil, bireysellikten korkmaları”dır (Mernissi, 2003a, s. 160). Bir başka deyişle cemaat yapısı açısından en önemli tehlikelerinden biri kadının birey olarak erkek karşısına çıkmasıdır. Kadının birey olarak imkansızlığı erkeğin Allah’a, kadınınsa önce Allah’a, sonra erkeğe ve aileye bağlılığından kaynaklanmaktadır.

Türban bağlamında yürütülen İslamcı kadın hareketini “feminizm” çerçevesine yerleştiren Necla Arat (2006, s. 9), İslamcı feministlerin radikal feministlerle Kemalizme karşı olma ortak paydasında buluştuklarını öne sürmektedir:

“Bu kadınlardan biri, kendi propaganda araçları olan bir televizyon kanalında ‘tesettür’ (türban) tartışılırken ‘Örtü, Müslüman kadını tanıtır. Kötülüklerden korur... Cumhuriyet dönemi baskıları bugün geriye tepmiştir. Yok edilen bir geçmiş, hiç beklenmedik bir anda ortaya çıkıvermiştir. Cumhuriyetin diktiği dar gömlek çoktan yırtılmıştır’ demekte ve radikal feministlerin söylemlerini ödünç alarak

eklemektedir: ‘Tesettür kitleselleşti. Kamusal alanda büyük bir meşruiyet kazandı... tesettür artık kentli ve toplumsal... ‘Bedenim benimdir’ diyen her kadın için anlamlı bir kavram.’ ... Ve radikaller ile İslamcı feministler bu ‘anlamlı kavram’(!) etrafında birleşmektedirler” (Arat, 2006, s. 9).

Arat (2006, s. 9), İslamcı kadınların, tesettür ya da türban üzerinden Kemalist ideolojiye karşı çıktıklarını ancak, onların ‘feminizm’inin dinci özellikleri ağır basan bir siyasal partiye hizmet sınırlarını aşmadığını da eklemektedir. Öte yandan, feminizmle İslamiyet’in ortak bir noktada birleşemeyeceğini savunan Oral Çalışlar (2005), İslamcı kesimden örnekler vererek bu görüşünü ortaya koymaktadır. Çalışlar (2005, s. 194), *Türk Edebiyat* dergisi Yazı işleri Müdürü Ayla Ağabeğüm (1988)’ün feminizme yaklaşımını belirtmektedir:

“Onların anladığı anlamda kadının özgürlüğü ve eşitliği, erkeğin var olduğu her yerde tek başına bulunmak ve serbestçe her hareketi yapmak. Elinde içki kadehi ile gece yarısı bulunduğu bir barda bir kavga çıkarsa acaba kadın kendisini koruyacak güce sahip mi?..

Kadın erkek eşitliğinden söz etmek yaratılışın sınırını kabul etmemek demektir. Farklı yaratılmış olan kadın ve erkeğin mücadelesi yerine karşılıklı anlayış saygı ve sevginin var olacağı bir dünyaya gençlerimizi özendirmeliyiz” (Aktaran: Çalışlar, 2005, s. 194).

Aynı düzlemde, İslamcı yazarlardan Aktaş (2005, s. 46-47), feminizmi Batı kaynaklı bir düşünce sistemini temsil ettiği, Batılı erkek egemen yargılarla yüklü olduğu ve aşırı tüketimi körüklediği için eleştirmekte; feminizmin kadına sağladığı özgürlük ve tüketim boyutunu Barbie bebek modeliyle tasvir etmektedir. Ona göre:

“Özgürleşmiş Batılı kadın sözgelimi mini eteğiyle kanepeye uzanır gibi oturmuş, gözünde kalın çerçeveli bir gözlükle elindeki kalın dosyayı karıştıran bir Barbie görüntüsünde sunulur. Hem işi başından aşkın gibidir, hem de hiçbir zorlayıcı bağımlılığı olmayan bir yıldız gibi parlak görünür seyircisine.

... Özgür kadına ilişkin temsillerle birlikte, bu kadına yönelik tüketim alanları da, reklamlardan moda, kozmetikten pop müziğine, Barbie bebek modeline hazırlanmışa benzemektedir” (Aktaş, 2005, s. 47).

Yukarıdaki feminist betimlemesi feministler hakkındaki popüler görüşlerin ve önyargılı genellemelerin bir örneği gibidir.

Kadının İslamiyet'teki ikincilliğinin ve erkeğin üstünlüğünün sebeplerini farklı bir açıdan, daha radikal bir söylemle sorgulayan İslamcı kadınlar da vardır örneğin, İslam'da kadın bakış açısını benimsemiş olan ilahiyat doktorantı ve yazar Şefkatli-Tuksal (2000, s. 8)'a göre

“İslam kadını yüzyıllardır, neden erkeğinden eksik ve kötü kabul edilmektedir? Mümin kadının cenneti neden bir başka kulun subjektif rıza anlayışına endekslenmiştir?... Özellikle evlilik ilişkisinde ‘itaat’ kavramı, kadının tüm bireyselliğini, özgürlüğünü bir çırpıda yok sayarak; evlilik dayanışmasını, sevgi alışverişini, istişareyi erkeğin inisiyatifine ve merhametine bırakarak, kocanın arzu, istek ve emirlerini böylesine kutsallaştırma ve kadın için dini mükellefiyet konumuna yükseltme aracı olarak nasıl kullanılmıştır? Erkeğin potansiyel cinselliği, onun keyfi olarak bile eş değiştirmesi... her türlü teşvikle olumlu bir söylem içinde ele alınırken; kadının potansiyel cinselliği fitnenin, ayartıcılığın, kışkırtıcılığın baş sorumlusu olarak, nasıl suçlanmakta, mahkum edilmekte ve sabıka zinciriyle yüzyıllar ötesine taşınmaktadır? Havva anasının işlemediği ihanet günahı, binlerce yıl sonra bile, nasıl olup da kızlarının boynuna dolanmakta; onu erkek suçlarının asıl suçlusu yapmaktadır?”

İslamcı yazar Şefkatli-Tuksal “kadının ikincilliğinin ataerkil gelenekte olduğu gibi İslam geleneğinde de devam etmesinin, yaygın olan ataerkil geleneğin dinin meşrulaştırıcı gücünden istifade etmesine bağlar” (Aktaran: Ş. Çakır, 2002, s. 23). Ancak Ruşen Çakır’la yaptığı bir röportajda Şefkatli-Tuksal, Türkiye’de feminizmin eşcinsellik ya da erkek düşmanlığı olarak algılandığı için kendisini feminist olarak adlandırmadığını; öte yandan kadın bakış açısına sahip olması dindar kişiliğini “zengin”leştirip “düzelttiği”ne vurgu yapmaktadır (R. Çakır, 2000b, s. 48).

II. TEK TANRILI DİNLERDE KADIN İMGESİ

Dinsel yapılar toplum düzenini kurucu ve sürekliliğini sağlayıcı öğelerle kuşatmıştır. Düzeni sağlayıcı en küçük birim ise tek tek kişilerdir ve onların bedenleridir. Bunun içindir ki, tüm dinsel pratikler doğrudan insan üzerinde yoğunlaşır. Doğumdan sonraki vaftiz törenleri; erginleşme törenleri; ayinler sırasında vücuda çizilen resimler ve deformasyonlar; ölünün bedeninin yıkanması, yakılması ya da yağlanması ve daha birçok dinsel pratik insan bedeni çevresinde gelişmektedir.

Tek tanrılı dinlerde kadın ve erkeğe yaklaşımlarda kimi zaman ortak, kimi zaman da birbirinden çok farklı öğelere rastlamak mümkündür. Hatta aynı din içerisinde dahi farklı kadınlık ve erkeklik algılamaları ve pratikler mevcut olabilir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet her ne kadar kendine özgü özellikler taşırsalar da bazı yönlerden de ortak noktalarda buluşmaktadırlar. Yani bu üç dinsel sistemdeki ortak nokta, ataerkil sistemin neden olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin kabullenilmesi ve erkeğin üstünlüğüne dayanan ataerkil aile ilişkisinin kutsanması, dolayısıyla da kadın üzerindeki denetimin yasallaştırılıp meşrulaştırılmasıdır (Berktaş, 2000, s. 26).

Berktaş (2000, s. 26)'ın değindiği ataerkil ön kabullerden kaynaklı ortak noktalardan bir diğeri şudur: “Kadınlar ve erkekler yalnızca biyolojik olarak değil, ihtiyaçları, yetenekleri ve işlevleri bakımından da farklıdırlar. Ayrıca, kadınlar ile erkekler arasında, nasıl yaratıldıkları ve Tanrı'nın onlara verdiği toplumsal işlevler açısından da fark vardır”.

Bu dinsel sistemlerin kabul ettiği cinsiyetler arası diğeri bir fark ise, erkeklerin *doğal olarak* daha güçlü ve akılcı olduğu inancıdır. Dolayısıyla erkek, bu inanç sistemlerine göre “egemen olmak ve hükmetmek için yaratılmış”tır (Berktaş, 2000, s. 26-27). Buradan, erkeklerin siyasal olanı, devleti temsil etmeye daha elverişli oldukları sonucuna varılır. Diğer taraftan kadınlar, “doğal olarak” daha zayıf, akıl ve rasyonel yetenekler açısından daha aşağı, duygusal bakımdan

dengesizdirler” (Berktaş, 2000, s. 26-27). Bu da onların “güvenilmez ve siyasal katılım açısından elverişsiz” oldukları anlamına gelir ki, siyasal ve kamusal alanın dışında kalmaları kaçınılmaz bir hal alır (Berktaş, 2000, s. 26-27).

Tek tanrılı dinlerin gözettiği kadın erkek farkları bunlarla sınırlı değildir. Erkekler, “rasyonel zihinsel yetenekleriyle” dünyayı yorumlayıp düzene sokarlarken; kadınlar, “çocuk doğurma ve yetiştirme yetenekleri dolayısıyla günlük yaşamın ve türün yeniden üretilmesi işlevini üstlenirler” (Berktaş, 2000, s. 27). Her ikisinin de önemli görevler üstlendiği kabul edilse de erkeklerin işlevleri daha üstün kabul edilmektedir. Yani erkekler “ölümsüz kültür ürünleri” yaratırken, kadınlar “ölümlü bedenler” doğurmakla erkeklere göre daha aşağı bir iş yapmış olurlar (Berktaş, 2000, s. 27)

Simone de Beauvoir, *Kadın İkinci Cins* adlı yapıtında eril dinlerin (tek tanrılı dinlerin) erkekler için ne kadar elverişli olduğunu anlatır:

“Erkeklerin, yazdıkları yasaları onaylayan bir tanrıya sahip olmak gibi bir üstünlükleri vardır; kadınlar üzerinde mutlak yetkelerini kullandıkları için, bu yetkenin onlara Yüce Tanrı tarafından bağışlanmış olması da bir talihtir. Bütün öbür dinlerin yanı sıra, Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve Müslümanlıkta erkeğin efendiliği tanrısal bir haktır; dolayısıyla Tanrı korkusu, ezilen kadınların başkaldırıya bütün tepkilerini bastırır” (Aktaran Stone, 2000, s. 260).

Tüm tek tanrılı dinlerde kadın, başta tanrı olmak üzere baba, koca ve tüm diğer erkekler tarafından, toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak davranması beklenen; zeka olarak erkeklerden daha altta; *doğal* olarak her anlamda *zayıf* ve *güçsüz*; bir ruha sahip erkek sperminin yalnızca taşıyıcısı, edilgin bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun annelik rolü ise yalnızca çocuk doğurup topluma *faydalı* kişiler yetiştirdiği için değerli görülmektedir.

2.1. YAHUDİLİKTE KADIN İMGESİ

Yahudi (ve Hristiyan) öğretisine göre, Tanrı, Havva ve Adem'i "iyilik kötülük bilgisi ağacı meyvesini" yememeleri konusunda uyarıp Aden Bahçesine (Cennet'e) yerleştirdi (Stone 2000, s. 243). Yılan Havva'yı yasak meyveden yemesi için kandırdı; meyveyi önce Havva yedi sonra Adem'e de verdi. Çift meyveyi yedikten sonra çıplaklıklarının ve cinselliklerinin farkına vardı. Tanrı onları bulduğunda her ikisi de çıplak yerlerini incir yaprağıyla kapatmaya çalışıyorlardı.

Adem ve Havva söylencesi, çekici ama aynı zamanda tehlikeli yemişi sunan kadına, erkeklerin bedensel arzularını kurnazlık ve düzenlerle uyandıran kişi yaftasını yakıştırmıştır (Stone, 2000, s. 244). Kadın cinsellik meyvesini hem kendi yiyip hem de Adem'i yemesi için kışkırttığı için ağır biçimde suçlanmakla kalmamış; aynı zamanda, erkeklere böylesine kötü alışkanlıkları öğrettiği için sonsuza dek çekmek zorunda kaldığı doğum sancısı cezasına çarptırılmıştır (Stone, 2000, s. 245).

“Kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım; ağrı ile evlat doğuracaksın; ve *arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır* (Eski Ahit, Tekvin, 3:16-17)

Öte yandan, Helen ve İbrani geleneklerini birleştiren, Yahudi düşünür Philon (İ.Ö. 30-İ.S. 45), “teolojik ve felsefi düşüncelerini açıklamak için sürekli olarak kadın / erkek metaforuna” başvurup kadının her türlü kötülüğün kaynağı olduğunu savundu (Berktaş 2000:135). Ona göre kadın, bedeni, duyguları, değişiklik ve istikrarsızlığı ifade ederken; erkek, tıpkı Aristoteles'in düşüncesinde yer aldığı gibi, zihni ve ruhun daha yüksek yönlerini temsil eder.

“Şeytanın oyununa neden erkek değil de kadın kapıldı ya da yılan (Philon'a göre zevk/haz) neden Adem'e değil de Havva'ya yöneldi?” diye sorar Philon. Sonra da cevaplar: “Çünkü Havva, duygularını frenleyecek akıldan yoksundu. Yılan ya da 'zevk', yani şeytansı ilke duyguları kışkırtarak zihni etkilemek ve esir

almak ister; bunun için de elbette daha rasyonel, akılcı ve spiritüel olan erkeğe değil, şehvi zevklere ‘doğal olarak’ daha açık olan kadına yönelmiştir” (Aktaran: Berktaş, 2000, s. 136). Bu yolla Philon, Havva’nın cezalandırılışını meşrulaştırmanın yanı sıra, hem kadının “yapısal aşağılığı”nı sistemleştirmekte, hem de onu şeytanın suç ortakçısı olarak ilan etmektedir (Berktaş, 2000, s. 136).

Musa’nın “On Emri” arasında “tecavüz etmeyeceksin” şeklinde bir hükmün yer almaması da Yahudiliğin kadınlara ilişkin olan bakış açısını net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Sina Dağı’nda Musa’ya indirilen emirler arasında zina etmeyi ve komşunun karısına göz dikmeyi yasaklayanlar vardır, ama erkeğin kadına tecavüz etmesini yasaklayan bir emir mevcut değildir (Berktaş, 2000, s. 94-5). Tecavüze uğrayan evli bir kadın erkekle aynı oranda suçlu olur ve taşlanarak öldürülür. Yine tecavüz edilen bir bakireyse ve bu olay kent içinde gerçekleşmişse o zaman kız da erkekle birlikte taşlanarak öldürülür ki, burada, kızın kent içinde bağırıp işitilebileceği mantığı yürütülür. Ancak tecavüz olayı kent dışında vuku bulmuşsa erkek, kızın babasına bir miktar para vererek kızla evlenmek zorundadır (Berktaş, 2000, s. 95). Buradaki çifte standart erkeğin korunmasını amaçlarken; kadın her durumda mağduriyete mahkumdur. Öte yandan, Eski Ahit’te kadın menstrüasyon dönemi boyunca kirli olarak görülür ve ona dokunulması dahi yasaktır:

“... eğer bir kadının akıntısı olur ve bedeninde akıntısı kan olursa, yedi gün murdarlığı kalacak ve ona her dokunan akşama kadar murdar olacaktır. Ve murdarlığında üzerinde yattığı her şey murdar olacak; üzerinde oturduğu her şey de murdar olacaktır. Ve onun yatağına dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır...” (Eski Ahit, *Levililer* 15: 19-21).

Yahudilikte (ve İslamiyet’te) kadının menstrüasyonu onu dinsel anlamda *noksan* yapar. Kadın kanamalı olduğu bu dönemde *kirli* sayıldığından ibadetlerini de yerine getiremez⁷.

⁷ İsmet Özel (1986)’e göre Müslümanlıkta bu durum kadını “dinen noksan” yaparken; erkeğin de bir derece üstün olmasına neden olmuş görünmektedir (Aktaran: Berktaş 2000:122).

2.2. HİRİSTİYANLIKTA KADIN İMGESİ: “AKIL-RUH” KISKACINDA KADIN

Hristiyanlık ilk dönemlerinde özellikle kadınlar ve köleler arasında yayılmaya başladı. “İsa’nın öğretisi, bireye doğru dürüst değer vermeyen, hele kadınlar ve köleler söz konusu olduğunda böyle bir kavramı hiç tanımayan bir dünyada ‘kadın-erkek, kul-azatlı’ tanımaksızın herkesin değerli olduğunu vazediyordu” (Berktaş, 2000, s. 98). Ne var ki, “Eski Ahit’teki bütün öbür yazıların yanı sıra İbranilerin yaratılış söylencesi de Hristiyanlığın kutsal yazınında kabul görünce, İsa’nın yolundan giden yazarlar ve din adamları, kadınları daha edilgin ve ikincil varlık konumuna sokmak, böylece erkeklerin kendi mallarını daha kolay denetleyebilmek için dini kullanmayı sürdürerek, kadınları küçümseyen tutumu benimsemekte bir sakınca görmemiştir” (Stone, 2000, s. 247).

Bu düşüncenin meşrulaştırıldığı Yeni Ahitte, Paulus’un *Efeslilere Mektup* (5:22-24)’unda “Kadınlar, Tanrıya boyun eğdiğiniz gibi kocalarınıza da boyun eğin. Çünkü bedenın kurtarıcısı İsa nasıl kilisenin başıysa, erkek de kadının başıdır. Kilise İsa’ya boyun eğer, öyleyse kadınlar da her konuda kocalarına boyun eğsin” yazılıdır.

Yine, Yeni Ahit’in *Timoteasa* (2:11-14) bölümünde kadının sessizce boyun eğip erkeğe itaat etmesi istenmektedir çünkü Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da ilk günahın tek suçlusu olarak Havva’yı, yani kadını görmektedir: “Kadınlar boyun eğerek sessizce öğrensin. Kadının öğretmesine ve erkeği yönetmesine izin vermem, kadın sessiz kalmalıdır. Çünkü önce Adem sonra Havva yaratıldı; aldanan Adem değildi, aldanıp günah işleyen kadındı”

Sonraki dönemlerde kilise, erkek egemen toplumun lehine kadınların toplumsal konumunu zayıflatmak için mümkün olan tüm çabayı göstermiştir. Örneğin, Roma Kilisesi papazı St. Clement –tanrı adına- kadınları, hazzı, sağlığı ve güreş, koşu gibi bedensel sporların güçlendirici etkilerini yadsıyıp kadınların işlerinin yün eğirme, dokuma ve yemek pişirmeyle sınırlı kalmasının Kutsal

Kitap'a daha uygun düşeceğini ileri sürerken; beşinci yüzyıl Hristiyanlık kılavuzu St. John Chrysostomos, insanları, "Kadın bir kez yol gösterdi her şeyi yerle bir etti. Bu nedenle... kılavuzluk etmesine izin vermeyin" diye uyarıyordu (Aktaran: Stone 2000:248-9).

Ortaçağ Hristiyan dünyasının özellikle de kilisenin kadın karşıtı eylemlerinin en bariz örnekleri ise kadınları cadılık ve büyücülükle suçlayıp diri diri yakımlara varan cezalandırmalara kadar her türlü işkenceyi uygulamasıdır.

Öte yandan, 19. yüzyılda gelişmeye başlayan doğa bilimleri içinde, örneğin Darwin'in *İnsanın Türeyişi* kitabı beyaz erkeğin insanın doğadaki yeri konusundaki önermeleri eski düşüncelerin *bilim* diline çevrilmesinden başka bir şey değildi. Çünkü evrim sürecinde, kadınların gelişiminin, evrimleşen beyaz erkekten çok, *aşağı* ırkların gelişimine benzediği öne sürülüyordu: "Kadın evrimsel gelişimin bir noktasında takılıp kalmış, bu da onun ebediyen çocuk kalmasına neden olmuştu. Kadınlar ile çocukların zihinsel kapasitelerinin eş görünmesi, aslında kadınların fetişleştirilmiş idealizasyonunun da bir devamıydı..." (Berktaş, 2003, s. 135-136).

2.3. İSLAMİYET'TE KADIN İMGESİ: "FİTNE" Cİ KADIN YA DA "CİNSEL NİMET"

Hristiyanlıkta olduğu gibi İslamiyet'te de kadınlar kendi haklarının korunması için bu dini benimsemiş ve yayılmasında büyük katkılar sağlamışlardır. Ancak zamanla kadınlara ilişkin reformlar kadınları erkeklere daha çok bağımlı kılan bir "kutsallık" haline gelmiştir (Ş. Çakır, 2002, s. 12). Peygamber dönemindeki tüm reformlar din bilginlerince farklı şekillerde yorumlanıp uygulamaya konulmuştur. Tek konu üzerindeki bir hadis bile farklı kişilerce değişik şekillerde yorumlanır hale gelmiştir.

İslamiyet'te kadına ilişkin değerlendirmeler ikircikli bir yapı görünümündedir. Bu değerlendirmelerden ilki "Cennet annelerin ayağı altındadır" söylemine uygun

düşen kadın tipine işaret eder. Kadının cennetteki durumu erkeğinki kadar net olmamakla birlikte mümin eşleriyle birlikte cennete gidecekleri haber verilir. Kadın konusunda İslamiyet'i Hristiyanlık'tan ayıran en önemli nokta Havva'nın Hristiyanlıkta olduğu gibi Adem'in cennetten kovulmasından sorumlu tutulmamasıdır.

Ancak İslamiyet'te kadına dair bir görüş vardır ki, onu tüm kötülüklerin kaynağı olacak şekilde mahkum eder: "Fitne" kadın cinselliğinin ve bedeninin toplumsal düzeni yıkıcı etkisine işaret etmektedir (El-Saadavi 1991, Lindholm 2004, Sabbah 1995, vb.). Kadın cinselliği erkek cinselliğine göre daha güçlü kabul edildiğinden önemli bir toplumsal sorun olarak görülür, çünkü denetlenmediği takdirde bu güçlü cinselliğin toplumsal kargaşa (fitne) yaratma potansiyeli vardır (Berktaş, 2000, s. 156). Bu kargaşayı önleme görevi ise erkeğe verilmiştir. Bu anlamda erkeğe düşen görev kadın bedenini yabancı gözlerden sakınmak olacaktır.

Gazali, ünlü kitabı *İhyau Ulümi'd Din* (1973, s. 153)'de ideal kadını ve davranışını şöyle tanımlamaktadır:

"Kadın evinde oturup yününü eğirmeli, ev ve el işleri ile meşgul olmalıdır. Yüksek yerlere çıkıp etrafı uzun boylu gözetmemeli, komşulara, gelen geçene bakmamalıdır. Komşuları ile fazla konuşmamalı ancak lüzumu kadar konuşmalı ve temas etmelidir. Kocasının huzurunda ve gıyabında şerefini korumalı her işte onun rızasını kazanmalı ve gönlünü hoş etmeye çalışmalıdır. Kocasının şeref ve namusuna ihanet etmemeli müsaadesi olmadan sokağa çıkmamalıdır. İzin verildiğinde de tesettürlü şekilde çıkmalıdır".

İslam, evlilik yani nikah çerçevesinde erkeğin ve aynı zamanda kadının cinsel güdülerini ve cinsel doyum hakkı olduğunu kabul ederken; ayrıca, erotizm ve orgazm "hem cennetten bir tadımlık, hem de dünyevi yaşamda üreme için ilahi olarak emredilen bir gereklilik" olarak sunulup kadına da, erkeğe de hiçbir suçluluk yüklemeyen; diğer tarafta, cinsel güdüler konusunda, erkeklerin rasyonel oldukları ve kendilerini kontrol edebildikleri düşünülüp kadınların duygusal ve kendilerini kontrol edebilmede yetersiz olduğu savunulur

(İlkkaracan, 2003, s. 17-18). Buna neden olarak da kadınların ve erkeklerin biyolojik, psikolojik ve sosyal-cinsel açıdan temel farklılıkları olduğu ileri sürülür (İlkkaracan, 2003, s. 17-18).

İslamiyet'te meşru çerçeveler dahilinde “saf ve temiz olmamak” ise cinselliğin değil, cinsel faaliyet sırasında ortaya çıkan salgıların bir sonucudur. Her iki taraf için cinsel faaliyeti *gusül* takip etmelidir. Bu saf ve temiz olmama hali geçici bir durumdur ve gusül ile giderilebilir (İlyasoğlu, 2000, s. 77).

Kadın bedeni İslamiyet'te o kadar çok erkeğin denetimindedir ki, yapacağı ibadeti bile kocanın cinsel istekleri göz önünde bulundurarak planlamak zorundadır. Örneğin kadın eşinden izin almadan nafile oruç tutamaz. Bu konuda yazar İstanbullu (2002, s. 212) Buhari ve Müslim'in rivayetlerine dayanarak, “[Ramazan dışında] kocası hazır iken onun izni olmadan kadının oruç tutması helal olmaz. Kocasının evine, iznini almadan başkasının girmesine müsaade etmez.” hadisine değinip şöyle devam eder:

“Kocası, ikamet ettiği beldede hazır bulunmaktaysa, karısı ondan izin almadan nafile oruç tutamaz. Nevevi, der ki: ‘Bu yasak, tahrimidir. ... Çünkü koca, karısından her gün yararlanma hakkına sahiptir. Bu hakkı tecilsiz ve vacip bir haktır. Nafile veya geniş zamanlı bir ibadet dolayısıyla kadın, onun bu fevri hakkını iptal edemez” (Aktaran: İstanbullu, 2002, s. 221).

İslamiyet'te kadın her yaşta aynı muameleye (*fitne* ya da *nimet* muamelesine) maruz kalmaz. Farklı yaşlarda değişik şekillerde davranılır kadına. Antropolog Fiona Bowie (2000, s. 105), kadın yaşamını 1) seksüel potansiyelliği olan “bakire”lik dönemi, 2) cinsel verimliliğe sahip “anne”lik dönemi ve 3) cinselliğin ortadan kalktığı (desexualized) “kocakarı”lık (crone) dönemi olmak üzere üç evreye ayırmaktadır. Bu ayrım İslamiyet'teki kadının biyolojik yönüne ilişkin anlayışa tekabül ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, biyolojik olarak her kadının yaşamında olan bu üç dönem aldıkları anlamlar bakımından evrensel

değillerdir ve farklı toplum/kültürlerde değişik şekillerde anlamlandırılır⁸. Bu anlam yüklemelerle kadın kimliği de olumlu ya da olumsuz birtakım değerler kazanır.

Günümüzde Batı toplumlarında bekaretin varlığı bir sorun teşkil ederken; İslam inancının hakim olduğu toplumlarda bunun yokluğu bir sorun haline gelir. Kadının bekareti uygun bir eşle evlenene kadar başta kendisi olmak üzere babası, erkek kardeşleri ve yakın akrabaları tarafından korunmak zorundadır. Bekaretin yokluğu özellikle toplumumuzda törel kaynaklı, bazen sonu ölümle biten cezai müeyyideleri de beraberinde getirmektedir. Aile büyükleri *onursuz* yaşamaktansa *namussuzluk* yapmış kadının kanını akıtarak *onurlarını* temizleme yoluna giderler. Sudan, Mısır ve Yemen gibi Müslüman ülkeler ise işi baştan garanti altına alıp kadın sünnetine başvururlar.

El-Saadavi (1991, s. 57), bu tür bir uygulamanın İslamiyet'ten önceki geleneklerden kaynaklandığını ve kadınların cinsel sağlığına zarar verdiği için Muhammed Peygamber'in bu uygulamaya karşı çıktığını belirtmektedir. Muhammed'in sünnet ve dövme yapan Ümmü Atiye adlı bir kadına verdiği öğütlerinde: "Eğer sünnet edersen, klitoris bütününe değil yalnızca ucunu kes... Böylece zevki tamam olduğu zaman kadının yüzü daha parlak ve mutlu olacak, kocasına daha iyi yaklaşacaktır." söylediği aktarılır (El-Saadavi, 1991, s. 57). Buradan, kadının cinsel hazzı erkeğin cinsel hazzının artmasına daha fazla hizmet edeceğinden, kadın sünnetine karşı çıkıldığı anlaşılmaktadır.

Faslı yazar Fatima Mernissi (2003b, s. 68), (muhtemelen Fas'ta) bazı bölgelerde bekaretin ispatına ilişkin bir "yenilik" yapıldığını söylüyor. "Yalnızca kanlı iç çamaşırının bir tepsisi üzerine konulup gösterilmekle kalmadığı, aynı zamanda iç çamaşırına, bir doktordan alınmış bekaret raporunun, düşmesin diye bir toplu iğneyle iliştilmesi modasının çıktığı bildiriliyor" (Mernissi, 2003b,

⁸ Örneğin, Gana Ashantileri arasında bakirelik ve annelik arasındaki ayrım cinsel birleşme, evlilik ya da çocuk doğurma ile ilgili değil, kadın sünnetiyle ilgilidir. Sünnet olmamış bir kadın çocuğu olsa dahi *anne* değildir. Sünnet olmuş bir kadın ise çocuğu olsun ya da olmasın anne sayılır. Konu için Bowie (2000, s. 105)'ye bakınız.

s. 68). Bununla birlikte, Mernissi (2003b, s. 69)'ye göre "kadın, kendi ihtiyaçlarının tatmini ile toplum tarafından dayatılan bir dizi çelişkili talebe uymak zorunluluğu arasında kaldığı her seferde, eşitsizlik yüzünden hileye başvurur. Ameliyatla sağlanan bakirelik, eskiden sözde bakirelerin iç çamaşırlarına tavuk kanı bulaştırması yönteminin yalnızca modern bir versiyonudur".

Evlenilecek kadının bakire olması Muhammed Peygamber tarafından da önerilmiştir. İstanbullu (2002, s. 143) bu konudaki hadisi şöyle aktarmaktadır: "Cabir (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.) ile birlikte bir gazve[de] idik. Dönüşte Medine'ye yaklaştığımızda: 'Ey Allah'ın rasulü, ben yeni evliyim' dedim. Bana 'Evlendin mi?' diye sordu. Ben evet deyince, 'Aldığın kadın bakire mi, yoksa dul muydu?' diye sordu. Ben, dul olduğunu söyleyince: 'Bakire ile evlenseydin ya, onunla oynayırdın!' dedi" (İstanbullu, 2002, s. 143). İstanbullu (2002, s. 143), bu hadis için İbn Kayyım el-Cevziyye (t.y.)'yeden şöyle bir açıklama aktarır:

"1- Kadın kendisiyle ilk cinsel temasta bulunan erkeğe karşı büyük sevgi duyar. Çünkü cinsel temasın verdiği güzel duyguyu kendisine o erkek tattırmıştır. Dolayısıyla, ... başlayan sevgi bütün bir hayat boyunca devam eder. Cenab-ı Allah buna şu ayetle işaret ediyor: 'Bunlardan önce onlara ne insan, ne de cin dokunmamıştır.' (Kur'an, 55: 56)

2- Bir hadiste buyurulmuştur ki: Cennettekilerden biri, kadını ile her temasta bulundukça, kadın yeniden eskisi gibi bakire hale döner".

Lindholm (2004, s. 405), bekaret kanı yalnız kadının ailesi ve eşi için değil kendisi için de çok önemli olduğunu belirtmektedir. Ona göre: "Genç bir Ortadoğulu gelin, Batılı fantezilerde resmedildiği gibi uysal ve mahcup biri olmaktan çok ötedir. O da tıpkı erkek kardeşleri gibi, kendisinin ve ailesinin statüsüne layık olacak şekilde yetiştirilmiş şerefli bir bireydir. ... Kanlı çarşaf damadın ve onun uzantısı olarak sülalesinin erkekliğini; gelinin de, kendisinin ve ailesinin erdemini, aynı zamanda eş statüsüne hak kazandığını kanıtlar." (Lindholm 2004, s. 405)

Bekarete verilen önem Kur'an'da cennete gidecek mümin erkeklere bakire hurilerin hizmet edeceği müjdesi ile pekiştirilir. Artık cennette kadının yerini başka bir kadın, rahmi olmayan huri alacaktır. “O cennetlerde bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş öyle dilberler var ki, dokunmamıştır onlara ondan önce insan ve cann [cin]” (Kur'an, 55: 56).

Bekaret dönemi normalde cinsel ilişki olmadığından doğurganlığın da olmaması gereken bir dönemdir. Ama Kur'an'da bu görüşü tersine çeviren bakire Meryem örneği vardır. Kutsal biyoloji bakire bir kadını doğurarak doğal biyolojiyi tersyüz eder.

“(Ruh) dedi: ‘Haberin olsun, ben sana tertemiz bir oğlan vermek için sırf Rabbinin gönderdiğiyim.’
 (Meryem) dedi: ‘Benim için bir oğlan nasıl olabilir? Bana bir beşer dokunmadı, ben bir kahpe de değilim!’
 (Ruh) dedi: ‘Öyledir, fakat Rabbin buyurdu ki; o bana göre kolaydır, hem onu insanlara kudretimizin bir delili ve tarafımızdan *bir rahmet* yapacağımız için... Hem de o gerçekleşmiş bir emir bulunuyor.’
 Böylece ona hamile oldu ve bu yüküyle uzak bir yere çekildi” (Kur'an, 19: 19-22).

Annelik dönemi kadının cinsel yaşamını aktif olarak sürdürdüğü ve doğurgan olduğu evreyi kapsar. Evlenme yoluyla eşinin evine gelen kadından bakireliği de ispatlanmışsa en kısa zamanda bebek yapması beklenir. Yeni gelin “eşinin kendisine uygulayacağı şiddetin, kayınvalide otoritesinin, yetişkin gibi davranamama ihtimalinin ve hepsinden öte boşanarak ya da üstüne kuma getirilerek aşağılanacağı korkularını taşır. Ona göre vazifesi, kendine verilmiş koşullar içinde mevkiini ve şerefini elinden geldiğince en üst seviyeye çıkarmaktır. ... Kadının rekabet arenası ev ve temel silahı da erkek çocuklar doğurmaktır” (Lindholm 2004:405). Erkek çocuk hem kadının gelecek için sigortası hem de toplum içinde statüsünün yükseleceği anlamına gelir. Böylece daha başka bir sorun yoksa üzerine kuma gelme ihtimali de azalacaktır.

Kur'an erkeğin cinsel anlamda kadına nasıl davranacağı konusunda, menstrüasyon halinde ona nasıl yaklaşacağına kadar bir dizi kurallar koymayı

da ihmal etmemiştir. Örneğin, erkeğin kadına yaklaşacağı yer onun vajinası olmalıdır. İnsanlar ancak bu yolla çocuk sahibi olup çoğalabilirler. Yahudiliğe benzer bir şekilde, menstrüasyon kirli görüldüğünden bu dönemde kadına yaklaşmak yasaklanmıştır.

“Sana kadınların ay başı halinden soruyorlar. De ki; o bir eziyettir. Onun için hayız anında kadınlardan çekilin ve temizlenene kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o vakit Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın. Muhakkak ki Allah çok tövbe edenleri de sever, çok temizleneni de sever” (Kur’an, 2: 223)⁹.

Ancak erkek kadının Kur’an’da bahsedilen bu “eziyetli” halinde bile ondan cinsel anlamda yararlanma hakkına sahiptir¹⁰.

Annelik döneminde kadın yalnızca doğurganlık özelliğine sahip değil, aynı zamanda cinsel potansiyeli olan bir dişidir de. Cinsellik etkin bir tehlike odağı ve toplum için potansiyel bir kargaşa unsurudur (fitne); bu nedenle cinsellik yönlendirilmeye, denetlenmeye, meşrulaştırılmaya ve evcilleştirilmeye çalışılır (Kandiyoti, 1997, s. 135). Eş rolüyle bile kadının cazibesi erkek için çözülemeyen bir ikilemdir; cinselliği soyun devamı için gereklidir, ancak cinsel ayartıcılığı, kocasını [bile], gündelik hayatta öncelikle bağlı olması gereken akrabalarından ve komşularından uzaklaştırmaktadır (Lindholm, 2004, s. 413).

Kur’an’da kadının anne olması vurgulanır ancak yaratıcılık yalnızca Allah’a mahsustur. Fetna Ayt Sabbah (1995, s. 130)’a göre “Cennette yaşayan o ideal kadın, yani huri sonsuza dek bakireliğini koruyan, yani rahmi olmayan bir dişidir. İslam gerçeğinde yaşayan yeryüzü kadınının rahmi yoktur, çünkü o da doğuramaz; yaşam veren yaratan Tanrı’dır, kadınlar değil. Kadın edilgin bir kozadan başka bir şey değildir”.

⁹ Burada temizlenmek beden için, tövbe etmek ise ruh için bir temizlik aracı gibidir.

¹⁰ “Peygamber (s.a.)in hanımlarından nakledildiğine göre (rivayet edenler: Ebu Davud, el-Hafiz el-İraki), Peygamber (s.a.) aybaşı halindeki kadınlardan biri ile sevişmek istediğinde, onun avret mahalli üzerine bir örtü koyar, sonra yapmak istediğini yapardı (Aktaran: İstanbul, 2002, s. 157).

“Allah’ındır bütün göklerin ve yerin mülkü, dilediğini yaratır, dilediği kimselere dişiler bahşeder, dilediği kimseye de erkekler bahşeder,

Yahut da onları erkekli-dişili ikizler. Dilediğini de kısır bırakır” (Kur’an, 42: 49-50).

“Onun bilgisi olmadan ne bir diş hamile olur, ne de doğurur” (Kur’an, 35: 11).

Normal olarak kısır olan bir kadın çocuk doğuramaz. Kutsal Kitap’ta buna da çözüm bulunmuştur. Zekeriya Peygamber yaşlı ve güçsüz ve bir erkektir, karısı ise kısır; buna karşın, Tanrı iradesiyle çocuk sahibi olurlar (Sabah, 1995, s. 134). Kadın kısır ya da doğurgan değildir. Çocuk vermek ya da vermemek Tanrı’nın iradesine bağlıdır. Ancak yine de bu, kadının üzerine kuma getirilemeyeceği anlamına gelmez.

Erkeğin çokeşliliğinin böyle bir bahanesi olması da gerekmez. O isterse dört kadınla birden evli olma hakkına sahiptir. Erkeğin tüm ilgisini ve sevgisini tek bir kadına yöneltmesi, onun Tanrı’ya olan bağlılığı için bir tehlike oluşturmaktadır. “Erkek müminin aklını çelmeden onun hizmetine sunulabilmesi içinse, kadın bedeninin nesneye indirgenmesi gerekir. Kadın bedeni salt yararcı ve geçici bir zevk aracı olmaktan öteye gitmemeli, erkeklerin dikkatini dağıtmamalı ve ruhlarını meşgul etmemelidir” (Berktaş, 2000, s. 165).

Kadın menopoz sonrasında diğer dönemlerinden farklı bir muamele görür. Kadının cinselliği daha çok onun çocuk doğurmasıyla birlikte düşünüldüğünden, doğurgan olmayan ve verimsiz geçen bu dönem bir çeşit kısırlık dönemidir. Bakirelik ve annelik dönemlerini sorunsuz bir şekilde atlatan kadın bu dönemde daha fazla itibar kazanır. Bir bakıma erkekleştiğinden ve yaşından dolayı artık erkek meclislerinde ona söz hakkı verilmeye başlanır. Hayat tecrübesi, bilgeliği hatta sağaltıcılığı ön plandayken cinsel yönü hiç vurgulanmaz; bu zaten *ayıp* sayılır. Özellikle “bazı yaşlı kadınlar, ailenin erkeklerine danışmanlık ve hassas evlilik görüşmelerinde arabuluculuk yaptıkları [için], önemli ölçüde saygın ve itibarlı mevkiler elde edebilirler” (Lindholm, 2004, s. 406).

Bu yaştaki kadın, bir tür sosyal güvencesi olan çocuklarını büyütüp gelin ve torun sahibi olduktan sonra belli bir iktidar alanı yakalamış olur. Onun iktidar alanının en çok kendi cinsinden olan gelinin üzerine olması ise şaşırtıcı değildir. Çünkü kendisi de aynı aşamalardan geçmiştir. Taze gelinin kaynana terbiyesinden geçmesi ise onu daha *iyi* bir anne olmasını sağlayacaktır.

Biyolojik olarak kadın bu dönemde doğurgan değildir. Ancak kutsal kitap menopoza sonrasında da kadınların çocuk doğurduğunu gösteren mucizevi olayları haber vermektedir. Bu şekilde dünyaya gelen çocuklar (Meryem'in İsa'yı doğurması olayından farklı olarak) peygamber olarak değil (annesinin de bakire olmadığı gibi) de -yaşlı bir kadın olarak Tanrı'nın iradesiyle İshak ve Yakub'u doğuran İbrahim Peygamber'in karısı Sara örneğinde olduğu gibi- kültürel kahramanlar olarak kalırlar (Bowie, 2000, s. 106).

III KADIN VE AİLE İLE BİZİM AİLE DERGİLERİNDE KADIN İMGESİ

3.1. KADIN VE AİLE DERGİSİNİN GENEL PROFİLİ

Kadın ve Aile dergisi Nisan 1985 yılında yayın hayatına başlamıştır. Sahibi Nakşibendi¹¹ tarikatı İskenderpaşa Dergahı Şeyhi M. Esad Coşan (1938-2001)'dir. Coşan her sayı için "Başyazı" ya da "Başmakale" adlı bölüm altında o sayıya uygun yazılar yazmaktadır. Atay (1996, s. 204-205), *Batıda Bir Nakşi Cemaati* başlıklı kitabında Nakşibendi Tarikatı Şeyhi Şeyh Nazım'ın modernite karşısındaki tutumunu belirtirken, onu Esad Coşan ile karşılaştırmış ve Şeyh Nazım'ın Coşan'a göre çok daha gelenekçi olduğunu belirtmiştir:

"Dış görünüşünden moderniteye fikri yaklaşımına kadar Şeyh Coşan'ın Şeyh Nazım'dan çok daha 'modern' bir noktada demirlediği görülür. Şeyh Nazım'ın dededen kalan köstekli saatine karşılık, Şeyh Coşan'ın namaz vakitlerini elektronik olarak gösteren 'modern bir Müslüman kol saati' vardır. Şeyh Nazım her zaman sarığıyla, cübbesiyle ve şalvarıyla insan içine çıkarken, Şeyh Coşan ceket, pantolon, gömlekle ve namaz dışında başı açık olarak insanların karşısındadır. Şeyh Nazım Batı'da eğitim almaya ve modern bilime karşı olup onu Yahudi-Hristiyan kontrolünde Müslümanlığı tutsaklığa götüren bir araç sayarken, Şeyh Coşan için Batı'da doktora yapmak bulunmaz bir nimettir ve kıymeti bilinmesi gerekir".

Atay'ın bu tespitinden sonra *Kadın ve Aile* dergisinin profiline bakıldığında, Coşan'ın kendisi için ve diğer erkekler için öngördüğü *modernlik* imgesinin kadınlar için pek geçerli olmadığı görülmektedir. Coşan, cemaati ekonomik ve siyasi olarak da güçlendirmiş liderlerden birisidir. "Sayıları bugün yaklaşık 800.000 civarında olan cemaat oldukça iyi bir örgüt yapısına sahiptir. Ticaretin her alanında faaliyet gösteren cemaat; okulları, hastaneleri, klinikleri, vakıf ve

¹¹ Nakşibendiliği diğer tarikatlardan ayıran en önemli özelliği, Atay (1996, s. 66)'a göre, "bu tarikatın Ehl-i Sünnet uleması tarafından temsil edilen Sünni ortodoksinin beklentilerine hemen hemen tam olarak karşılık vermesidir. Bu durum tarikatın İslam'da şer'i fıkıh geleneğini esas alan çevrelerle çok yakınlaşmasına yol açmıştır..."

dernekleri ile” müritlerine istihdam imkanları sağlamıştır (Okutucu, 1996, s. 125).

Kadın ve Aile dergisine dönecek olursak; derginin idealize ettiği kadın imgesi, İslam’a sıkı bir şekilde bağlı, *iyi* ev kadını ve anne rolüne uygun, nikahlı eşi dışında yabancı erkeklerle cinsel ilişkiye girmeyen bir kadın modelidir. Derginin ilk sayısında M. Esad Coşan (1985[Nisan], s. 3) tarafından yazılmış “Amacımız” başlıklı yazıda derginin genel olarak kimlere hitap ettiği gösterilmektedir. Dergi hitap ettiği kadın profilini şöyle çizmektedir:

“Sizler bizim nazarımızda ya, beyaz oyalı namaz başörtülü, eli tesbihli, ağzı dualı, hacı anne ve teyzeler; veya, eşine, yuvasına sadık, ciddi, şefkatli ve fedakar ev hanımları; ya da cici, temiz, civil civil, hünerli küçük ablalarsınız” (Coşan 1985[Nisan], s. 3).

Aile bireyleri arasında “sıcak sevgi” bağlarını sağlayan annelere seslen Coşan (1985[Nisan], s.3), anneyi “yuvanın direği”, “toplumun temeli” olarak nitelendirmektedir. Çocukları “sağlıklı” olarak anneler yetiştirir; aile “görgüsünü” ve “terbiyesini” onlara anneler verir; çocukları “ninnilerle, öğütlerle, dualarla anneler yönlendirir” (Coşan 1985[Nisan], s. 3).

“Erkekler sizin sayenizde mutlu ve başarılı olur; eve dönünce günün yorgunluğunu, hayatın velvele ve dağdağasını unuttur, sizde teselli bulur, memnun ve müsterih olur” (Coşan 1985[Nisan], s. 3).

Eş ya da anne olarak “iyi yetiştirilmişlerse” kocanın ve çocukların dünyadaki mutluluğu bir tarafa “ahiret mutluluğunu” bile sağlayabilirler (Coşan 1985[Nisan], s. 3). Dolayısıyla, *Kadın ve Aile* dergisi Batılılaşmış modern ve laik kadının tersine İslamiyet’i her an ailesinin ve cemaatinin benimsediği tarzda yaşayan; eşinin ve çocuklarının bakımını hiçbir koşul gözetmeksizin üstlenen; kürtaajla *bebek katili* olmayan; Batı’nın moda giyim ve makyajına, flörte, içkiye ve kumara itimat etmeyen bir kadın tipi oluşturma isteğindedir. Bir başka deyişle, *Kadın ve Aile* dergisi bir yandan “kentlerdeki laik, ‘modern’ düzene ve onun normlarına açıkça karşı çıkıp onları sorgularken”, diğer yandan “okurlarına kentli nüfusunun daha geleneksel kesimlerince, yani kasaba ve küçük taşra kentlerinin özellikle

‘esnaf’ kesimleri ve bu nüfus gruplarının metropollerdeki karşılıkları sayılabilecek toplumsal katmanlarca paylaşılan değerler ve hayat tarzlarıyla aynı çizgide olduğu” izlenimini vermektedir (Acar, 1993, s. 215).

Başıyazar Coşan (1985[Kasım], s. 4), Batı modernliğinin karşısına İslamiyet’i koyup bunları çeşitli yönlerden karşılaştırmaktadır. Her türlü *kötü* davranış ve alışkanlıklar bir tür İslami *öteki* olan Batılı insana yüklenirken; onlara benzememek için de çocuk yetiştirme konusunda anne ve babaları uyarmaktadır.

“... (Batılılar)... Kibrin ve gösterişin zirvesine çıkmışlar, zevk ve sefadan, frengili AIDS’li bir yol tutmuşlardır. Namus ve aile mefhumu ayaklar altına düşmüştür. Fertler arasında sevgi ve saygı bağları çözülmüş, nesiller içkiye, esrara, şehvete kurban olmuş, hippiliğe, punkluğa sapmıştır... biz artık kendi inanç ve kültürümüzün üstünlük ve mükemmelliğini milletçe görmeli, onlara dört elle sarılmalı, taklitten sıyrılıp evlatlarımızı şahsiyetli, edepli, ahlaklı, ... verimli, halis Müslüman kimseler olarak yetiştirmeliyiz. Çok titiz ve dikkatli olalım ki Batı’nın manevi hastalıkları bizim nesillerimize bulaşmasın, aile yuvamız dağılmasın, milletimiz maddeten ve manevi çökmesin” (Coşan 1985[Kasım], s. 4).

Bu uyarı, toplumu dejenere ettiği düşünülen modern yaşam tarzının önüne geçmek için *gerçek* Müslümanların gelecek kuşakları İslam’a uygun bir biçimde yetiştirmelerini öngörmektedir. Coşan (1985[Kasım], s. 4)’ın bu *uyarısı* İslamiyet’in modernizme karşı olan tepkisini gösterirken; aynı zamanda modernizme karşı bir tür eylem çağrısını da içermektedir. Bu da eğitimle sağlanabilir bir hal olarak düşünülmektedir. Bahsedilen *sağlıklı* nesli yetiştirecek olan kadındır. Dolayısıyla mesaj *Kadın ve Aile* dergisinin okuyucuları olan Müslüman annelere çok net bir biçimde iletilmek istenmiştir. Öte yandan, Coşan, derginin Ağustos 1987 sayısındaki “Asil Kadın Yetiştirelim” başlıklı yazısında İslamiyet’i ve modernizmi çeşitli şekillerde karşılaştırıp Müslüman kadının modern kadına benzememesi için kadının eğitilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Coşan (1987[Ağustos], s. 10), ülkemizde kadın konusunda biri Müslüman diğeri modernist iki farklı anlayışın çatışma halinde olduğunu belirtip aralarındaki farklılıklara değinmektedir.

“Biri imana ve İslama dayandığı için sevap olup dünya ve ahiret saadetine sebeptir; diğeri ise günah olduğundan ebedi hüsrana götürür. Biri asırlarca denenmiş milletimizi huzurlu ve mutlu kılmış; diğeri ise içinden çıktığı Garb’ı ahlaki bunalıma ve manevi dejenerasyona uğratmış, Avrupa kültür ve medeniyetinin temellerini çatırdatmağa başlamış, aydınlarını filozoflarını kara kara düşünmeğe çareler aramağa yöneltmiş, aciz bırakmıştır” (Coşan 1987[Ağustos], s. 10).

Kadın ve Aile dergisinin kadın yazarlarından Sancar (1985[Kasım], s. 6-7), Batı’nın Müslüman kadın ve erkeği Oryantalist bir bakış açısına mahkum ettiğini belirtmiştir. Film ve romanlarda Müslüman erkeğin “kaba saba, kendini beğenmiş, kadın ve şaraba düşkün”, kadınlarınsa “dansöze benzeyen ve erkeklerin eziyeti altında kalan” kişiler olarak betimlendiğine değinip asıl farklılığın çocuk yetiştirme şekillerinde olduğunu söylemiştir. Öte yandan, yazar cinsiyetler arası hiyerarşiyi temin edip yeniden üreten bir anlayışla, Batı’daki bireye karşılık Müslüman toplumlarda ailenin önemsendiğine de değinip Müslüman toplumlarda kız ve erkek çocukların yetiştirilme şekillerinin de farklı olduğuna ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek olarak ayrışması gerektiğini savunmuştur. Buna göre kız çocukları “sofrayı kurar, yerleri süpürür ve annesine yardım eder”; erkek çocuklar ise “babaları gibi evin dışındaki vazifeleri bakkal ve manav alış-verişleri gibi görevleri yapar”lar (Sancar 1985[Kasım], s. 6-7). Erkeğin otoritesi ile kadının itaati ve görevlerinin çerçevesi başka bir açıdan da vurgulanmaktadır:

“... Her sosyal organizasyonun başında bir lider olabilecek, hakim olabilecek bir kişi olur. Belli bir kişinin son kararı verebilecek kadar otoritesi olması şarttır. ... İşte İslami ailede de bu otorite erkeğe verilmiştir; kadın ise erkeğin yardımcısı olur.

...Mü’min kadına da çok önemli, hatta mukaddes bir vazife verilmiştir. Müslüman kadın, yeni neslin kamil mü’minlerini doğuracak ve yetiştirecektir. Erkeğin vazifesi mi daha önemli? Bu belli değil. Gerçekte ikisi birbirini tamamlayan unsurlardır. Sağlam bir toplum oluşturabilmek için ikisi de şart” (Sancar 1985[Kasım], s. 6).

Konuları arasında kadın erkek eşitliğine de değinen dergi, -genel olarak bilinenin aksine- İslamiyet'te kadın erkek arasında eşitliğin olduğunu öne sürmektedir. Kadın ve erkek yaradılış bakımından eşittirler ancak bu eşitlik onların güç bakımından birbirlerine eşit olduğu anlamına gelmemektedir (Faruki 1986[Temmuz], s. 30). Yazarı belli olmayan "Kadın Erkek Eşittir" başlıklı (*Kadın ve Aile* [KA], 1986[Nisan], s. 7) yazıda kadın ve erkek "Allah'a kulluk noktasında, Resulullah'a ümmet olma konusunda, insan olmakta, insanca bir muameleye hak kazanmakta, şeref, haysiyet ve namusların kutsallığı" gibi değerler bakımından tamamen birbirlerine eşit oldukları öne sürülmüştür.

"Kul olarak kendi üzerlerine düşen vazifelerini yerine getirdikleri takdirde cennete girmekte eşit, nimete kavuşmakta eşit, vazifelerini unutup hata ve günaha daldıkları takdirde cezada eşittir. Erkeğin kadını küçümsemesi canı istediğinde hakaret etmesi veya dövmesi insanlık, kulluk, şeref ve haysiyetteki bu eşitlik prensibini bozacağından İslami kurallara da ters düşer" (KA, 1986[Nisan], s. 7).

Derginin diğer bir yazarı Kökoğlu (1986[Ekim], s. 34) aynı görüşü şu cümlelerle ifade etmektedir: "Kadın kadındır ve bu yönüyle erkekle eşit değildir. Yapısal olarak farklıdır. Zayıftır, narindir, örselenmeye layık değildir. İşlevsel olarak farklıdır. Görevi evinin hanımı ve çocuğunun annesi olmaktır. ... Ve gene kadın insandır. Bu yönüyle erkekle eşittir". Kadının yapısal ve işlevsel olduğu öne sürülen farklılığı aslında onun çocuk doğurma özelliğiyle yani rahim sahibi olmasıyla ilişkilendirilir.

Kadın ve Aile yazarı Faruki (1986[Temmuz], s. 31) Kadının *doğal-biyolojik* görevi konusunda Kur'an (2:233)'dan verdiği örnek ise şöyledir: "Anneler çocuklarını emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için, tam iki sene emzirirler. Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde sağlamak, çocuk kendisinin olan babaya borçtur. ...". Yani annenin çocuğunu emzirmesi bile babanın isteği ile olmaktadır. Baba da kendisine çocuk doğurduğu için bu emzirme süresi boyunca anneye bakmak zorundadır.

Öte yandan, kadın-erkek arasındaki işbölümü farklılığı da yaradılışa dayandırılıp erkeğin dışarıdaki işlerle kadın ise çocuk yetiştirme, evin ve ailenin dirlik ve

düzenliliğinin temini gibi ev içi işlerle meşgul olması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca modern anlamda kadın-erkek eşitliğinin “haksızlık, ahlaksızlık, fuhuş, alkol, içki ve kumar” gibi alışkanlıklara ve tecavüze neden olduğu da öne sürülmüştür (Çelikkol 1986[Nisan], s. 12).

Kentli ve kasabalı orta sınıfa mensup kadınları (gelen mektup ve sorulardan böyle anlaşılmaktadır) hedef kitlesi seçen dergide -kadınlar çalışmadığından-aile bütçesine yardımda bulunmaları için kendi giysilerini kendilerinin yapabileceği dikiş patronları (Ek 1), yemek tarifleri ve çeşitli pratik bilgiler verilmektedir. Bunların öğrenilip uygulanması *mutlu* bir aile yaşantısı isteyen her kadın için gerekli uğraşlar olarak sunulmaktadır. Ayrıca, dergi kadınların el emeklerini sergilemelerinin imkanlarını oluşturmakta ve yarışmalarla ödüllendirmektedir.

Kadın ve Aile dergisine göre kadın tamamıyla eve bağlı değildir. “En soylu kadın hareketi” (KA, 1987[Haziran], s. 12) olan başörtüsü konusunda direniş hareketlerinde, kampanyalarda (“hanımlara özel otobüs” kampanyası vb.) çeşitli hayır kermeslerinde, Kur’an okuma toplantıları ve Mevlud’larda kadınların organize bir şekilde bir araya geldikleri alanlar da mevcuttur. Arat (1995, s. 110), bu tür faaliyetlerin kadınları erkeklerden ayıran toplantılar olmalarına rağmen, kadınlara yöneticilik olanağı tanıdığını, onların örgütlenme becerilerini geliştirdiğini ve hatta olayları ve insanları yönetmeye yönelttiğini belirtmektedir. Ancak bu durum Batı örneğinden önemli derecede farklıdır. Feminizm Batı’da kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmasını amaçladığı gibi onun kamusal yaşamda da görünür kılınmasını ve erkekle eşit şartlarda çalışıp eşit ücret almasını da öngörmektedir. Ancak İslami feminizmi daha önce de belirtildiği gibi, diğer feminizmlerden ayıran temel unsurun, ataerkilliği yeniden üretip bu yolla kadının ikicilliğini pekiştirmek ve onu ev, çocuklar ve eş üçgeni arasında bırakmasıdır.

Dolayısıyla, *Kadın ve Aile*, kadının ev alanı dışında çalışmasına karşıdır. *Kadın ve Aile* dergisinin “Çalışmak Modern Hayatın Gereği mi?” başlıklı, Nevin Soysal

(1985[Haziran], s. 6) ile yapılan röportajda, Nevin Soysal'dan modern yaşamda kadının kamusal alanda çalışması üzerine görüşlerini bildirmesi istenmiştir. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü mezunu olduğu belirtilen Soysal (1985[Haziran], s. 6), kadının çalışmasının “modern hayatın bir gereği, gelişmişliğin bir ölçüsü olduğu yolunda bir şartlanma” olarak gördüğünü; pek çok kadının çalışma hayatının kendilerine saygınlık kazandıracağına, çalışarak özgürlüğünü kazanabileceğine inandığını, başka bir çözüm yolu görmediklerini öne sürmektedir. Soysal bu durumu, “Batı'nın hayat tarzını ve ekonomik modelini taklit” etmenin “doğal bir sonucu olarak” görmektedir. Soysal şöyle devam etmektedir (1985[Haziran], s. 6):

“Sorunun çözümü için ilk olarak hanımlarımız kendileri için en uygun çalışma yerinin ev, en şerefli ve en övgüye layık işin ise çocuk terbiyesi olduğunun bilincinde olmalıdırlar. ... İkinci olarak gerek hanımların gerekse beylerin fedakarlık etmesi gerekiyor. Erkeğin gelirin tam olarak yeterli olmadığı durumlarda beyler hanımlarını çalışma zorunluluğundan kurtarmak için ellerinden geleni yapmalı, gerekirse iki ayrı işte birden çalışmalı, hanımlar ise kanaat etmeli, sabretmeli, mevcut şartlarla aile için en iyisini yapacak bilgi ve beceriye sahip olmaya çalışmalıdırlar”.

Kadının muhakkak çalışması gerekiyorsa evde yapabileceği işleri tercih etmelidir. Ancak ne olursa olsun kadının dışarıda çalışmasındansa erkeğin ikinci bir işte çalışması yeğlenir. Kadın evde elişi örerek, tutumlu davranarak ve erkeğin parasını akılcı kullanarak pekala ev geçindirebilir; hatta ülke ekonomisine bile katkıda bulunabilir. Üstelik kadının çalışmaması hem kadının psikolojisi için hem de çocukların iyi yetişmeleri için gerekli görülmektedir (Gürdoğan, 1985[Haziran], s. 5-7; 1985[Temmuz], s. 12-13). Nitekim çalışan kadınlar birçok işi bir arada yapmak zorunda olan (Ek 2), psikolojik ve fiziksel olarak çöküntüye uğramış kişiler şeklinde karikatürize edilmektedirler. Üstelik çalışan kadın da kendi isteği dışında, kendi üzerine “oyunan oyunlar”dan dolayı “soğuk” çalışma ortamına girmiştir (Kökoğlu 1986[Ekim], s. 34). Öte yandan, feminizmin, kadının ev dışında bir işte çalışmasına izin vermesi, onu özgürleştirmekten çok örtük olarak köleleştirdiği öne sürülmektedir. *Kadın ve Aile* dergisinin İslamiyet'i sonradan kabul etmiş tiyatro oyuncusu Ulvi

Alacakptan ile yaptığı röportajda, Alacakptan feminist kuramın aslında erkek egemen düşüncenin bir ürünü olduğunu savunmaktadır:

“Şimdi biliyorsunuz, zekadan söz ederken bir şeytani ve rahmani zeka diye bir ayırım var. Feminizimin özellikle erkekler tarafından çıkarılıp ve beslenip yayıldığı kanısındayım. Doğrusu çok zekice bir şey. ...Kadın işten dönecek, yemek yapacak, çocuğa bakacak, koca gelecek yemek isteyecek, kocanın önüne yemeği vaktinde koyacak. Sonra bulaşık yıkayacak, çamaşır yıkayacak, ... sonra başka eşlik görevleri yapacak. Ertesi sabah tekrar işe gidecek...” (KA, 1986[Mayıs], s. 21-22).

Kadının ev dışında ücretli bir işte çalışmasına karşı olan İslami feministler, evdeki tüm işleri, eşin ve çocukların bakımını tümüyle kadına yükleyen bir anlayışla hareket ettiğinden dışarıdaki ücretli işi kadına bir yük olarak göstermektedir. Üstelik bu Batı'nın egemen erkek ideolojisinin bir ürünü olarak gösterilmektedir. Halbuki Batı feminizmi kadının ücretli bir işte çalışmasını kabul ederken evdeki işlerin de kadın-erkek ortaklaşa üstleneceğini öngörür.

Dergide kadının baş örtüsü ve ibadetler Allah'ın buyrukları arasında olmasının yanı sıra bireysel hak ve özgürlükler bağlamında da önemli bir gündem konusu haline getirilmek istenmiştir. Anayasanın çeşitli maddelerine işaret edilip konunun bireysel hak ve özgürlükler alanında da ses getirmesi ve yeni bir bilinçlilik yaratmak amaçlanmıştır (KA, 1986[Mart], s. 17; KA, 1986[Haziran], s. 11).

Başörtüsü/turban insan hak ve özgürlükleri konusunun dışında azınlık hakları bağlamında da ele alınmaktadır. Başörtüsü takanların “öteki”leştirildiği Amerika'daki siyahlar konusu örnek gösterilerek çeşitli yönlerden benzetmeler kurulmuştur: “Bir oyun oynanıyor ülkemde. Zenci beyaz ırkçılığı benzeri. ... Yerleri, okulları, girip çıkabilecekleri yerler ayrılan. Ve ülkemde ülkem insanını yabancı belleten. ...” (Oduncu 1986[Haziran], s. 6).

Öte yandan, dergi sürekli bir *öteki*, bir *dış mihrak*, toplumu içten çökertmek isteyen bir *düşman* (hayali düşman) tehdidini vurgulayıp Müslümanları

uyarmaktadır. Moda, cinsellik ve reklamlar *dış mihrakların bir oyunu* olarak görülmektedir. “*Kadın ve Aile*’nin ana misyonunun, Türk toplumunda Batılılaşmış, laik kadın imajının eleştirisi ve reddi üzerine kurulu, ‘gerçek’ müslüman kadın imajını şekillendirmek olduğu” söylenebilir (Acar, 1993, s. 214). Öte yandan derginin çoğulculuk yanı Müslüman ülkelerdeki kadınlar ile İslamiyet’i seçmiş Batılı kadından ibaret olarak kalırken (KA, 1985[Haziran], s. 24-25; KA, 1985[Ağustos], s. 5-7; KA, 1985[Ekim], s. 12; KA, 1986[Nisan], s. 24-27); diğer kadınların sorunları önemszenmez (KA, 1986[Nisan], s. 2).

Batı karşıtı görüşler her zaman İslamiyet-Hıristiyanlık karşıtlığı şeklinde ele alınmamaktadır; kimi zaman da “öz kültürümüz”e ters düştüğünden Batılı olan her şey karalanmaktadır:

“Dini neşriyatımız, örtümüz, tesettürümüz, öz kültürümüzün; ... müstehcen neşriyat, açıklık-saçıklık-çıplaklık alafranga kültürün eserleridir. Ahlakımız, adabımız, nezaketimiz, zarafetimiz, insanlığımız, sevgimiz, sabrımız, merhametimiz, öz kültürümüzün; edepsizlik, saldırganlık, dinsizlik, cinsel çılgınlık, küstahlık, saygısızlık, vurdumduymazlık, sahtekarlık, rüşvet, içki, kumar, afyon, esrar, hippilik... alafranga kültürün neticesidir” (Coşan 1985 [Ağustos], s. 4).

Coşan (1985[Ağustos], s. 4), iş işten geçmeden “özümüz”e dönme çağrısı yapmaktadır. Bunun için kadınlara büyük görevler yüklenmiştir. Kadınlar kültürün dejenere olmaması için her anlamda cihat edip “çocuk yetiştirmede, giyimde, kuşamda, yemede, içmede, ev-aile davranışlarında, hayat tarzında, tefekkür ve zihniyette” Allah’ın rızasına en uygun şekli bulup uygulamakla yükümlüdür.

3.2. BİZİM AİLE DERGİSİNİN FARKI NEDİR?

Mehmet Emin Birinci tarafından çıkarılan *Bizim Aile* dergisinin temel argümanları daha çok Bediüzzaman Said Nursi (1876-1960)’nin

düşüncelerinden kaynaklanmaktadır¹². Şerif Mardin'in Mayıs 1987 *Nokta* dergisinde yayımlanmış yazısında Nurculuğu tarikatlardan şöyle ayırmaktadır:

“Tarikatlarda, örneğin Nakşibendilikte, bir manevi liderle ‘rabıta’ – manevi köprü- kurmak esastır. Bediüzzaman çok açık olarak bu ‘köprü’nün salık (bağlanan kişi) ile Said Nursi’nin mesajı –eserleri- arasında kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Bugün, Said Nursi’nin eserlerini okumak için toplanan gruplar, şahsi rabitanın yerine yeni – belki de ‘ideolojik’ olarak tanımlanabilecek- bir örgütlenme ilkesinin örüntüsüyle gruplaştıkları oranda ‘tarikat’ olarak değil bir inanç hareketi olarak tanımlanabilirler” (Aktaran: R. Çakır, 2002, s. 90).

Bizim Aile, *Yeni Asya Gazetesi* ve *Köprü* dergisi aynı yazar çevreleri tarafından çıkarılan yayınlardır. Derginin temel argümanları Kur’an’dan sonra büyük ölçüde Said Nursi’nin kaleme aldığı “Risale-i Nur”a dayanmaktadır. Nurcu ideolojinin bir temsilcisi olan *Bizim Aile*’nin *Kadın ve Aile* dergisinden farkı kapak resimlerinden hemen anlaşılabilir boyuttur¹³. *Kadın ve Aile*’nin kapaklarında çiçek ve çocuk resimleri, bazen de yüzü ayrıntılı olarak gösterilmeyen, ibadet halindeki kadın görüntüleri yer alırken; *Bizim Aile* dergisi kapaklarında kadınların bazen büro ortamında çalışırken ya da Kur’an okurken bazen de aile içerisinde *modern* giyimli eşle birlikte daha ayrıntılı fotoğrafları yer almaktadır (Ek 3). Kadının yüzünü ayrıntılı olarak gösteren bu kapaklar okuyucu tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkilere derginin yanıtı ise tesettüre destek ve kadının el ve yüzünün avret sayılmayacağı şeklindeki açıklamalar olmuştur (Kaçar 1989[Mart], s. 38).

¹² Said Nursi’nin hayat hikayesinin geniş bir okuması için, R. Çakır 2002:83-94’e bakılabilir.

¹³ Ruşen Çakır (2002, s. 92), Nurcuların Said Nursi’nin Risalelerini çağa uydurmakta isteksizliklerine şöyle değinmektedir: “Gerçekten de Nurcular ‘mükemmel bir dünya görüşünün’ yansıması olarak gördükleri Risalelerin değişen koşullarda yenilenmesine gitmek yerine onu donuklaştırma, dogmalaştırma yoluna gitmeyi yeğlediler. Said Nursi’nin Risalelere biçtiği abartılı önem göz önüne alınırsa, Nurcuların yapacakları her açıklama için ondan referans bulma ihtiyacını hissetmeleri, yeni arayışlara hoş gözle bakmamaları üstatlarına duydukları saygının gereği olarak görülebilir. Ancak bu tutum, Said Nursi’nin en belirgin özelliğinin, çağa ayak uydurma, kalıplara, klişelere itibar etmeme, özgürlüğe önem verme olduğu düşünülürse, ondan uzaklaşma anlamına geliyor”.

Bizim Aile dergisi bağlamında bakacak olursak hemen her yazıda Risalelere göndermede bulunmaktadır. Derginin zaman zaman ‘çağdaş’ olma çabası sarf etmesinin de sırf Said Nursi’nin bu yöndeki telkinlerinin bir sonucu olarak sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Dergi, R. Çakır (2002, s. 92)’ın yukarıda bahsettiği “çağa ayak uydurma, kalıplara, klişelere itibar etmeme, özgürlüğe önem verme” gibi tutumları benimsemiş olmasından kaynaklı olarak, *Kadın ve Aile*’den ayrılmaktadır.

Daha kapaktaki bu farklılık kendini konuların ele alış tarzlarına kadar sürdürmektedir. Örneğin her iki dergi için de merkezi bir önem teşkil eden örtünme konusu bile farklı söylemlerle dile getirilmektedir. *Kadın ve Aile* örtünmeyi reddeden kadınları toplumsal düzen açısından potansiyel bir tehdit (fitne) unsuru olarak görüp kadınları emir ve yasaklarla sık sık uyarmaktadır. Aynı konuyu *Bizim Aile*, Müslüman kadınlarda “iman”ın bir sonucu ve yansıması olarak ele almaktadır¹⁴. Öte yandan, *Kadın ve Aile*’nin neyin yapıp neyin yapılamayacağını söyleyen davranış değiştirmeye ilişkin talimat verici bir tutum sergilemesine karşılık; *Bizim Aile* okurlarına seslenirken daha entelektüel bir söylemi tercih etmektedir. Hem yazıların uzunlukları hem de konuların derinlemesine işleniş biçimi *Bizim Aile*’nin hitap ettiği okuyucu kitlesinin belli bir eğitim seviyesini de göz önünde tuttuğunu göstermektedir (Acar, 1993, s. 220-221).

Bizim Aile’de (ve *Köprü*’de) girilen diğer bir çaba ise Müslüman kadının hakları konusunu modern toplumun siyaset yapısı içinde gündeme getirip tartışmaktır. *Kadın ve Aile*’nin kadın konularında sorgulayıcı olmayan, düzenleyici ve kuralcı yaklaşımının tersine *Bizim Aile* bu konuları laik toplumun bir ürünü olan çoğulcu demokratik düşüncenin ideolojik araçlarını kullanarak ele almaya çalışır (Acar, 1993, s. 221). Bu durumu Acar (1993, s. 221) şöyle açıklar:

“... *Bizim Aile*’de dile getirilen ideoloji, ... mevcut sistemle büyük ölçüde bütünleşmiş gözükmektedir. Örneğin, *Bizim Aile*, Müslüman kadınların uygun gördükleri gibi giyinebilme haklarını savunmak amacıyla, ‘Örtünmek Hürriyettir’, ‘Laik Türkiye’ye Yakışmayan Bir Manzara’, ‘Bir Haber Gazetesine Kanun’un Cevabı’ gibi yazılar yayınlarken, açıkça, çoğulcu demokratik düşüncenin değerleri, mantığı ve söz dağarcığından; sivil toplumcu argümanlardan ve laik devlet geleneğinden yararlanmaktadır. Böylelikle Müslüman kadının başörtüsü, ezilenlerin haklarının bir simgesi olarak sunulmakta ve demokrasi ve özgürlük adına savunulmaktadır”.

¹⁴ “Demek ki, tesettüre muhatap olmanın ilk şartı imandır. Gerçek manada bir iman teşekkül etmelidir ki, tesettür emri yerine getirilebilsin... Önce iman, sonra tesettür.” (Kaçar ve diğerleri, 1988[Şubat], s. 16.).

Derginin söylemi, kadınların kurtuluşunu İslami hayat sürme özgürlüğü ile paralel görmektedir. Kadının kurtuluşu ve İslami hayat “var olan siyasal sistemin (çoğulcu demokrasi) normatif düzenince onaylanmakta ama gerçekte onun ancak mekanizmaları tarafından uygulanmakta böylece alternatif İslamcı önerilerin yolunu açmaktadır” (Acar, 1993, s. 222). Bundan başka, *Bizim Aile* eğitilmiş, kentli kadınlara seslenen bir üslup sergileyip bu haliyle de; daha liberal ve mevcut sistemle uzlaşmacı bir tutumu temsil etmektedir. “Bizim Aile yazarlarının, laik dergilerce düzenlenen forumlara ve tartışmalara katılmaları, laik hatta feminist çevrelerde ilgi odağı olan kadına karşı şiddet gibi konularda laik yazar ve düşünürlerle diyaloga girmeleri, bu yorumu destekleyen bulgulardır” (Acar, 1993, s. 222).

Kadın ve Aile’nin tamamıyla reddettiği Batı kaynaklı her düşünceye karşılık *Bizim Aile* batılı film ve pop starlarının görüşlerine de yer vermektedir. Ancak bunu yaparken alınmış görüşleri kendi ideolojilerine uyarlayıp *onlar da bizim gibi düşünmektedirler* şeklinde bir mesajla okuyucuyu uyarma yoluna gitmektedir.

Öte yandan, Acar (1993, s. 222-223)’ın da değindiği gibi, derginin içeriğine baktığımızda çoğu zaman *Kadın ve Aile*’den daha liberal olmadığını da söylemek mümkündür. Örneğin, kapaklarında kadınları büro ortamında çalışır göstererek yarattığı izlenimin tersine, dergi yazarlarının kadınların ev dışında çalışması konusundaki düşünceleri geleneksel İslamcı yaklaşımlara uygun olarak *Kadının yeri evidir* söylemine uygun düşmektedir:

“Kadının ancak çalışarak mutlu olabileceği iddiası safsatadır. Çünkü kadının ihtiyaç ve zaruret olmadan dışarıda çalışması demek, evini, ailesini, çocuklarını ihmal etmesi demektir. Bu da gelecek nesillerin ruh sağlığını etkiliyor” (Kaçar 1988[Şubat], s. 33).

Diğer taraftan dergi kişinin “iman”ının sağlam olması koşuluyla her türlü işi yapabileceğini hatta kadının çalışmasına karşı olduğu halde “iman” sahibi kadınların çalışmalarında bir sakınca görmemektedir (Onurlu 1988[Ekim], s. 12). Bir başka deyişle, İslamiyet, özel ve kamusal alanın İslami referanslara göre düzenlenmesini şart koşturma ile birlikte, *Bizim Aile* dergisinin temsil ettiği

İslam'ın modern yorumlarından biri kadının *iman* sahibi olmak koşulu ile çalışmasına imkan vermektedir. Böylece kadın bireysel hak ve inançlarından taviz vermeden modern yaşama ayak uydurabilecektir.

Bizim Aile'nin siyasal rejim gibi bazı kritik konulardaki tavrı hayli belirsizdir. Acar (1993, s. 223), bunu “siyasal ve yasal nedenlere dayalı kısıtlamalardan ötürü, taktik gereği, özellikle yaratılan bir belirsizlik olabileceği gibi, *Bizim Aile*'nin temsil ettiği İslamcı hareketin ideoloji düzeyinde var olan gerçek bir zorluğunu da yansıtıyor” olması ihtimaline bağlamaktadır.

Derginin çoğulcu yönü, ele alınan herhangi bir konuda farklı görüşlerden seslere de yer vermesi ile sağlanıyor görünmesine rağmen, aslında tüm fikirler dönüp dolaşıp aynı ideolojiye, İslami ideolojiye hizmet edecek şekilde organize edilmektedir. Örneğin “İslam ve Kadın” konulu bir dosyada Hristiyan bir din adamı Michel Lelong, Müslüman kadınların “özgür”lüğü konusunda fikirlerini belirtirken İslam'ın ve Hristiyanlığın kadına tanıdığı özgürlüğün farklı olmadığını ve yine de Müslüman kadının Batılı kadından daha özgür olduğunu belirtmektedir (Lelong 1988[Ocak], s. 23). Çünkü Müslüman kadın Batılı kadın gibi “başkasına benzeme ihtirasının, modanın, reklamın, işin ya da en azından sigaranın” kölesi değildir (Lelong 1988[Ocak], s. 23).

Moda gibi güzellik yarışmaları, müstehcen yayınlar, televizyon programları da *Bizim Aile* dergisinin eleştirilerine maruz kalmaktadır. Ancak yapılan her türlü eleştiri radikal ya da reformcu olmaktan çok *uzlaşımçı* bir çizgi izlemektedir. Nitekim İslamcı diğer iki dergi *Mektup* ve *Kadın ve Aile*'den ilki *radikal* bir oluşum içerisindeyken; ikincisi *reformcu* olmayı tercih etmektedir. Bu da *Bizim Aile*'nin farklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, *Bizim Aile*, *Kadın ve Aile*'de olduğu gibi, kadınların kamusal hayatta görünürlüklerini sağlayabilmek için kermesler, el işi sergileri, makale ve kompozisyon yarışmaları düzenlemektedir. Daha önce Arat'a (1995, s. 110) dayanarak belirttiğim gibi, bu onlara belli alanlarda organize olma yeteneğini

kazandırmaktadır. “Kadın ve Eğitim” (*Bizim Aile* [BA], 1988[Nisan], s. 36), “Aile ve Televizyon” (BA, 1988[Nisan], s. 37) gibi makale ya da kompozisyon yarışmaları ile okuyucu kadınların araştırma ve belli konularda bilinçlenmeleri sağlanmak istenmektedir. Okuyucu okumakla kalmayacak yazma eylemiyle de varlığını gösterecektir.

Nitekim, yazma eylemi feminizm tarihçesi içerisinde merkezi bir öneme sahiptir (Donovan 2001). Çünkü yazı binlerce yıl boyunca erkeklerin tekelinde kalmış ve her türlü eşitsizliği pekiştirmek için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Kadınların eğitim haklarını elde etmeleriyle birlikte yazıya hakim olmalarından bu yana daha fazla kadın ortak bir görüşü paylaşmak ve eyleme geçmek için organize olmuşlardır. Bir bakıma modernitenin bir aracı olan yazma eylemi paradoksal bir biçimde İslamcı kadınlar için de kamusal hayatta daha fazla görünmelerine yardımcı olmaktadır. Dergi, bu tür yazma yarışmalarıyla kadınlarının kamusal görünürlüklerini kendi kıstasları içinde sağlamış olmaktadır.

Ancak, *Bizim Aile* dergisinin kadınları yazmaya teşvik etmesi kadına kendini ifade özgürlüğü sunuyor gibi görünmekle birlikte, kadının ağızından İslami değerleri yaymayı amaçlamaktadır. Çünkü, seçilen konulardan da anlaşıldığı üzere derginin kendi değer çerçevesinden çıkmamak şartıyla buna izin verdiği açıkça ortadadır. Öte yandan, dergi, kadının eğitime de büyük önem göstermektedir. “İlim” erkeğin olduğu kadar kadının da ihtiyacıdır ve bu ihtiyaç ikisi için de yaratılıştan gelmiştir (Vahide 1988[Mart], s. 9). Ancak “ilim öğrenme”de amaç İslam bilimlerinin öğrenilmesi olduğu açıktır (Kaçar ve diğerleri 1988[Mart], s. 4-8). Nitekim Batılı ve İslami “ilim” arasında büyük farklar vardır (Vahide 1988[Mart], s. 9). Vahide (1988[Mart], s. 9), Said Nursi (kaynaksız)’nin “Materyalist Batı medeniyeti” ile İslam bilimi arasındaki beş temel farkı aktarmaktadır:

“Hak yerine kuvvete dayandığını; hedefinin şahsi menfaat olduğunu; hayattaki düsturunun mücadele olduğunu; kitleleri birbirine menfi milliyetçilikle bağlamaya çalıştığını; cazibedar hizmetinin de nefsi arzuları teşvik olduğu...”

Bunların dışında, kadın sadece çocuğunun eğitimi için bilimle (İslami bilimle) donatılmamalıdır; aynı zamanda ailesi ve içinde bulunduğu topluma faydalı bir birey olması için de bu gereklidir (Vahide 1988[Mart], s. 10).

Akgökçe (1996, s. 193-194)'nin de değindiği gibi modern ve kentli yaşamda kadının ev içerisinde tutulması hemen hemen imkansızdır. İslamcı kadınlar da diğer kadınlar gibi “otobüste, vapurda, semt pazarında, giysi prova ederken veya beyaz eşya mağazasında taksitle alışveriş yaparken [modern yaşamın] farklı biçimleriyle karşı karşıya kalır. Dışarıda yaşanan bu farklılıkların evin içine yansımaması olanaksızdır. Blenderdan, bulaşık makinesine her alet sadece işi kolaylaştırmakla kalmaz, kendi mantığına uygun bir dizi ‘modern ilişki’yi de Müslüman ev kadınına dayatır, onu da modernleştirir” (Akgökçe, 1996, s. 193-194). Bütün bu oluşumlar modern bir toplumda salt bir Müslüman aile tipinin yaratılamayacağı gerçeğini gösterir (Akgökçe, 1996, s. 194). Bu noktada, *Bizim Aile*'nin moderniteyle bazı bakımlardan uzlaşmacı bir tavır sergilemesi hiç de şaşırtıcı değildir.

3.3. ÜREME VE KADIN BEDENİNİN ARAÇSALLAŞMASI

İslamiyet'te insan, bedenini Allah'a borçludur. Allah isterse bir kişiyi erkek isterse dişi olarak yaratır. Her türlü kadınlık halleri (bekaret, menstrüasyon, doğum vb.) de Tanrı'nın iradesiyle gerçekleşir. Üremede kadının rolü erkeğin spermini taşıyıcısı olmaktan öteye gidememektedir. Kadın, erkeğin *emanetini* taşımakla yükümlü kılınmıştır. Çocuk genel anlamda Allah'ın anne-babaya emaneti, özel olarak da erkeğin kadına emaneti olarak görülmektedir.

İnsanın üremesi konusu teolojik bir bağlamda ele alınmaktadır. İslam inancına göre, Allah dilediği kişiyi dilediği rahimde yaratır ve can verir; üstelik doğan her insan fizyolojik açıdan birbirini tamamlar niteliktedir. Bu konuda yazar Oduncu (1987[Nisan], s. 39), şunları dile getirmektedir:

“Hz. Adem'in yaratılışı ne anne ne baba ile olmuştur. ... Her doğum hadisesi Allah'ın bir canlıyı halketmesi (yaratması) hadisesi değil

midir? Hz. Havva da Hz. Adem'den yaratılmıştır. Yüce Allah dilediği kulunu dilediği şekillerde ve rahimlerde yaratır. Dilediğini anne dilediğini baba kılar. İlk insan Hz. Adem'in yanında onun hayat arkadaşı bir kadın Hz. Havva yaratılıyor. Yüce Allah bu iki cins insanı katında birbirine denk olarak şekil ve sebepler itibariyle birbirini tamamlayıcı şekilde yaratmıştır”.

Bizim Aile dergisi insanın yaratılışından ölümüne kadar insanın hayatını Tanrı'nın belirlediğini Kur'an (40: 67-8)'dan alınmış şu ayetle pekiştirmektedir: “Sizi topraktan, sonra meniden, sonra bir kan pıhtısından yaratan Odur. Sonra annelerinizin karnından bir bebek olarak çıkarır. Sonra delikanlılık çağına erersiniz. Sonra da ihtiyarlarsınız. Sizden bazıları ihtiyar olmazdan evvel ölürlər. Bazıları da muayyen bir ecele ulaşır. ...”.

Erdim (1987[Nisan], 46-47), annenin doğum öncesinde ve sonrasında dikkat etmesi gereken konulara işaret etmektedir. Bunların en önemlisi doğumdan önce uyulacak kurallardır. Doğacak çocuğun beden ve ruh sağlığı için anne ve babasının “ahlaklı” kişilerden seçilmesi gereklidir (Erdim, 1987[Nisan], s. 67). Erdim (1987[Nisan], s. 46), bu konuda şu hadislerle işaret etmektedir: “Kötü muhitte yetişen güzel kadınlardan sakının. Çünkü o, kendi aslına benzeyeni doğurur. Soyu soppu iyi olanı tercih edin. Çünkü o, babasının, amcasının ve kardeşlerinin mislini (benzerini) doğurur”; “Nutfeleriniz için araştırma yapın, münasip olanla evlenin”.

Öte yandan, döllemenin de Allah'ın emrine ve Peygamber'in sünnetine uygun olması gerekmektedir (Erdim 1987[Nisan], s. 46). Cinsel haz neslin devamı için bir araç olmaktan öteye gitmemelidir. Kadın ve erkek bunu akıldan çıkarmadan birbirlerine yaklaşmalıdır.

“Anne ve baba adayının şeytanı def edip Allah adına mı, yoksa şehvetine kul olup nefsi adına mı hareket edip etmediğinden tutun; birbirine ya da muhabbetin derecesine, biyolojik ve psikolojik fonksiyonlarının yeterli olup olmamasına; damarlarında dolaşan kanın yapısına, yüreklerinde taşıdıkları imanın muhtevasına varıncaya kadar içinde bulundukları bütün şartlar ve özellikler oluşacak cenini müsbet ya da menfi yönden etkiler” (Erdim 1987[Nisan], s. 46).

Erdim (1987[Nisan], s. 46), hamilelik döneminde bebeğin bedensel ve ruhsal altyapısı için anne ve babanın yapması gerekenlerden ilkinin “çekilen zahmetin rahmete dönük olduğunu düşünerek halini benimsemek ve Allah’ın lütfuna, ihsanına, yardımına sığınmak olduğunu belirtmektedir. İkincisi, “diğer bütün zamanlarda olduğu, olması gerektiği gibi, hamilelik döneminde de cümle azaları haramdan korumak”; üçüncü olarak, “dengeli ve istikrarlı psikolojik bir yapının oluşması için, huzurlu bir ortam” ve son olarak da yeterli ve dengeli bir beslenme” gelmektedir (Erdim 1987[Nisan], s. 46).

Kadın ve Aile’nin ilmi hallerde yer alan menstrüasyon döneminin başlangıç ve bitiş yaşı, kaç gün süreceği ve bu dönemde nelerden sakınılacağı, bu süre içerisinde namaz ve oruç ibadetlerinin yapılamayacağına ve bunlara ilişkin kuralları içeren yazıların yanı sıra, “Kadın Sağlığı” başlıklı hemen her bölümde daha çok tıbbi bir duruş sergileyen, *bilimsel* yazılar da yer almaktadır.¹⁵ *Bizim Aile* sağlığın olduğu gibi hastalığın da Allah tarafından verildiğini, kişinin sağlığı bozulduğunda şikayet etmeye hakkı bulunmadığını belirtmektedir (Kaçar ve diğerleri 1998[Kasım], s. 4-7; Ek 4). Dergide kadın sağlığı gibi çocuk sağlığı da merkezi bir öneme sahiptir. Sadece bir sayıda bile birden fazla çocuk hastalığına değinildiği görülmektedir. Örneğin Eylül 1985’te “Çocuklarda Kemik Hastalığı Raşitizm” (Asiltürk 1985[Eylül], s. 31-32), “Çocuklarda Diş Çürümeleri” (Arısoy 1985[Eylül]:32-33) ardı ardına yayımlanmıştır. Çocuk hastalıkları doktoru olan Asiltürk, “Yeni Doğmuş Bebeğin Bakımı” (1985[Nisan], s. 30) başlıklı makalesinde bebeğin ağırlığı, gözleri, cildi ve kalça çıkıkları, süt gelmemesi gibi konulara değindikten sonra “bebeği Cenab-ı Hakk’ın bir hediyesi olarak bilip maddi, manevi bakımını ona göre yapmalıdır” mesajını vermektedir.

¹⁵ Bu yazılardan bazı başlıklar şöyledir:

“Adet Düzensizlikleri”, (Akyüz, 1985[Mayıs], s. 30);

“Ağrılı Adet Görme”, (Akyüz, 1986[Mart], s. 38);

“Kürtaj ve Komplikasyonları”, (Serim, 1985[Temmuz], s. 34);

“Kadınlarda Anormal Kılınma”, (Serim, 1985[Ağustos], s. 28);

“Kadın Genital Kanseri”, (Serim, 1985[Eylül], s. 34);

“Corpus (Rahim) Kanseri”, (Serim, 1985[Ekim], s. 30);

“Hormonlarla Doğum Kontrolü”, (Serim, 1986[Şubat], s. 32).

“Ben’ler” (Akman 1987[Mart], s. 37), “Zayıflamak Zor Değil” (Saydam 1987[Ocak], 34-35) vb. konulara da yer verilmiştir.

Hem *Kadın ve Aile* hem de *Bizim Aile*, aile planlamasına karşı bir duruşu benimsemekle beraber doğum kontrolü hakkında bilgiler de vermektedir (Serim 1986[Ocak], s. 29-30; KA, 1986[Şubat], s. 32-33; KA, 1986[Mayıs]:35-36, Erbiyık 1989[Nisan], s. 33-35). Ancak gebeliği önleyici yöntemlerin asıl amacı ailelerin sağlık ve sosyo-ekonomik durumlarına göre mümkün olduğu kadar çok çocuk sahibi olmalarını sağlamaktır (Serim 1986[Ocak], s. 29). Tanrı tarafından bir canlının yaratılması istenmişse buna engel olacak hiçbir güç yoktur (Erbıyık 1989[Nisan], s. 34). Öte yandan, özellikle kadının her yıl çocuk doğurması kadın sağlığı ve diğer çocukların bakımı açısından sakıncalar doğurduğundan; bu tür gebeliği önleyici yöntemlere başvurmanın daha doğru olduğu düşünülmektedir (Serim 1986[Ocak], s. 29). Ne var ki, iki ya da üç çocukla yetinmek de onaylanmamaktadır (Serim 1986[Ocak], s. 29). İlimhallerde spiralin İslam dini açısından sakıncaları *Kadın ve Aile* dergisinde şöyle sıralanmıştır:

- “ a) Rahme zarar vermesi.
- b) Kadın doktor da olsa zaruret olmaksızın, görmesi caiz olmayan yere bakması.
- c) Dinimizde emredilmiş olan çoğalmayı engellemiş olması.
- d) Kadın kocasından izinsiz taktırmışsa ona hıyanet etmesi, değilse onu da günaha teşvik etmesi.
- e) İki nutfе rahimde birleştikten sonra bir insanın aslı olur, onu bozmak cinayettir” (KA, 1986[Şubat], s. 24).

Kadın ve Aile dergisinde yer alan bir yazısında Serim (1986[Haziran], s. 38), ailenin toplum için ve çocuğun aile için önemine vurgu yaptıktan sonra kısırlık konusuna geçmiştir. Serim (1986[Haziran], s. 38), özellikle kaynanalar ve kayınpederleri bu konuda sadece gelinlerini suçlamamaları konusunda uyarmaktadır. Ayrıca Serim (1986[Haziran], s. 38), tedaviye eşlerin her ikisinin de gitmeleri ve tüm yollar denendikten sonra çocuk olmuyorsa bunun Allah’ın emri olduğunu düşünüp “tevekkül” içinde yaşamlarına devam etmeleri gerektiğine işaret etmektedir. “Kadın Sağlığı”nın kısırlık kadar önem gösterdiği

diğer bir konu da düşüklerdir. Düşükler “Allah’ın ömür ve rızık vermedikleri” olarak nitelendirilmişlerdir (Serim 1986[Haziran], s. 38-39).

Bizim Aile dergisi de kısırlık konusunu ele almaktadır. Dergiye göre çocuk bir aile için “sağlıklı” ve “huzurlu” bir evliliğin “saadetini” tamamlayan ilahi bir hediyedir (Erbıyık, 1988[Aralık], s. 35). Ancak yine de çocuğun varlığı aile için vazgeçilmez değildir. Çünkü kısırlık gibi bir “imtihan” süreci vardır: “Mülkün sahibi O olduğuna göre, dilerse bir aileye geç çocuk verir, dilerse hemen” (Erbıyık, 1988[Aralık], s. 35). Dolayısıyla tüm yöntemler denenmiş ve bir sonuç alınamamışsa kısırlık konusunda da “kadere” razı olunması gerektiği vurgulanmaktadır (Erbıyık, 1988[Aralık], s. 35).

Üzerinde önemle durulan diğer bir konu da kürtajdır. Kürtaj konusu bir sağlık ya da toplumsal bir konu olarak ele alınmaktan öte dinsel olarak yasaklanmış günahlar arasında yer almaktadır. *Kadın ve Aile* dergisi yazarı Muhlise Zeyneb Durmuş *Doğacak Çocuğuma Mektup* (1985[Nisan], s. 10-11) adlı öyküsünü, çoğunlukla Oriana Fallaci’nin *Doğmamış Bir Çocuğa Mektup* (1997) adlı romanındaki kalemini aynen tekrarlayarak ama ondan farklı olarak İslami bir bakış açısıyla işlemiştir.

“Birçok kadın sorar kendi kendine, dünyaya neden çocuk getirmeli diye mi? Aç kalsın, üşüsün, ihanete uğrasın, aşağılansın, savaşta ya da hastalıktan ölsün diye mi? Açlığın doyurulabileceği, üşüyenin ısınabileceği, sadakat ve saygının ömrü boyunca ona eşlik edebileceğin, savaşı ve hastalığı ortadan kaldırma çabasına onun da uzun yıllar katkıda bulunabileceği umudunu baştan geri çevirmiştir bu kadınlar. Belki de onlar haklılar. Ama hiçyokluk acı çekmekten daha mı iyi” (Fallaci, 1997, s. 9)?

Aynı paragraf Durmuş’ta şöyledir:

“Bir çok kadın sorar kendine dünyaya neden çocuk getirmek istediğini. Aç kalsın, üşüsün, ihanete uğrasın, aşağılansın, savaşta ya da hastalıktan ölsün diye mi? Açlığın doyurulabileceği, üşüyenin ısıtılabilceği, dostlukların, saygının ömür boyunca ona eşlik edebileceğini böyle geri çevirmiştir bu kadınlar. Ve kendisinin rahatı, huzuru(!) için çocuğuna kıymıştır. Belki de kafasındaki bütün bu kötü

gidişatı durdurabilecek bir dahi doğuracakken çöp kutusuna atarak bu yolu da kapatmıştır elleriyle... Fakat doğmak acı çekmek, doğmamaktan iyidir” (Durmuş 1985[Nisan], s. 10).

Biri diğerinin kopyası olan her iki öykünün ilerleyen safhalarında bireysel rahatlık uğruna kahramanın başta eşi olmak üzere, doktoru, ilaç almak üzere gittiği eczacı, yeni elbiseler diktirmek istediği terzisi, patronu ve ev sahibi de kadının çocuk doğurmasına karşı olduğu hikaye edilir. Durmuş (1985[Nisan], s. 11) bu kişilerin, *öteki* (İslam-dışı) toplumların oyunu olarak böyle davrandıkları mesajını vermekte; oysa, İtalyan yazar Fallaci (1997) sorunu varoluşsal/ontolojik felsefe açısından ele almaktadır.

Kadın ve Aile’nin Kasım, 1985 sayısı da kürtaj konusuna ayrılmıştır. “Kürtaj Koymuşlar Çocuk Öldürmenin Adını” (1985, s. 8-10) başlıklı röportajın girişinde ekonomik politikalardan dolayı aile planlamasına gidildiğini ve bu nedenle rahimlerin “insan eli tarafından denetlenip, fonksiyonu şekillendirilmek istendi”ği belirtmiştir. Dergi, “Yeryüzünde hiçbir canlı varlık yoktur ki rızkı Allah’a ait olmasın.” (Kur’an, 11: 6) ve “Sakın çocuklarınızı geçim korkusuyla öldürmeyiniz. Çünkü onları da sizi de rızıklandıran biziz. Şüphesiz onları öldürmek büyük suçtur” (Kur’an, 17: 31) ayetleri işaret edilerek, ailelerin ekonomik sıkıntılardan dolayı kürtajla çocuğun doğmasına engel olmalarının önüne geçmek istenmektedir.

Doğal olarak *Bizim Aile* dergisi de kürtaj karşıtı bir tavır sergilemektedir. Ancak dergi eleştirisini günah-sevap söylemi içinde değil de kadın sağlığı çerçevesinde yapmaktadır. Kürtajın kanama ve adet düzensizlikleri, rahim delinmesi, iltihaplanma, kısırlık vb. kötü etkileri açıklanarak konunun kadın sağlığı açısından hassasiyeti vurgulanmaktadır (Erbiyık, 1989[Mart], s. 33-4). Ancak yine de “Kürtaj yaptırmış kadınların, pişmanlık, vicdan azabı, iç gerilimi içinde ruh dünyaları alabora oluyor” ya da “Bizler de bir kürtajla annelerimizin bünyesinden koparılsaydık, acaba şimdi hayatta olmanın zevkini yaşayabilir miydik?” gibi daha çok insanın vicdani yönünü harekete geçirici uyarılar da yapılmaktadır (Erbiyık, 1989[Mart], s. 34).

Hülya Eken, “Kürtajın Fıkhi Hükümü” (1985[Kasım], s. 11-13), yazısında, hadis ve ayetlerin bu konudaki yaklaşımına değinmektedir. Onun aktardığı haliyle, bunlardan birkaçı şöyledir (Eken 1985[Kasım]. s. 11):

“Evleniniz, çoğalınız, evlat sahibi olunuz. Zira ben kıyamet günü sizlerle diğer ümmetlere karşı iftihar ederim” (Büyük İslam ilmi hali, S. 435, Ö.N. Bilmen t.y.).

Kur’an-ı Kerim’de ‘İyi kadınlar itaatli olan ve görülmeyeni muhafaza edenlerdir.’ (Kur’an, 4:34) buyrulur.

Sevgili Peygamberimiz s.a.s. Mirac’ı anlatırken de cennet ve cehennem halkının hallerini zikrederek: Bir takım kadınlar gördüm, memelerinden asılmış ve bir takım kadınlar baş aşağı ayaklarından asılmış. Ya Cibril bunlar kimler? dedim. Bunlar dedi: Zina eden ve evlatlarını öldüren kadınlardır” (Hak Dini Kur’an Dili, E. Hamdi Yazır, C. 5, S. 3148, İsra Suresi Tefsiri).

Cenin de insan sayıldığından (fıkıha göre), çocuk düşürmek cinayet sayılmaktadır. Erkeğin tohumu kadına kocasından bir emanet olarak verildiğinden kadının bu emanete ihanet etmemesi gerektiği belirtilmektedir. Nitekim, bu vesileyle kadın hem Allah’ın ve Peygamber’in hem de kocasının rızasını kazanacaktır (Eken, 1985, s. 13). Üstelik kadın kendi “sıhhatini korumuş olacak, maddi ve manevi saadete erişecektir” (Eken, 1985, s. 13). Öte yandan, kürtaj bazı durumlarda meşru görülmüştür. Annenin sağlığı tehlikedeysen ya da anne çocuk emzirirken hamile kaldıysa ceninin hayatı feda edilebilir. Çünkü süt emen çocuğun hayatı cenine göre daha değerli görülmüştür. Ancak böyle bir nedenden ötürü bile olsa eğer anne karnındaki bebek 120 günlük olmuşsa kürtaj yapılamaz (Eken, 1985[Kasım], s. 12-13).

İslamcılar özellikle kürtaj gibi konularda bir taraftan Tanrı’nın üreme için verdiği rahmin denetlenmesine karşı çıkarken, diğer taraftan da kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmasını engelleyici tedbirler almaktadır. Kadının kendi bedenine sahip olma hakkı yoktur; çünkü ona bu bedeni veren de Tanrı’dır

Coşan “Asil Kadın Yetiştirelim” (1987[Ağustos], s. 10-11) başlıklı yazısında kadın, cinsellik, evlilik ve çocuk doğurma konularına değinmektedir. Coşan’ın Müslüman kadın tanımı Gazali (1973, s. 153)’nin yapmış olduğu kadın tanımıyla benzerlik göstermektedir (s. 45, G.Ç.). Coşan’a göre Müslüman kadın için,

“... ar ve namus başta gelir. Kadın kocasına ve evine tam bağlıdır, namahreme çıkmaz, bakmaz ve görünmez, evinde haremlik-selamlık vardır, kocasının izni olmadan dışarı çıkmaz, gezmez; eve kocasının istemediği kadın veya erkek misafiri kabul etmez. Evlilik öncesi flört ve evlilik dışı cinsel yaşam yasaktır” (Coşan 1987[Ağustos], 10-11).

Batılı kadının cinsel yaşama, evlilik ve çocuk doğurma gibi konulara nasıl baktığını kendi bakış açısıyla şöyle değerlendirmektedir:

“... namus-kızlık, bekaret iptidai zihniyetin ifadesidir. Kadın cinsel bakımdan da tamamen hür (!) olmalı ... Hatta kadının evlilikten önce seks tecrübeleri geçirmiş olması, ... makbuldur (!). ... kurulan yuva da ekonomik ve seksüel bir menfaat birliğidir. Artık bir çocuk sahibi olmak istedikleri için evlenirler. ... Bir, bilemedin iki tane (biri kız biri oğlan) kafidir, ondan sonra ciddi bir doğum kontrolü ile bu işin önü alınır. (...) Kazara çocuk teşekkül ederse derhal kürtaj yoluna gidilir” (Coşan 1987[Ağustos], s. 11).

Coşan (1987[Ağustos], s. 11), Müslüman kadınlardan genç kızları “evlat”, yaşlıları “baci”, büyükleri ise “teyze” olarak görmektedir¹⁶. Batılı olan *öteki* kadın ise Coşan (1987[Ağustos], s. 11)’a göre, hala cinsel nesne olma özelliğini taşır:

“... Diğerinde [Batılı] kadınlar ve erkekler birbirlerini sadece seks yönünden görür ve değerlendirir. Kadın kırıtır, erkek sataşır, yürüyen tepeden tırnağa soyarcasına süzer, gözünün içine dik dik bakar, peşine takılır yüz bulursa evli olduğuna bile aldırılmaz, ilişki kurar; ... erkekler Kazanova’yı, kadınlar Kleopatra’yı kendilerine örnek alırlar...”

Evli olmayan bir kadınla bir erkeğin bir arada bulunması büyük *sorunlara* neden olacağından birbirlerine bakmaları dahi sakıncalı bulunmaktadır. Kadınla erkek *ateşle barut* gibi algılanmaktadır. Mehmet Zahid Bursevi, “Ateşle Barut”

¹⁶ Buna göre, Müslüman kadınların birinci dereceden akrabalarla özdeş kılınması onları birer cinsel nesne olarak görölmelerini önler.

(1985[Temmuz], s. 43)'ta kadın erkek cinsellik-dışı birlikteliğinin imkansızlığına değinmektedir. Ona göre, kadın ve erkek birbirlerine ilgi duyacak şekilde yaratılmışlardır (Bursevi 1985[Temmuz], s. 43).

“Günahlardan birisi, bir kadının kocası izin versin veya vermesin süslenerek ve kokulanarak sokağa çıkmasıdır ki caiz değildir. Buna kocası izin vermişse ikisi de günahkar olur. Kocasının haberi olmadan çıktıysa hanım[ın] kendisi günahkar olur” (Bursevi 1985[Temmuz], s. 43).

Kadın ve Aile'de cinsellikle ilgili olarak basındaki çeşitli yazılar ve yorumlar eleştiri oklarına hedef olmuşlardır. Kadının menstrüasyon halinde cinsel ilişkiye girmesini konu alan bir gazetenin görüşleri eleştirilmekte ve bu konudaki yasaklar belirtilmektedir (KA, 1985[Eylül], s. 21). Menstrüasyon halinde cinsel birliktelik yasağına ilişkin ayet ve hadisler gösterilmektedir (KA, 1985[Eylül]:21). Bakara Suresinin 222. ayeti buna bir örnektir: “...Ay halindeyken onlardan ayrılın, temizleninceye kadar onlara yaklaş (cinsi münasebette bulun)mayın...”

Günümüzde ekonomik rahatlık ve fiziksel güzellikten dolayı yapılan evliliklerde İslami inanın dışlandığını (KA, 1985[Kasım], 26-27); “geçici güzelliklere, maddi refaha önem verilmeden evlenilecek kişinin dindarlığına, ahlaki güzelliğine dikkat” edilmesi gerektiğini savunmuştur dergi (KA, 1985[Kasım], s. 28). Bir hadiste Muhammed Peygamber [Rivayet eden Tirmizi, t.y.],

“Dindarlığından ve güzel ahlakından hoşnut olduğunuz kimse (evlenmek niyetiyle) size geldiği zaman, onu evlendirin; eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat meydana gelir” (Aktaran: KA, 1985[Kasım], s. 28).

Öte yandan, evlenecek kişilerin birbirlerini tanımak için yalnız kalıp görüşmeleri yasaklanmıştır. *Bizim Aile* dergisi evlenmek üzere birbirlerini tanımak isteyen çiftlerin yanlarında yakın akrabalarından en az bir kişinin bulunması gerektiğini savunup eş seçiminde bazı püf noktaları belirlemiştir: “Dua edin (Allah’tan yardım isteyin ve size yol göstermesi için dua edin.)”; “kalbinize danışın”; “hakkında araştırma yapın”; “müstakbel eşinizi tanıyın, onun da sizi tanımasına

fırsat verin (üçüncü şahısların yanında, birbirinize yeterli kanaat uyandıracak ölçüde konuşun); “eş adayını yakından tanıyanlarla görüşün”; “ailesini araştırın”; “İslami yaşayışta birbirinizin dengi misiniz?” [sorularına yanıt arayın] vb. (Yakut 1988[Temmuz], s. 18-19).

Kadın ve Aile (1985[Kasım], s. 28), erkek ve kadının kendilerine eş seçme konusunda kriterlerinin farklı olması gerektiğini düşünmektedir. Buna göre erkek kadının “saliha” olması koşuluyla sosyo-ekonomik açıdan kendisine eşit olmayan bir kadınla evlenebilir. Kadın ise böyle bir durumda nikahı feshettirme hakkına sahip olur. Ancak dergi, doğacak çocukları göz önünde tutarak, daha dikkatli davranılması konusunda ikazda bulunmaktadır (KA, 1985[Kasım], s. 28). Çevresel etkiler ve kişisel yönler yok sayılıp çocuğun biyolojik anne ve babasının onun kişiliği üzerinde etkili olacağı öne sürülmektedir:

“... Biyolojik ve genetik olaylar ispatlamıştır ki, çocuk ana-babasının sıfatlarını alır. Bu sebeple beğenme ve hayat arkadaşını seçme, iyi hal ve ahlakları bilinen, asalet ve şerefleriyle tanınan bir aileden olmalıdır” (KA, 1985[Kasım], s. 28).

Nikahın duyurulmasının sünnet olduğu bunun için de düğün yapılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Ancak kadın-erkek birlikte yapılan “çalgınca” eğlenceler Batı kaynaklı olduğu düşünüldüğü için, onaylanmamaktadır (KA, 1985[Kasım], s. 28).

Kadın ve Aile, *Nokta* Dergisinin bekaretin “kırılmayan tabu” olarak ele almasını da eleştirmektedir: “Toplumumuzda değer yargılarının değiştirilmesi ve çarpıtılması amacıyla açılan savaşın kapsamına bekaret de ‘kırılmayan tabu’ adıyla sokuldu” (KA, 1985[Kasım], s. 19) diyen dergiye göre, ekonomik ve bedensel özgürlük isim değiştirmiş “fuhuş”tan başka bir şey değildir. Öte yandan, evlilik, annelik ve cinsel haz Peygamber ümmetinin çoğalması için bir araç görevi üstlenmiş görünmektedir: “Evlenmekten gaye nesli devam ettirmek ve alemleri insanoğlundan boş bırakmamaktır. Şehvet, bunun temini için yaratılmıştır. Bu sebeple, şehvetine hakim olabilen kimsenin dahi evlenmesi

teşvik edilmiştir, bekar olarak ölmekten sakınılmıştır” (Küçük 1987[Haziran], s. 14).

Bizim Aile dergisi “helal” ölçüler içindeki cinsel yakınlaşmayı bir ibadet olarak görürken (Erbıyık, 1989[Mayıs], s. 29); cinsel özgürlüğe savaş açmaktadır. “Cinsel özgürlük= esaret” formülasyonu ile hareket eden dergi, temel olarak II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleştiğini iddia ettiği “cinsel devrim”in Batı dünyasında ortaya çıkmış olan evlilik dışı, evlilik öncesi cinsel ilişki ve homoseksüelliğe karşı çıkan kiliseye rağmen durdurulamadığını belirtmektedir. Ayrıca, “cinsel devrim” ve müstehcenliğin sonucu olarak, ABD’de artan tecavüz olayları, çocuk yaşta annelik, aile şefkatinden uzak büyüyen gayri meşru çocukların potansiyel suçlu olarak yetismeleri, intiharların artması ve uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması gösterilmektedir (Çeleğen, 1988[Mayıs], s. 10).

Cinsel hastalıklar da *cinsel devrimin* hediyesi olarak nitelendirilmektedir. “Namusun” ve “iffetin” hafife alındığı “zamanlarda ve alanlarda” cinsel hastalıkların daha fazla arttığı vurgulanmaktadır (Çeleğen, 1988[Mayıs], s. 10). Bundan başka sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan kesimlerin ve “şöhret” sahibi kimselerin “manevi tatminsizlikleri” ve “kültürsüz”lük, “dini bilgiden mahrum” olma durumları da “iffetsizliğe” ve “namussuzluğa”, dolayısıyla da cinsel “sınırsızlığa” ve ardından cinsel hastalıklara neden olarak gösterilmektedir (Erdem, 1988[Mayıs], s. 12).

Her iki dergi de müstehcenlik konusuna merkezi bir önem vermektedir. *Kadın ve Aile* bu konudaki yorumlarını “günah-sevap” ya da mahrem-namahrem kavramları üzerinden yapmaktadır.

“İslam dini bu ciddi konudaki tehlikeyi önceden engellemek için örtünmeyi (tesettürü) emretmiş, hatta kadın-erkek ihtilatına, namahremlerin bir arada, yan yana olmalarına karşı çıkmış; harama bakmayı yasaklamış, gözlerin ve ellerin de zina edebileceğini bildirmiş; ... namusu, iffeti titizlikle korumuş; aileye, yuvaya büyük değer, hatta kutsallık vermiş; ... kadını kocasına sevgi ve saygıyla bağlanmağa, erkeği karısının mutluluğu ve korunması için çalışmağa, her ikisini de çocuklarını iyi yetiştirmek için sorumluluğa davet etmiş;

fitne ve fesat olmasın diye gençlerin erken evlendirilmelerini teşvik ve tavsiye eylemiş[tir]" (Coşan, 1986[Mart], s. 6).

Bizim Aile aynı konuyu mevcut sistemi eleştiren ideolojik bir bağlamda tarihsel ve sosyal boyutlarda ele almayı tercih etmektedir.

"Esas itibariyle 30'lu yıllarda hahim zihniyetin takipçisi olan 12 Eylül yönetimi, üniversitelerde ve resmi dairelerde uyguladığı başörtüsü yasağı ve müstehcenliği teşvik politikası ile, yine aynı temellerden vazgeçmediğini göstermiş oldu. 12 Eylül sonrasında 19 Mayıs kıyafetlerinde yapılan kısmi revizyon ve sonradan büyük ölçüde gevşetilerek hedefinden saptırılan "Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu" bir tarafa bırakılırsa, her şey müstehcenliğe revaç verir tarzda gelişti" (Kaçar ve diğerleri, 1988[Ağustos], s. 4-7).

Tecavüz gibi konulara pek ilgi göstermeyen *Kadın ve Aile*'ye karşılık *Bizim Aile* bu konuyu özellikle müstehcenliğin artışı bağlamında ele almaktadır (Çeleğen, 1988[Mayıs], s. 10; Kaçar ve diğerleri, 1988[Ağustos]:4-7). Özellikle basında artan müstehcen yayınlar tecavüze neden olarak gösterilmektedir.

Yeni evlenecek gençlerin cinsel birleşme konusunda tecrübesiz oldukları kabul edildiği için Müslüman gençlere ilk gece bilgileri verilmektedir (Erbıyık, 1989[Mayıs], s. 30-2). Cinselliği her anlamda denetlemenin meşru¹⁷ zemini bir kere oturtulmuşken yatak odasının en mahrem anlarına kadar bu denetimi sürdürmemek olmazdı. Nitekim *Bizim Aile*, iffetin korunması adına cinselliğe dair bilgiyi bir sır gibi saklanmasını isterken, zamanı gelince hem neslin devamını sağlamak hem de *haramı* önlemek için bu bilginin açıklanmasında bir sakınca görmemektedir.

Bizim Aile, boşanmalardan dolayı ailenin çöküşüne neden olan olgular dizisini şöyle sıralamaktadır: Kadın önce sürdüğü "monoton" hayattan kurtulmak ve ekonomik bağımsızlığını kazanmak için bir işte çalışmalıdır; iş hayatında yaşanan sorunlardan sonra "kadın-erkek eşitliği" ve evdeki işlerin birlikte yürütülmesi gündeme gelmektedir (Onurlu, 1988[Ekim], s. 11). Erkek ev

¹⁷ "Meşru" demekle helal-haram olgusunu kastediyorum.

işlerinde kadına yardım etmeyecektir; çünkü geleneksel olarak öyle yetiştirilmemiştir. Dergi böyle bir sürecin sonucunda yani kadının “sırtındaki yük arttıkça” boşanmaların gerçekleştiğini öne sürmektedir (Onurlu, 1988[Ekim], s. 11).

Kadının iş yaşamıyla başlayıp boşanmasına kadar geçen süreç böyle betimlenirken; aslında bir taraftan modern ve kentli yaşamın zorunluluklarından kaynaklı, diğer taraftan da ataerkil ve dinsel dayatmaların sürüp gittiği paradoksal bir ortamda bu sürecin çok yüzeysel olarak tespit edildiği açıktır. Öte yandan, dergi kadınların çalışması konusuna böyle bir tavır sergilerken hemen hemen tüm yazarlarının kadın olduğunu göz ardı etmektedir.

“Evlerin üretim alanları olmaktan çıkması durumunda, kadınların evlerde huzuru bulması imkansızlaşıyor. O zaman kadınlar iyi ev kadını olacakken, sinir hastalıklarına yakalanıyorlar, iyi anne olmak yerine saplantılı veya ilgisiz anneler haline geliyorlar. Bu sırada evler mana ve değer üretici mekanlar değil, cinnet üreten mekanlara, zindanlara, vakit geçirme ve süsleme zeminlerine dönüşüyor. Özel alan artık, sorumlulukları kapitalizm tarafından temellük edildiği için içi boşaltılmış bir alandır” (Aktaş, 1995, s. 27).

Eşler arasında kıskançlık konusuna da değinen *Bizim Aile*’nin, yazı için kullandığı resim ataerkil ailelerdeki karakteristiğe uygun olarak kadın ve erkeklerin kıskanma kodlarını net bir biçimde göstermektedir: kıskanç erkek son derece *öfkeli, patlamaya hazır* bir pozisyon alırken; kıskanan kadın gözleri yaşlı, omuzları düşük, *çaresizliği* her halinden belli bir biçimde çizilmiştir (BA, 1989[Ekim], s. 32; Ek 5).

Aile hayatını ve evliliği “cennetten bir köşe” olarak gören *Bizim Aile* (Kaçar ve diğerleri, 1988[Nisan], s. 4-9; BA, 1989[Temmuz], s. 32-33; Ek 6), popüler kadın dergileri gibi evlilikte “Mutluluğun On Sırrı”nı da tespit etmektedir (*Reader’s Digest* dergisinin Temmuz 1988 sayısından derleyen Şeviker 1989[Haziran], s. 32-33). Evlilikteki bu on sır şöyledir: “Sağlıklı evlilikler zamanla kurulur”; “sevgi kolayca yıkılmaz”; “evlilik, her derdin devası değildir”; “sevgi kabullenmedir”; “eşler birbir[ler]inin zihnini okuyamazlar”; “sadakatsizlik; sevgiyi yok eder”;

“sevgi suçlamaz”; “sevgi, bencil değildir”; “sevgi bağışlayıcıdır” (Şeviker, 1989[Haziran], s. 32-33).

3.4. DERGİLERDE ANNE OLARAK KADIN İMGESİ

İslam anne ve babaya büyük önem göstermiştir. Anne ise çocuğu doğurduğu ve yetiştirdiği için daha fazla önemsenmiştir. *Kadın ve Aile* dergisi yazarı Günenç (1986[Nisan], s. 8), Kur'an (46: 15)'dan “Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik; anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu.” ayetini belirttikten sonra Muhammed Peygamber'in, anneye babadan üç kat daha fazla önem gösterdiğini işaret eden şu hadise yer vermektedir:

“Bir gün birisi Peygamber s.a.s. gelip dedi ki: herkesten ziyade kim benim sohbetimi hak eder?

Peygamber s.a.s. :

- Anan
- Sonra kim?
- Anan
- Sonra kim?
- Anan
- Sonra kim?
- Baban dedi” (Aktaran: Günenç 1986[Nisan], s. 8).

İslam'da kadının asli görevi ibadetten sonra Allah'a kulluk yapmak, topluma yararlı olacak insanları yetiştirmektir (Günenç, 1986[Nisan], s. 8). Allah kadını insan yetiştirmeye uygun yaratmıştır ve kadın bu asli görevini yerine getirirken hiçbir sıkıntıyla karşılaşmayacaktır çünkü -yazarın ileri sürdüğüne göre- Allah elbise, yiyecek, içecek ve mesken gibi kadının muhtaç olduğu her şeyi kocasına yüklemiş ve geleceğini garanti altına almıştır (Günenç, 1986[Nisan], s. 8). Dolayısıyla, *iyi* yetişen insan da annesiyle öğrenmeli ve ona dua etmelidir (Günenç, 1986[Nisan], s. 8).

İslam'da kadın toplumsal tehlikeler kaynağı iken annenin kutsallaştırılması şaşırtıcı değildir. Çünkü Peygamber'in ümmetini çoğaltan unsurlar meşru evlilik bağı ile birlikte annelik kurumudur. Hatta cinsel hazzın çocuk yapmak için verilmiş bir araç olarak görülmesi de bunun bir bakıma ispatıdır. Dergilerin

Müslüman kadınlardan olabildiğince çok çocuk yapmaları üzerinde ısrarla durmaları da bunu açıkça göstermektedir. İslamcı kadın kendi bedeninin kaynağının Allah olduğunu düşündüğünden, dinin öngördüğü doğrultuda çok çocuk doğurmakta bir sakınca görmemektedir. Batı feminizmi, özellikle doğum kontrol yöntemleri ve kürtaj aracılığıyla kadının cinsel hazzını evlilik kurumu dışında da gerçekleştirmesine yardımcı olmakla kadına daha fazla özgürlük tanıdığı (hooks, 2002, s. 25-30) ya da lezbiyen ilişkileri olumsuzlamadığı için (Donovan, 2001, s. 310), İslamcı feministler ya da İslam'da kadın bakış açısına sahip kadınlar tarafından reddedilmektedir (Aktaş, 2005, s. 88).

Anne-çocuk ilişkisi ve çocuğun erişkinlikteki davranışlarını belirleyen unsurlardan biri anne sütüdür. Yine kaynağı gösterilmeyen, ABD'de yapılmış bir araştırmaya göre anne sütü ile suç işleme arasında bir doğru orantı olduğu belirtilmektedir (Atalay, 1987[Aralık], s. 56-57; Varol, 1987[Kasım], s. 54). Buna göre ABD'de suç işleyenlerin %95'i hiç anne sütü emmemiştir. Oysa, derginin yazarına göre, "Doğumdan sonra annenin bebeği görmesi, dokunması, bağrına basması, meme vermesi, kokusunu hissetmesi, ona bakım vermesi bebekle arasındaki bağı kuvvetlendirir" (Atalay, 1987[Aralık], s. 57). Dolayısıyla anne sütü aracılığıyla kurulan anne-çocuk bağının çocuğun ileriki yaşlardaki kişiliğini etkileyeceği düşünülmüştür. Bir bakıma anne çocuğu emzirmediği için onun kötü davranışından sorumlu tutulmaktadır. *Bizim Aile* dergisi de anne sütünün önemine değinmektedir. Dergi, anne sütünün sağlık açısından önemine vurgu yapmakta, ancak *Kadın ve Aile*'nin aksine sütün anne-çocuk ilişkisi ve çocuğun kişiliği üzerinde ne gibi etkilerde bulunduğu değinmemektedir.

Kadın ve Aile Batı ile çeliştikleri bir noktaya, kiralık anne konusuna da değinmektedir. Kaynağı belli olmayan bir Alman dergisinden alınmış kiralık bir annenin öyküsü aktarılmıştır (KA, 1986[Aralık], s. 8). Ekonomik sıkıntılar yaşayan iki çocuk sahibi bir anne, eşinin tüm ısrarlarına rağmen, çeşitli nedenlerden ötürü gittiği doktorunun taşıyıcı annelik teklifini kabul etmiştir. Ancak zamanla bu kararından pişman olmuş, psikolojik rahatsızlıklar geçirmiş ve eşinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Kurguya göre eşi kadını bir "fahişe"

olarak görmeye başlamıştır ve hamileliğin ilerleyen dönemlerinde kadını terk etmiştir (KA, 1986[Aralık], s. 8). Kadın bebeği doğurur ancak *sıcak* yuvası dağılmıştır. Bu öykü aracıyla taşıyıcı anneliğin zararlı olduğu mesajı okuyucuya net bir biçimde gösterilmektedir. Modernite-İslam karşıtlığı bir kere daha vurgulanırken; Batılı gibi davranmanın sakıncaları acı bir senaryoyla aktarılmaktadır. Bu yolla Batı'nın İslam'ın gözündeki *olumsuz* imgesi yeniden inşa edilmektedir.

Modernite-İslam gerilimi taşıyıcı annelik gibi sperm bankaları konusunda da kendini göstermektedir (KA, 1986[Mayıs], s. 33). Bu yolla çocuk sahibi olmanın en büyük sakıncası olarak da bilmeden ensest ilişkilere neden olabilme potansiyeli gösterilmektedir.

“... aslı bidonlara doldurulmuş spermler olan bankaların, babasından ya da erkek kardeşinden çocuk doğuran kadınlara, aynı kişiden alınan spermlerle döllenme neticesinde birbirleriyle kardeş olanların evlenmelerine sebebiyet vermiş ve verecek olması” (KA, 1986[Mayıs], s. 33).

Kadının döllenme sorunu bir başka bağlamda daha ele alınmaktadır: Bir kadın eşi öldüğünde ya da eşinden boşandığında başka bir erkek ile evlenebilmesi için dört ay on gün beklemek zorundadır (KA, 1986[Ocak], s. 23). Kadın böyle yaparak yeni erkek ve onun tohumu için rahmini temizleyecektir. Ayrıca eski eşten hamile olup olmadığı bu süre zarfında belirlenmiş olacaktır.

Bizim Aile dergisi İslam'da kadının yerinin ne olduğu konusuna merkezi bir önem göstermektedir. Öte yandan dergi, kadının sosyal hayattaki yeri, kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği üzerine yapılan tartışmaların hiçbir sorunu çözmeyeceğini; aksine bütün bu tartışmaların “kadın- erkek münasebetlerini tanzim eden meşru ölçüleri aşındırmak, aileyi tahrip, insanları başı boş ve ölçüsüz bir eğlence hayatına teşvik” edeceği görüşünün savunuculuğunu yapmaktadır (Kaçar ve diğerleri, 1988[Ocak], s. 17).

Her iki dergi tarafından “annelik kimliği”nin inşasına yönelik olarak kullanılan başka bir dinsel referansa dayalı imge ise, Asr-ı Saadet dönemi kadınlarıdır. Özellikle o döneme ait hikayeler tekrar tekrar anlatılıp okuyucu kadınların Peygamber’in eşleri ve kızlarıyla bağ kurarak Asr-ı Saadet dönemi kadınlarıyla özdeşleşmeleri sağlanmak istenmiştir. Evlilik, aile, çocuklar ve ev hanımlığı söz konusu olduğunda bu hikayeler hemen devreye sokulmaktadır (BA, 1989[Eylül], s. 32). Tüm bunlar kadının *iman*’lı birer anne olmaları ve modern toplumda kaybolan dinsel değerlerin yeniden gündelik yaşama dahil edilmesi için sarf edilen çabalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda İslami hafıza her defasında farklı bağlamlarda kendini yenileme fırsatı bulmaktadır.

Anneliğin bir “yaratılış mucizesi” olduğunu savunan *Bizim Aile* dergisi doğadaki hayvanların annelik içgüdüleri örneği üzerinden anneliği doğallaştırarak konunun *önemini* bir kere daha vurgulamaktadır (Kaçar ve diğerleri, 1988[Mayıs], s. 4-8). Bu “yaratılış mucizesini” göstermek için Kuran’dan şu ayetler aktarılmaktadır (Kaçar ve diğerleri, 1988[Mayıs], s. 8:5):

“Sizi anne karnında dilediği gibi tasvir eden, Odur (Kur’an, 3: 6).

Allah, her dışının taşıdığını ve rahimlerde artan ve eksileni bilir. ... (Kur’an, 13: 34).

Meyvelerin tomurcuklarından çıkması, dişi yaratıkların hamile kalması ve doğurması ancak Onun ilmi ile olur” (Kur’an, 41: 47).

Bizim Aile “Kadına annelik anneye iman yakışır” derken kadının sadece anne olmasının yetmediğini; aynı zamanda annenin de iman sahibi olması gerektiğini belirtmektedir (Kaçar, 1988[Mayıs], s. 8). Öte yandan “annelik duygusunun düşmanları”nın başında, daha önce de belirtildiği gibi, kadının özgürlüğünü temin eden çalışma hayatı gelmektedir (Kaçar ve diğerleri, 1988[Mayıs], s. 5). Çalışan kadın “anneliğe vurulmuş bir darbe” olarak görülmektedir. Müstehcenlik, eğlence, nefse düşkünlük ve kürtaj da anneliğe “darbe” vuran diğer etkenlerden bazıları olarak görülmektedir (Kaçar ve diğerleri, 1988[Mayıs], s. 5).

Bizim Aile kadının itaati konusuna da değinmektedir. *Yeni Nesil* gazetesinin sahibi Mehmet Kutlular ile yapılmış bir görüşmede kadının itaatının sınırları çizilmektedir. Buna göre itaat kadını esaret altında tutacak ölçüde değil de erkeğin reisliğini tanıyan ve onun reislik görevini engellemeyen bir düzeyde olmalıdır (Kaçar, 1988[Mayıs], s. 21). Ancak dine ters düşen durumlarda kadın itaat etmeme hakkına sahip olabilir.

3.4.1. Çocuk Bakımı ve Terbiyesi

Yuval-Davis ve Athias (1989)'ın yurttaşlığın kadınlara özgü veçhelerden biri olarak belirlediği kadının “topluluğun ideolojik olarak yeniden üretimine merkezi bir biçimde katılıp kültürü aktaranlar” tanımlaması dinsel cemaatler ya da ideolojiler için de geçerlidir (Aktaran: Bora, 1998, s. 19). Bundan başka (Vickers, 1987, s. 78),

“Milliyetçilik, kavimcilik, etniklik ve çoğu din, yeniden üretim tarzı yoluyla işler. Anadilimiz ve annemizin kucağında öğrendiklerimiz, sahip olacağımız kimliği, sadık olacağımız topluluğu ve meşru kabul edeceğimiz otorite figürlerini” (Aktaran: Bora, 1998, s. 20).

önemli ölçüde belirlediğine dikkat çekmektedir.

Kadın ve Aile dergisinde kadının annelik rolüne ilişkin çok sayıda yazı bulunmaktadır. Bunlar annelere çocuklarını iyi birer Müslüman olarak yetiştirmeleri konusunda uyarılarda bulunmakla birlikte; daha çok “çocuk bakımı ve beslenmesi”, “yatak ıslatma”, “çocuk hastalıkları (çocuk felci vb.)”, “tuvalet eğitimi”, “parmak emme” gibi konularda uzmanlaşmış kişilerin görüşleri yer almaktadır. Çocuklara ve gençlere gösterilen önemin esas amacı İslami anlamda her yönüyle *sağlıklı* bir nesil yetiştirmektir.

“Allah hayatta erkeklere ve kadınlara farklı vazife ve sorumluluklar verdi, kadın ve erkek, yükümlü kıldıkları sorumluluk ve vazifeleri en güzel şekilde tamamlayabilmeleri için Allah onları farklı biyolojik ve psikolojik karakterlerde yaratmıştır” (KA, 1986[Nisan], s. 14). Kadının biyolojik ve psikolojik donanımına

göre de bazı görevler verilmiştir. Örneğin kadın daha “kuvvetsiz ve nazik, endişeli, duygulu, muhabbetli, fedakar ve daha candan bağlı, şefkatli, ince, hassas(iyetli)” olduğu için, onun bu yönü “kendi çocukları üzerinde bir hayli ihtiyatlı ve koruyucu” yapar (KA, 1986[Nisan], s. 14). Bunlar bir kadının analık görevini gereğince yerine getirmesi için gerekli karakterler olarak görülmektedir. Dergiye göre bu “duyarlılık” kadının çocuğun temel ihtiyaçlarına tez elden cevap vermesini sağlamaktadır (KA, 1986[Nisan], s. 14).

Çocuk, “nimet” olarak Allah’ın anne ve babaya verdiği bir emanettir (Kaçar ve diğerleri, 1988[Temmuz], s. 4-8). Dolayısıyla, anne ve baba çocuğu İslam dinine uygun bir şekilde yetiştirmek *zorundadır*. Kur’an ve sünnete göre çocuk terbiyesi ikiye ayrılmaktadır. Birincisi “tedbir devresi”dir ve evlenmeden önce başlar (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 28). Nitekim kadının hem biyolojik hem de içinde büyüdüğü ailenin özellikleri doğacak çocuğun karakter ve terbiyesini etkileyeceği öne sürülürken, evlilik öncesinde nikahlanılacak kadının niteliklerine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü, bebeğin anne karnında dokuz aylık süre boyunca annenin her türlü “yaşayış tazı, aldığı gıdalar, biyolojik, ruhi, akli, hissi durumu”ndan etkileneceği belirtilmektedir (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 28). Kısaca, annenin yaşam tarzı çocuğun ileride sabit kalacak birtakım özelliklere sahip olmasına, örneğin çocuğun sağlıklı ya da hastalıklı, uyumlu ya da uyumsuz, atılgan ya da çekingen olmasına neden olarak gösterilmektedir¹⁸ (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 28). Diğer taraftan, biyolojik anneye böylesine önem gösteren İslam için evlat edime kurumu tehlikelerle doludur:

“İslam’da evlad edinmek yasaktır ve mahremiyet, irsiyet vesaire hükümleri sabit olmaz. Evlad edinmek suretiyle olmayıp da kimsesizleri yetiştirmek ve atılan çocukları beslemek suretiyle olursa sevaptır” (Er, 1987[Ocak], s. 30).

İkinci devre ise bebeğin doğumuyla başlayan “tatbik devresi”dir (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 29). Yeni doğmuş bebek için kız-erkek fark etmeksizin ailenin

¹⁸ Yazarın kullandığı söyleme göre, çocuğun terbiyesinden ve karakterinden sorumlu kişi yalnızca annesidir. Babanın ise *iyi bir Müslüman* olduğu baştan kabul edilmiş gözükmektedir.

tebrik edilmesi; şükredilip çocuğun sağlığı için dua edilmesi gerekmektedir (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 29). Bebek doğar doğmaz gerekli temizliğin yapılmasından sonra yapılması gereken işlemler şunlardır: “Bebeğin beyaz bezlere sarılması, Peygamber Efendimiz s.a.s. tarafından tavsiye edilmiştir. Daha sonra sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunmalıdır. Bu şekilde dünyaya yeni gelen çocuk ALLAH’a ve İslam’a davet edilmiş olur” (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 29).

Kadın ve Aile dergisinde gündelik hayatın her anında İslamiyet’i yaşatma isteğinin çok güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunup İslam’a davet edilen bebeğin ilk sütünü emmesinden önce ağzına tatlı bir şeylerin sürülmesi gerektiği, çünkü Peygamberin de yeni doğmuş bebekler kendisine getirildiğinde onların damaklarını hurma ile ovduğu hatırlatılmaktadır. Bu uygulamanın meme emmeden önce çene kaslarını harekete geçireceğine inanıldığından bunun ihmal edilememesine ve bu işlemin “dini bütün” bir büyük tarafından yapılmasının doğru olacağına da değinilmektedir¹⁹ (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 28).

Bebek doğduğunda ya da ileri bir zamanda kurban (akika) kesilmelidir. Erkek için iki, kız için bir koyun kesilmesi yeterli olacaktır (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 28)²⁰. Ayrıca erkek çocukların yedinci günde sünnet edilmesi gerekmektedir. Bu pratik peygamber tarafından tavsiye edilmiştir. Kendisi de torunları Hasan ve Hüseyin’i yedinci günde sünnet ettirmiştir (Kazokoğlu, 1985[Nisan], s. 29). Tüm bu işlemlerle çocuğun terbiyesinin başladığı öne sürülmektedir.

Bizim Aile, çocuğun kişisel gelişiminin sağlıklı bir şekilde oluşması için anne kucağının ve anne-çocuk tensel temasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Çeliker ve Deniz, 1989[Eylül], s. 37). Toplumumuzda çocuğun anne sırtında ya

¹⁹ Buradan kadına ait bu önemli besin kaynağının kutsal olan diğer bir besine, hurmaya eşdeğer olmadığı anlaşılmaktadır. Anne sütü kutsal hurma karşısında ikincil bir konuma itilmiş görünmektedir.

²⁰ Tıpkı İslam’ın miras sisteminde (erkeğin iki hakkına karşı kadının bir hakkının olması) olduğu gibi burada kız ve erkek çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı yapıldığı anlaşılmaktadır.

da kucağında taşınması, sallanan beşiğin çocuğun zekası üzerine olan “olumlu” etkisi, ninnilerin rahatlatıcı yönleri ve bunların önemi dile getirilmektedir (Çeliker ve Deniz, 1989[Eylül], s. 37). Dergi, bir tıp kongresinde tespit edilmiş bu bulgularla, “geleneklerimizin” aslında modern dünyada bilimsel araştırmalar ışığında da ispatının gerçekleştiğine vurguda bulunmaktadır (Çeliker ve Deniz, 1989[Eylül], s. 37). Yıllarca geleneğe karşı olumsuz tepkiler besleyenlere tepkilerinde ne kadar *haksız* oldukları mesajı bir kere daha bu yolla verilmek istenmiştir.

Her iki dergi de çocuk terbiyesi ve sağlığı üzerine birçok yazı yazmışlardır. Bunların birkaçı şöyledir: “Tuvalet Eğitimi” (Ürkmez, 1985[Ekim], s. 28-9), “Çocuklarda Kekemelik” (Ürkmez, 1985[Eylül], s. 30-1), “Temel Güven Duygusu” (Ergün, 1985[Temmuz], s. 30), “Gece İşemeleri” (Ürkmez, 1985[Kasım], s. 37-8), “Çocuklardaki Döküntülü Hastalıklardan Kızamık” (Asiltürk, 1985[Kasım], s. 39), “Kızıl ile Kızamığı Ayıt Edebiliyor musunuz?” (Asiltürk, 1985[Aralık], s. 37), “Ah Şu Yaramazlar” (Güleçyüz, 1988[Temmuz], s. 40-1), “Anne Sütü İdeal Gıda” (Erbiyık, 1988[Mart], s. 38-9), “İbn-i Sina ve Anne Sütü” (Azman, 1988[Eylül], s. 31), “Anne Adaylarının Dikkatine” (Erbiyık, 1989[Şubat] s. 32-3), “Çocuğunuza Temizliği Nasıl Sevdirebilirdiniz?” (Kaçar, 1989[Ocak], s. 34-5).

Eşlerin boşanması en çok anne ya da babasından ayrı kalacak çocuklardan dolayı iyi karşılanmamıştır. Nitekim boşanma “Allah’ın sevmediği helal” olarak görülmüştür (Ceyhan, 1986[Mart], s. 7). Boşanmaların artmasıyla “problemlili, mutsuz” insanların sayısının artacağı vurgulanmaktadır (Erdoğan, 1986[Mart], s. 9; Yılmaz, 1986[Mart], s. 10). Ayrıca kadınların çalışma hayatına atılmaları boşanmaları artırdığı (Erdoğan, 1986[Mart], 8-9) ve evlenmeden önce birbirini tanıyıp seven kişilerin evlendikten sonra sevgilerinin azaldığı (Yörükoğlu, 1986[Mart], s. 11-12) gibi konulara da değinilmektedir. Sünnete uygun bir boşanma şekli ise şöyledir:

“Bir adam karısını boşamak istiyorsa karısının temiz olduğu [kadının rahminin temiz olduğu G.Ç.] bir devrede bir seferde boşadım der.

Daha sonra karısına hiçbir şekilde maddi-manevi bir yakınlık duymaz. Bu ilk boşanma sözünden sonra erkek isterse karısına tekrar dönebilir. Fakat boşanmaya kesin kararlıysa kadının her üç temizlik döneminde üç defa boşanma hakkını kullanması gerekir. ... Tekrar birleşebilmeleri için başlarından başka bir evlilik geçmesi gerekir” (Yörükoğlu, 1986[Mart], s. 12).²¹

Çalışan annelerin çocukları üzerine yapılmış bir araştırmayı örnek gösteren *Kadın ve Aile* (kaynaksız), kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinin ayrışması gerektiği üzerine bir kere daha vurguda bulunmaktadır: “Bilim adamları, çalışan annelerin çocuklarında –anne şefkatine doyamadıkları için- zeka geriliği, fizyolojik büyüme yetersizliği, içine kapanıklık ve kompleks sahibi olma şikayetlerinin çok fazla olduğunu söylüyorlar. Bu gerçek, kadının ve erkeğin ayrı ayrı vazifeleri olduğunu bir türlü kabul edemeyen bütün feministlere takdim olunur” (KA, 1987[Eylül], s. 32).

Benzer bir şekilde *Bizim Aile* dergisi de Amerika’da yayınlanan *Reader’s Digest* dergisinin Kasım 1988 tarihli bir yazının (yazar belirtilmemiş) çevirisinde çalışan ve çocuklarını kreşe vermek zorunda kalan annelerin özellikle üç yaş altı çocuklarının problemlerine değinmektedir (BA, 1989[Mart], s. 9-12). Bu problemlerin başında çocukların anne ve babalarına güven duymamaları, çocukların reddedilmişlik duygusuna kapılmaları, o yaştaki çocukların ihtiyacının sosyalleşmek değil anne şefkati olduğu belirtilmektedir (BA, 1989[Mart], s. 9-12).

Buna göre, kadının ekonomik özgürlüğünün bedelini, *Bizim Aile*’ye göre çocuklar ödemektedir (BA, 1988[Kasım], s. 16). İsveç örneğini veren dergi, anneleri tarafından bakılan çocukların sayısındaki düşüşü 1960’larda başlayan “kadın hakları hareketinin” bir sonucu olarak değerlendirmektedir (BA, 1988[Kasım], s. 16). Ayrıca dergi, İsveç’teki vergi kanunları ve çocuk bakım merkezlerinin devlet tarafından desteklenmesini de kadının çalışması ve

²¹ Kullanılan söylem göz önünde bulundurulursa kadının boşanma isteği göz ardı edilmiş görünmektedir.

çocukların annesiz büyümesine neden olduğunu öne sürmektedir (BA, 1988[Kasım], s. 16).

Bizim Aile dergisi bir çocuğun annesine seslenişine yer vermektedir. Çocuk anne karnındaki serüvenini anlattıktan sonra şöyle devam etmektedir:

“Bu farklı aleme geldiğim andan itibaren tanıdık bir yüzle, sıcacık bir sine ile karşılaştım. Sanki çok öncelerden tanıyıp ünsiyet ettiğim bu sima, hayat yolculuğumun her anında bana gerçek bir dayanak olduğunu anladığım anneme aitti. Öyleyse, onunla aramdaki bağı kuvvetlendirmeli ve en güzel mesajlarımı ona sunmalıydım. Tüm güzelliklerin özünü de ondan beklemeliydim” (Çeliker, 1988[Ekim], s. 30).

Anne-çocuk bağına duygusal açıdan yeniden inşa eden bu yazının sonunda çocuk annesine verilmiş bir emanet olduğunu; bu emanete gözü gibi bakması gerektiğini ve onu annesi gibi bir kadına emanet ettiği için Tanrı'ya ne kadar şükretse az olacağını söylemektedir (Çeliker, 1988[Ekim], s. 30). Böylece anne-çocuk ilişkisi bir de çocuk bakış açısıyla ele alınıp anneliğin önemi farklı bir biçimde sunulmaktadır (Çeliker, 1988[Ekim], s. 30). Öte yandan, *Bizim Aile* yazarları (Kaçar ve diğerleri, 1988[Temmuz], s. 7), çocuğun sevgisini Allah'a yöneltmeyi sağlamak için kişinin çocuğunu kendisi için değil, Allah için sevmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, çocuk anneyi çok sevip ona bağlanırsa asıl sevgi kaynağını, yani Tanrı'yı unutabilir. Aynı şekilde, kadın çocuk sevgisinden feragat etmelidir. Çünkü, kadının da çocuğun da sevgisini yönelteceği tek varlık Tanrı'dır.

Bizim Aile'de, Mehmet Kutlular (*Yeni Nesil* Gazetesinin sahibi) kendisiyle yapılan bir görüşmede, her yerde aynı olmamakla birlikte genellikle çocuğun anne ve ninesiyle ilişkilerinde “şefkat” hakimken; baba ve dedesi ile olan ilişkilerinde daha çok “saygı”nın ön plana çıktığını belirtmektedir (Kaçar, 1988[Mayıs], s. 21). Baba ve dede “sevilecek, ama aynı zamanda da korkulacak bir merci” olarak gösterilmektedir (Kaçar, 1988[Mayıs], s. 21). Zaten dinin temelini de aynı kaynağa dayandığına (“hem Allah'ı seveceğiz, hem de Ondan korkacağız”) değinilmektedir (Kaçar, 1988[Mayıs], s. 21). Burada çizilen

tablo, tam da ataerkil aile sisteminde gerçekleşen itaat-otorite düzlemi ile babada, dedede ve Tanrı'da beliren otorite zincirinin bir örneği gibidir.

Bizim Aile'nin önemle üzerinde durduğu bir konu da televizyonun çocuk üzerindeki olumsuz etkileridir. Burada özellikle kurulan Doğu-Batı paradoksu dikkat çekicidir. Bir kuşak öncesinde Hacivat'la Karagöz'e gülünürken; dönemin çizgi filmi "He-Man"ın tercih edilmesiyle çocuklarda şiddet duygusunun da arttığına dikkat çekilmektedir (Güleçyüz, 1988[Mart], s. 33). Televizyon şiddet sahnelerinin yanı sıra reklamlarla gelen aşırı tüketim alışkanlıklarını körüklediği ve kitap okuma alışkanlığını yok ettiği için de eleştirilmektedir. Aslında 20. yüzyılın "harika cihazı"nın sanıldığı kadar yararlı olmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Güleçyüz (1988[Mart], s. 33), televizyon seyretme alışkanlığına alternatif olarak kitap okumayı önermektedir. Bu yolla Allah'ın verdiği "emanet" de gerçek anlamda televizyonun kötü etkilerinden korunmuş olacaktır (Güleçyüz, 1988[Mart], s. 33).

Çocuk konusunda başka bir önemli nokta ise çocuk yaştaki kızların hamile kalmalarıyla ilgilidir. Ülkü (1986[Haziran], s. 26-27), "Babasız Çocukların Küçük Anneleri" başlıklı yazıda Batı'da küçük yaşta hamile kalan kızların durumlarını çeşitli açılardan dile getirmektedir. Ona göre bu çocuklar "Çöken Batının gayrı meşru" ve problemlili çocuklarıdır (Ülkü, 1986[Haziran], s. 26-27). Küçük yaşta cinsel eğitimin verilmesi ve korunma yöntemlerinin öğretilmesi bu çocukların erken yaşlarda cinsellikle tanışmalarına ve kaçınılmaz olarak kız çocuklarının erken yaşlarda çocuk sahibi olduklarına değinen Ülkü (1986[Haziran], s. 26-27), bu durumun problemlili bir kuşak oluşmasına katkıda bulunduğuna da vurgu yapmaktadır.

Küçük yaşta verilen cinsel eğitimin karşısında olan *Kadın ve Aile*'nin aksine *Bizim Aile* belli konuların çocuklara anlatılması gerektiğini savunmaktadır. Birincisi çocukların cinsellik konusunda bilinçlenip "günah" işlemelerinden korkarken (Ülkü, 1986[Haziran], s. 26-27); diğeri çocuğun "iman" temelinde

kendi bedenini ve onun yaratıcısını tanıması açısından önemli görmektedir (Erbıyık, 1989[Mayıs], s. 29; BA, 1989[Haziran], s. 8-12).

Ancak yine de “karı-koca münasebetlerinin” çocuklara açıkça anlatılmaması da önerilmektedir (Paksu, 1989[Haziran], s. 13). *Bizim Aile* cinsel konuları kız çocuklarına anneleri, erkek çocuklarına ise babalarının anlatmasını önermektedir (Erbıyık, 1989[Mayıs], s. 30). Kız ve erkek çocuklarının cinsel benliklerini kendi cins(iyet)lerinden olan en yakın kişilerden (anne-babadan) edinmeleri, mevcut İslam ideolojisi ve ataerkilliğin aktarılması anlamında merkezi bir önem taşımaktadır. Çocuğa iki cins arasındaki fark anlatılırken şöyle bir yol önerilmektedir: “Allah seni kız olarak yaratmış, kardeşini de erkek. Ben de bir zamanlar senin gibi kız çocuğuydum. Sonra senin annen oldum. Sen de zamanı gelince anne olacaksın” (BA, 1989[Haziran], s. 11). Böylece kız ve erkek çocukların biyolojik özellikleri teolojik bir düzlemde aktarılacak; daha sonraki yaşlarda da bu cinsiyet farklılığı, cinsiyet rollerinin ayrışması anlamında meşru bir temel kazanacaktır.

SONUÇ

Bu tezde, kadın imgesi, modernite-İslam paradoksunda İslami tavırlar ele alındıktan sonra, İslamcı kadın dergilerinden *Kadın ve Aile* ile *Bizim Aile* dergilerinde “kadın imgesi”nin nasıl inşa edildiği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de yaşanan modernleşme süreci ile birlikte gevşeyen cemaat bağları kadına çeşitli açılardan ve belli ölçülerde bireysel özgürlükler alanı açmıştır. Bu durum özellikle kadının bedenini merkeze alan İslamiyet için tehdit edici bir durum olarak algılanmaktadır. Bu noktada İslam, Müslüman kadının Batılı kadına benzememesi için bir takım tepkiler geliştirip tedbirler almaktadır. İslamcılar toplumda yaşanan Batı örneğine benzeyen modernleşme ve kentli yaşam tarzının önüne set çekmek için 1980’lerin ikinci yarısından itibaren somut birtakım adımlar atmaya başladıkları görülmektedir. Örneğin birçok İslami cemaat ve vakıf kapılarını kadınlara açtılar.

Öte yandan, İslamcılar modernleşmeye karşı tavırlarını yaymak için paradoksal olarak yine modernitenin araçları olan dergi, gazete, televizyon vb. kaynaklardan sonuna kadar yararlandılar. Bu anlamda Batı’nın bilim ve teknolojisi İslamcılar açısından *olumlu* yönde kullanılmış oldu. İslami ideoloji böylece kısa zamanda çok büyük kitlelere ulaşma fırsatı bulabildi.

Çalışma kapsamında ele alınan *Kadın ve Aile* ile *Bizim Aile* dergileri de İslami kesimin Batı karşıtı tavırlarını yaymak üzere kullanılan araçlardan yalnızca küçük bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tez çalışması çerçevesinde ele alınan, *Kadın ve Aile* dergisi, kadınlara seslenen bir yayın olmasına rağmen kadını ikincilleştiren ataerkil bir dini söylemi takip etmeyi tercih etmektedir. Görece daha entelektüel bir çizgisi olan *Bizim Aile* ise görünüşte kadının kamusal hayatında belli özgürlüklere izin vermektedir. Ne var ki, her iki derginin de Asr-ı Saadet (Muhammed

Peygamber'in yaşadığı *Altın Çağ*'e dönüş için İslam bilincini özellikle de kadınlar arasında yeniden yerleştirmeye yönelik bir çaba içerisinde olduğu çok açık olarak okunmaktadır. Kadınların İslami anlamda *iyi* birer eş ve anne olmaları için Kur'an ve hadislerden verilen örneklerin dışında, *Kadın ve Aile* İskenderpaşa Cemaati Şeyhi M. Esad Coşan'ın, *Bizim Aile* dergisi ise dini lider Bediüzzaman Said Nursi'nin İslami birikimini kadın okuyuculara aktardıkları görülmektedir.

Dergilerde ele alınan hemen tüm konular modernite/Batı-İslam çatışması şeklinde bir seyir izlemektedir. Özellikle Batılı kadın İslam'ın *ötekisi* haline gelmiştir. Dergilerin hemen her sayısında Batılı kadının giyimi, eğlence anlayışı, erkeklerle olan ilişkileri, çocuk yetiştirme şekilleri *kötü* birer örnek olarak sunulmaktadır. Batılı kadın gibi davranan kadınların akıbetinin *çürümüş* bir *nesil* ve toplum olacağı mesajı sık sık tekrarlanan konular arasındadır. Özellikle, makyaj, moda, cinsellik, müstehcenlik ve reklamlar, kadını modern yaşama çağıran, *dış mihrakların birer oyunu* olarak sunulmakta ve Müslüman kadınların bu *oyuna* gelmemeleri konusunda uyarılarda bulunmaktadır²². Nitekim, kadının *özürlüğü* ve *kurtuluşu* yolunun İslami hayat tarzından geçtiği öne sürülmektedir.

Dergilerde sadece siyasal düzlemde modernite-İslam arasındaki gerilimlere yer verilmemektedir; özellikle çocuk yetiştirme gibi kültürel/geleneksel konularda da karşıt tavırlar sergilenmektedir. Yerel geleneklerin Batılı uygulama örnekleri ile karşılaştırılıp yüceltildiklerini görebilmekteyiz. Örneğin bebeklerin anne kucağında taşınmasının anne-çocuk ilişkisini daha da kuvvetlendireceği ya da çocuğu beşikte sallamanın bilinenin aksine yanlış olmadığı gibi konular gelenekler kapsamında işlenen konular arasında yer almaktadır.

Ele alınan dergilerdeki çoğulculuk anlayışı sınırlıdır. Her iki dergi de dünyadaki tüm Müslüman kadınların sorunlarına yakın ilgi gösterirken, Müslüman olmayan

²² Modern ve kentli kadının gündelik hayatında yer alan moda, müstehcenlik, makyaj, alkol vb. ile çevrili bir kafes görüntüsü ile kadının *esareti* vurgulanmak istenmiştir: Ek 7.

lkelerdeki kadın problemlerine veya işçi/köylü kadını gibi sosyolojik açıdan farklı kadınların problemlerine duyarsız kalmaktadır.

Bizim Aile kendi gündemini Müslüman kadınlarla sınırlı tutmakla birlikte Batı'ya tamamen kapalı değildir. Örneğin İslami bir konuda (İslam'ın kadına sağladığı özgürlükler vb.) Batı kaynaklı görüşlere, hatta Hıristiyan din görevlilerinin de düşüncelerine yer vermektedir²³.

İslamiyet'te kadının temel görevi Allah'a kulluk ve ibadetlerinden sonra topluma yararlı olacak insanlar yetiştirmektir. Üstelik Muhammed Peygamber'in ümmetini çoğaltacak olanlar da yine kadınlardır. Anne olarak kadının bu kadar fazla önemsendiği göz önünde tutulursa, İslamcıların modernite ile gelen özgürlüklerin kadını aile ve cemaat bağlarından koparacağı ve Batılı kadın modeli gibi kendi bedenine sahip bireyler haline getireceği korkusunu anlamak daha da kolay hale gelir²⁴.

Tam da böyle bir endişeden kaynaklı olarak İslamcılar kadını İslami kurallar çerçevesinde yeniden eğitme gereği duydular. Bunu da alternatif olarak çıkardıkları yayınlarla gerçekleştirmek istediler. Bu anlamda tez kapsamında ele alınan dergiler Müslüman kadın kimliğinin yeniden inşası için merkezi bir önem kazanmaktadır. Nitekim, kadının (annenin) *iyi* bir Müslüman olarak eğitilmesi gelecek kuşakların da *iyi* birer Müslüman olarak yetişmelerini garantilemektedir.

Dergiler zellikle Müslüman kadınlara bir taraftan iyi birer eş ve anne olmaları konusunda donanımlı olmaları için ocuk bakımı, yemek tarifleri, dikiş-nakiş gibi konularda bilgiler verirken, diğer taraftan da Batılı kadının *yozaşmış* durumunu göstererek Müslüman kadınların bireyselleşmesinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Öte yandan, yazarların çoğunun kadın olmasına karşın erkek

²³ Burada da moderniteye karşı sergilenen tavır (farklı görüşlerin desteğini alma) bir İslam-modernite paradoksunu daha işaret emektedir. Bilindiği gibi genel olarak İslamiyet'te başka bir dine mensup kişilerin görüşleri baştan reddedilir.

²⁴ Oysa ki, cinsiyetçi değerler üzerine inşa edilmiş ataerkillik Batı'da da toplumumuzda olduğu kadar olmasa da kadın için handikaptır. Bu bakımdan, İslamcıların Batı'ya atfettiği *zgr kadın* modeli kurgusal bir imgeden öteye geçmemektedir.

egemen söylemin sürdürülmesi de hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü bu kadınlar da erkek egemen düşüncenin birer savunucuları olarak dergilerin erkek kurucuları etrafında organize olmuş durumdadırlar. Öte yandan, dergi çıkarmak, yazı yazıp yayınlamak *doğru Müslüman kadın* tasvirine uymamaktadır; bunlar daha çok moderniteye özgü davranışlardır. Bu kadın yazarlar modernite karşısı söylemlerini paradoksal olarak moderniteye uygun bir tavırla sergilemişlerdir. Bu bir bakıma modernitenin Müslüman kadınlarca içselleştirildiğinin bir göstergesidir.

İnceleme kapsamında ele alınan dergilerde sık işlenen konular arasında *kadın-erkek eşitliği* de vardır. Ancak her iki cinsin farklı biyolojik donanımları öne sürölüp bu eşitliğin sadece *tamamlayıcı* boyutta olabileceği savunulmaktadır. Diğer taraftan kadın ve erkek biyolojik olarak eşit değilken Allah katında günahlar ve sevaplar bazında (*amellerine göre*) eşit muamelelere maruz kalınacakları öne sürölmektedir.

Ele alınan dergiler kadının ikincilliğinin onun biyolojik donanımı ve annelik özelliklerinin *doğal* bir sonucu olduğunu düşünürken, bu ikincilliğin de dinsel boyutta meşruiyet kazanmasını sağlamak için her türlü çabayı göstermektedir. Bu doğrultuda ortaya konan düşünsel-inançsal tavır özetle şöyledir: Kadının ve erkeğin yaradılış amaçları Tanrı'ya hizmet içindir ve cinsellik de Tanrı için çocuk doğurmaya hizmet eder.

Aile toplum için ne kadar önemliyse çocuk da aile için o kadar elzem olarak görölmektedir. Bu yüzden de dergiler okuyucuya, doğacak çocuğun ruh ve beden sağlığı için anne ve babanın *ahlaklı* kişiler arasından seçilmesini öğütlemektedir. Öte yandan dergiler, her sayıda, çocuğun sağlığı ve terbiyesi üzerine uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda annelere bilgiler vermektedir. Bu *uzman* kişiler Batı modernitesine özgü bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu da dergiler açısından başka bir paradoksu işaret etmektedir.

İslamiyet'te çocuk konusunun bu kadar önemli bir yerde durduğu göz önünde bulundurulursa, evlilik ve cinselliğin çocuk doğurmaya hizmet etmesinin önemi de anlaşılabilir. Nitekim, dergiler doğum kontrol yöntemleri ve kürtaj karşıtı sert tavırlar sergilemektedirler. Her ailenin bakabileceği en üst seviyede çocuk sahibi olması okuyucuya verilen mesajlar arasındadır. Diğer taraftan çocuk sahibi olamayan çiftlerin de kendi *kaderlerine* boyun eğmeleri öğütlenip bunu Allah'ın takdiri olarak karşılamaları ve sorgulanmadan kabullenmeleri gerektiği telkin edilmektedir. Ancak çocuk sahibi olamayanlar evlat da edinmemektedirler. Çünkü evlat edinen çocukların mahremiyeti sabit olmadığından ve çocuğun hangi anne ve babanın genlerini taşıdığı bilinmediğinden evlat edinmek sakıncalı bulunmaktadır²⁵.

Dergiler bağlamındaki başka bir paradoks da kadını hem eve ait bir birey haline getirmeye çalışması hem de ev dışındaki hayatta söz sahibi olmasına fırsat tanımasıdır. Kadının dışarıda ücretli bir işte çalışması özellikle çocuklar ve aile bağları açısından dergi yazarları için bir tehdit unsurudur. Çalışan kadın hem eşini hem de çocuklarını *ihmal* edip onların *psikolojik* durumlarını tehdit edecek; sonuç olarak boşanma ile birlikte ailenin dağılması kaçınılmaz bir hal alacaktır. Bu durumun önüne geçmek için ya kadın aile bütçesini iyi dengeleyecek ya da evde çalışarak para kazanma yolları arayacaktır. En *iyi* çare olarak erkeğin ikinci bir işte çalışıp evin geçimini sağlaması gösterilmektedir. Ancak kadın tamamıyla eve bağlı değildir. Çeşitli *hayır* kermesleri, başörtüsü hareketi, Kur'an okuma toplantıları, eliş sergileri, "hanımlara özel otobüs" kampanyaları gibi organizasyonlar kadınlara cemaatçi sınırlar içerisinde olayları manipüle etme ve insanları yönetme imkanı vermektedir.

Hayatın her alanında İslamiyet'i merkeze yerleştirmek için girişilen çaba özellikle kadına büyük sorumluluklar yüklemiştir. Kadın çocuk doğurma açısından *kutsal* (annelik), ancak cinsellik açısından *fitne* olarak değerlendirilmektedir. *İyi* bir kadın, Müslüman ümmetinin -çok çocuk doğurarak- çoğalmasını meşru evlilik bağıyla gerçekleştirirken; aynı zamanda *fitne*'ye

²⁵ Nitekim "*ahlaklı* anne-babaların çocukları da *ahlaklı* olur" düşüncesi burada önem kazanmaktadır.

neden olmamak için bedenini yabancı erkeklerin bakışlarından uzak tutmak durumundadır. Nitekim, *fitne* tehlikesinin altında yatan neden kadının meşru olmayan yollarla yabancı erkeklere bedenini teşhir etmesi ve cinselliğini İslami amaç dışında kendi zevki için kullanmasıdır.

Dinsel yeniden üretimin devamını sağlamak için kadın çocuklarına İslami kurallar çerçevesinde örnek olmak durumundadır. Dergilerde çocuk yetiştirme söz konusu olduğunda annenin babadan daha fazla sorumluluk üstlenmesinin nedenini babanın dışarıda evin geçimini sağlarken kadının evde çocukların bakımını üstlenmesi gösterilmektedir. Bu sorumluluk kadın için bir yük olarak görülmemekte, tam tersine kutsal bir görev olarak sunulmaktadır. Öte yandan, çocukla birlikte daha fazla zaman geçiren kadın annelik rolünden ötürü önemli bir kültürel ve dinsel aktarıcı görevi üstlenmektedir. Dinsel birikimin daha küçük yaşlarda çocuğa aktarılmasına verilen önemin merkezinde onun en yakını olan anne bulunmaktadır.

Bilindiği üzere, feminizmin öngördüğü temel ilkelerden biri kadın-erkek eşitliği diğeri ise kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olabilme özgürlüğünü elinde bulundurmasıdır. 1980'lerin sonunda popülerleşen *bedenimiz bizimdir* sloganı kadının doğurmama hakkı, fiziksel şiddet ve tecavüz gibi birçok konuda kadını bilinçlendirme amaçlı bir girişim haline gelmiştir (Altınay, 2002, s. 324). Aralarında çeşitli derecelerde farklılıklar olmasına rağmen dergilerin ikisi de -her ne kadar birer kadın dergisi olsalar da- Batı feminizminin öngördüğü eşitlikçi ve özgürlükçü anlayıştan uzaktır. Dergilerdeki "kadın imgesi" İslam'ın öngördüğü iyi eş ve fedakar anne rollerine uygun kadın algısını tekrarlarlarken, kullandığı araçlar ve argümanlar paradoksal olarak Batı modernizminin kullandıklarıyla aynıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (1993). İslamcı İdeolojide Kadın: Üç İslamcı Kadın Dergisi, *Çağdaş Türkiye’de İslam*, Richard Tapper (Ed.), (Ö. Arıkan, Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Akgökçe, N. (1996). Kadın ve Aile Dergisi, Müslüman mı, Modern mi?, *Türkiye’de Kadın Olmak (Kadın Sorunlarından Kesitler)*, N. Arat (Ed.), İstanbul: Say Yayınları.
- Aktaş, C. (2005). *Bacı’dan Bayan’a –İslamcı Kadınların Kamusal Alan Tecrübesi*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aktaş, C. (1995). *Mahremiyetin Tükenişi*, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Al-Azmeh, A. (1993). *Islams and Modernities*, London: Verso.
- Arat, N. (29 Eylül 2006). Siyasal, İdeolojik Örgütlenmeler..., *Cumhuriyet*, s. 9.
- Arat, Y. (1995). Feminizm ve İslam: *Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri*. Ş. Tekeli (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın* (3. bs.), (s. 101-13), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arpacı-Aktürk, A. (Temmuz 1986). İnsan Eti Yeme Hastalığımız; Gıybet!. *Mektup*, 2, 33-34.
- Arda, E. (Ed.). (2003) *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Altınay, A. G. (2002). Bedenimiz ve Biz: Bekaret ve Cinselliğin Siyaseti. A. Bora ve A. Günal (Ed.). *90’larda Türkiye’de Feminizm* (s. 323-43), İstanbul: İletişim Yayınları.

Atay, T. (1996). *Batı'da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım Kırısı Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydın, S. (2003). Oryantalizm. K. Emiroğlu ve S. Aydın (Ed.). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Belge, M. (1983). Türkiye'de Günlük Hayat, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (c. 3, s. 836-860). Ankara: Bilgi Yayınları.

Berktaş, F. (2000) *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* (2. bs). İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003

Bora, A. (1998). *Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Kurulması*, Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bowie, F. (2000). *The Anthropology of Religion*. USA: Blackwell Publishers

Çakır, R. (2000a). Dindar Kadının Serüveni, *Birikim*, (137), 27-35.

Çakır, R. (2000b). Hidayet Şefkatli Tuksal ile Söyleşi 'Kadın Bakış Açısına Sahip Olmalıyız', *Birikim*, (137), 48-59.

Çakır, R. (2002). *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar* (9. bs.). Ankara: Metis Yayınları.

Çakır, Ş. (2002). *Ataerkil Dayanışma ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çalışlar, O. (2005). *İslam'da Kadın ve Cinsellik* (8. bs.). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

- Çetin, H. (2003). Gelenek ve Değişim Arasında Kriz: Türk Modernleşmesi, *Doğu Batı*, (25), 11-40.
- Çepni, İ. (2005). Tüp Bebek Genelgesi Gözden Geçirilmeli, *Radikal* (İnternet Baskısı), Erişim: 18 Haziran 2007, <http://www.radikal.com.tr/index.php?tarih=22/05/2005>
- Donovan, J. (2001). *Feminist Teori* (A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (1992).
- El-Saadavi, N. (1991). *Havva'nın Örtülü Yüzü* (S. Özbudun, Çev.). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi. (1980).
- Ersoy, T. (1998). *Menopoz ve Kültür*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Esposito, John L. (1992). *The Islamic Threat Myth or Reality?*, Oxford: Oxford University Press.
- Fallaci, O. (1997). *Doğmamış Bir Çocuğa Mektup* (2. bs.), (P. Kür, Çev.). İstanbul: Can Yayınları. (1975).
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göle, N. (2004) *Modern Mahrem –Medeniyet ve Örtünme* (8. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2002) *Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine* (2. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, (1991).

hooks, b. (2002). *Feminizm Herkes İçindir* (E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün ve A. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Çitlembik Yayınları, (2000).

İlkkaracan, P. (Ed.). (2003). *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, (E. Salman, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

İlyasoğlu, A. (2000) *Örtülü Kimlik*, İstanbul: Metis Yayınları.

İmam-ı Gazali. (1973). *İhyau Ulümi'd Din*, (A. Serdaroğlu, Çev.), İstanbul: Bedir Yayınevi.

İstanbuli, M. M. (2002). *İslam'da Evlilik ve Cinsel Mutluluk* (10. bs.), (Y. Çetinel, M. Kesici ve S. Yazıcı, Çev.). İstanbul: Çağrı Yayınları.

K., A. Y. (Mayıs 1986). Önce Kendime Sonra Anneme ve Yavruma Kıydım, *Mektup*, 2, 15-18.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç ve F. Özbay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları, (1996).

Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, I, İstanbul: Risale Yayınları.

Keleş, A. (2002) "İslamcı Feminist" Söylemin Hadisleri Yorum Problemi –Bir Örnek Bağlamında-, *İslamiyat*, 5(3), 139-152.

Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil). (1993). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.

Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği* (6. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kur'an-ı Kerim. (t.y.). (Elmalılı M. H. Yazır, Çev.) Kayseri: Okyanus Yayıncılık.

Laçiner, Ö. (1996). İslami Hareket: Umudu “Din”lendirmek ya da Dilendirmek. *Birikim*, (91) 8-14.

Lindisfarne, N. (2002). *Elhamdülillah Laikiz, Cinsiyet, İslam ve Türk Cumhuriyetçiliği*, (S. Somuncuoğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (2001).

Lindholm, C. (2004). *İslami Ortadoğu*, (B. Şafak, Çev). Ankara: İmge Kitabevi. (1996).

Mernissi, F. (2003a). İslam’da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkaracan (Ed.). *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, (s. 33-55), (E. Salman, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları (2003).

Mernissi, F. (2003b). *Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza*, (A. Kantarcı, Çev.). Ankara: Epos Yayınları. (1998).

Okutucu, H. M. (1996). *İstikamet Şeriat*. İstanbul: Yeryüzü Yayınları.

Öztürk, M. (2001). Egemen Bir Dini Söylem Tarzı Olarak Ataerkillik, *İslamiyat*, 4(4), 111-31.

Sabbah, F. A. (1995). *İslam’ın Bilinçaltında Kadın*, (A. Sönmezay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1986).

Said, E. (1998). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Yolu*, (N. Uzel, Çev.). İstanbul: İrfan Yayınevi. (1978)

Saktanber, A. (2002). *Living Islam –Women, Religion and the Politicization of Culture in Turkey*. London,: I.B. Tauris Publishers.

- Sakaranaho, T. (2006). Tartışılan Tesettür -Türkiye’de İdeolojik Bir Tartışma Konusu Olarak İslami Başörtüsü. S. Marcos (Ed.). *Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet* (s. 329-343), (S. Özbudun, B. Şafak, İ. Çayla, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları. (2000).
- Sezen, Y. (2000). *İslamın Sosyolojik Yorumu*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadıncık* (N. Şarman, Çev.). İstanbul: Panel Yayınevi. (1976).
- Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Yayınları.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet. (2000). *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. İstanbul: Kitabiyat Yayınları.
- Şişman, N. (2005). *Küreselleşmenin Pençesi, İslam’ın Peçesi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ünlü, S. (Şubat 1986). Politik Örtü. *Mektup*, 2, 6-7.
- Yavuz, M. Hakan Ve Esposito, J. L. (Ed.). (2003). *Turkish Islam And The Secular State, The Gülen Movement*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Yıldız, A. (Temmuz 1986). Sigara Tütmek Ve Cihad Şuuru. *Mektup*, 2, 18-19.

KADIN VE AİLE KAYNAKÇASI

20. Yüzyılda İnsanlığın En Büyük Utancı Açlık, Somali'li Kardeşlerimizle. (Nisan 1986). *Kadın ve Aile*, 1, 24-7.

Ahlaksızlığı Meşrulaştırma mı? (Ekim 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 21.

Akman, E. (Mart 1987). Ben'ler. *Kadın ve Aile*, 3, 37.

Akyüz, N. (Mayıs 1985). Adet Düzensizlikleri. *Kadın ve Aile*, 1, 30.

Akyüz, N. (Mart 1986). Ağrılı Adet Görme, *Kadın ve Aile*, 2, 38.

Anne Şefkatinin Önemi. (Eylül 1987). *Kadın ve Aile*, 3, 32.

Arısoy, H. (Eylül 1985). Çocuklarda Diş Çürümeleri. *Kadın ve Aile*, 1, 32-33.

Asiltürk, S. (Nisan 1985). Yeni Doğmuş Bebeğin Bakımı. *Kadın ve Aile*, 1, 30-31.

Asiltürk, S. (Eylül 1985). Çocuklarda Kemik Hastalığı: Raşitizm. *Kadın ve Aile*, 1, 31-32.

Asiltürk, S. (Kasım 1985). Çocuklardaki Döküntülü Hastalıklardan Kızamık. *Kadın ve Aile*, 1, 39.

Asiltürk, S. (Aralık 1985) Kızıl ile Kızamığı Ayıt Edebiliyor musunuz? *Kadın ve Aile*, 1, 37.

Atalay, Y. (Aralık 1987). Anne ve Çocuk. *Kadın ve Aile*, 3, 56-57.

Batılı Kadının Hazin Sonu, “Ben Bir Kiralık Anneyim”. (Aralık 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 8.

Bir Gazete Haramı Helal Kılmaya Çalışıyor. (Eylül 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 21.

Bizim Olmayan Problem. (Nisan 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 2.

Bursevi, Mehmet Zahid. (Temmuz 1985). Ateşle Barut. *Kadın ve Aile*, 1, 43.

Ceyhan, Z. (Mart 1986). Allah’ın Sevmediği Helal. *Kadın ve Aile*, 2, 7.

Coşan, M. E. (Nisan 1985). Amacımız. *Kadın ve Aile*, 1, 3.

Coşan, M. E. (Ağustos 1985). Çifte Kültür, *Kadın ve Aile*, 1, 4.

Coşan, M. E. (Kasım 1985). İslam’la Batının Arasındaki Derin Farklar. *Kadın ve Aile*, 1, 4.

Coşan, M. E. (Mart 1986). Nefs ve Müstehcenlik. *Kadın ve Aile*, 2, 6.

Coşan, M. E. (Ağustos 1987). Asil Kadın Yetiştirelim. *Kadın ve Aile*, 3, 10-11.

Clermont’un Örtülü Hanımları. (Ağustos 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 5-7.

Çalışmak Modern Hayatın Gereği mi? (Haziran 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 6.

Çelikkol, A. (Nisan 1986). Kadının Başına Ne Dertler Açıldı. *Kadın ve Aile*, 2, 12.

Çocuklarınız İçin. (Ağustos 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 17.

Durmuş, M. Z. (Nisan 1985). Doğacak Çocuğuma Mektup. *Kadın ve Aile*, 1, 10-11.

Eken, H. (Kasım 1985). Kürtajın Fıkhi Hükmü. *Kadın ve Aile*, 1, 11-13.

Er, M. E. (Ocak 1987). Siz Sorun Biz Cevaplayalım. *Kadın ve Aile*, 2, 30.

Erdim, S. (Nisan 1987). Doğum Öncesi ve Sonrasında Nelere Dikkat Edeceksiniz? *Kadın ve Aile*, 3, 46-47.

Erdoğan, G. (Mart 1986). Acıyorum Bu Yüzleri Gülmeyen Çocuklara, *Kadın ve Aile*, 2, 9.

Ergün, M. (Temmuz 1985). Temel Güven Duygusu. *Kadın ve Aile*, 1, 30.

Faruki, L. (Temmuz 1986). Kur'an'a Dayalı Bir Toplumda Kadın. *Kadın ve Aile*, 2, 30.

Fıkhi Meseleler. (Ocak 1986). *Kadın ve Aile*, 1, 23.

Gerçekte Neler Aranmalı? (Kasım 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 28-29.

Gürdoğan, A. (Haziran 1985). Kazandığımız Kaybettiklerimizi Karşılıyor mu? *Kadın ve Aile*, 1, 5-7.

Gürdoğan, A. (Temmuz 1985). Çalışan Hanımların Problemleri", *Kadın ve Aile*, 1, 12-13.

Halil Günenç Hocayla "İslam'da Kadın Hakları Üzerine". (Nisan 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 8.

Kadın Erkek Eşittir. (Nisan 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 7.

Kadının Değeri Ancak İslam'la Bilinir. (Nisan 1986) *Kadın ve Aile*, 2, 14-15.

Kadın-Kadına İlmihal, (Şubat 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 23-24.

Kazokoğlu, M. (Nisan 1985) Çocuk Terbiyesi Ne Zaman Başlar? *Kadın ve Aile*, 1, 28-29.

Kökoğlu, G. (Ekim 1986). Çalışan Kadın ve Eşitlik Dedikleri, *Kadın ve Aile*, 2, 34.

Küçük, R. (Haziran 1987). Niçin Evlenilir?, *Kadın ve Aile*, 3, 14-15.

Kürtaj Koymuşlar Çocuk Öldürmenin Adını. (Kasım 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 8-10.

Lanetli Nesil. (Mayıs 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 33.

Namaz Kılanlar Cezalandırılıyor. (Haziran 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 11.

Nur Suresi Ayet:31. (Haziran 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 35.

Nokta'ya İthaftır. (Kasım 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 19.

Oduncu, A. (Haziran 1986). Ülkemde Zenciler mi Var? *Kadın ve Aile*, 2, 6.

Oduncu, S. (Nisan 1987). Hz. Meryem. *Kadın ve Aile*, 3, 38-39.

Pakistan Selam Sana. (Ekim 1985). *Kadın ve Aile*, 1, 12.

Sancar, A. A. (Kasım 1985). Müslüman Kadın Hakkında Yanlış Kavramlar. *Kadın ve Aile*, 1, 6-7.

Saydam, O. (Ocak 1987). Zayıflamak Zor Değil. *Kadın ve Aile*, 2, 34-35.

Serim, E. (Temmuz 1985). Kürtaj ve Komplikasyonları. *Kadın ve Aile*, 1, 34.

Serim, E. (Ağustos 1985). Kadında Anormal Kılınma. *Kadın ve Aile*, 1, 28.

Serim, E. (Eylül 1985). Kadın Genital Kanseri. *Kadın ve Aile*, 1, 34.

Serim, E. (Ekim 1985). Corpus (Rahim) Kanseri, *Kadın ve Aile*, 1, 30.

Serim, E. (Ocak 1986). Rahim İçi Araçları, *Kadın ve Aile*, 1, 29-30.

Serim, E. (Şubat 1986). Hormonlarla Doğum Kontrolü. *Kadın ve Aile*, 2, 32.

Serim, E. (Mayıs 1986). Aile Planlaması. *Kadın ve Aile*, 2, 35-36.

Serim, E. (Haziran 1986) Allah'ın Ömür ve Rızık Vermedikleri; Düşükler. *Kadın ve Aile*, 2, 38-39.

Sorular ve Cevaplar (Nisan 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 22.

Ulvi Alacakaptan'la Kadın Üzerine. (Mayıs 1986). *Kadın ve Aile*, 2, 20-22.

Ülkü, Z. (Haziran 1986). Babasız Çocukların Küçük Anneleri", *Kadın ve Aile*, 2, 26-27.

Ürkmez, M. (Ekim 1985). Tuvalet Eğitimi. *Kadın ve Aile*, 1, 28-29.

Ürkmez, M. (Eylül 1985). Çocuklarda Kekemelik. *Kadın ve Aile*, 1, 30-31.

Ürkmez, M. (Kasım 1985). Gece İşemeleri. *Kadın ve Aile*, 1, 37-38.

Varol, F. B. (Kasım 1987). Anne Sütünün Önemi, *Kadın ve Aile*, 3, 54.

Yılmaz, E. (Mart 1986). Çocuklarınız Ne Olacak? *Kadın ve Aile*, 2, 10.

Yörükoğlu, A. (Mart 1986). Boşanmaya Sebep Ne? *Kadın ve Aile*, 2, 11-12.

BİZİM AİLE KAYNAKÇASI

Aile ve Televizyon. (Nisan 1988). [Kompozisyon Yarışması]. *Bizim Aile*, 1, 37.

Annem Nerede?. (Mart 1989). *Bizim Aile*, 2, 9-12.

Azman, H. "İbn-i Sina ve Anne Sütü", (Eylül 1988). *Bizim Aile*, 1, 31.

Cennetten Bir Köşe. (Temmuz 1989). *Bizim Aile*, 2, 32-33.

Cinsi Eğitimden Maksat Ne? (Haziran 1989). *Bizim Aile*, 2, 8-12.

Çeleğen, N. (Nisan 1988). İffet Kalesi Aşılamaz. *Bizim Aile*, 1, 10-2.

Çeliker, N. (Ekim 1988). Anneciğim. *Bizim Aile*, 1, 30.

Çeliker, N. ve Deniz, Z. (Eylül 1989). Geleneklerimiz. *Bizim Aile*, 2, 37-38.

"Ekonomik Özgürlüğün" Bedeli. (Kasım 1988) *Bizim Aile*, 1, 16.

Erbıyık, İ. (Şubat 1989). Anne Adaylarının Dikkatine. *Bizim Aile*, 2, 32-33.

Erbıyık, İ. (Mart 1988). Anne Sütü İdeal Gıda. *Bizim Aile*, 1, 38-39.

Erbıyık, İ. (Aralık 1988). Kısırlık Hastalık Değildir. *Bizim Aile*, 1, 35-37.

Erbıyık, İ. (Mart 1989). Kürtaja Hayır. *Bizim Aile*, 2, 33-34.

Erbıyık, İ. (Nisan 1989). Doğum Kontrolü. *Bizim Aile*, 2, 33-35.

Erbıyık, İ. (Mayıs 1989). Cinsi Hayatta Ölçü. *Bizim Aile*, 2, 29-31.

Erdem, T. (Mayıs 1988). Cinsi Hastalıklar “Cinsel Devrimin” Hediyesi. *Bizim Aile*, 1, 12.

Ev Hanımlığı, Kabiliyetleri Köretilir mi? (Eylül 1989). *Bizim Aile*, 2, 32-33.

Güleçyüz, Y. (Temmuz 1988). Ah Şu Yaramazlar. *Bizim Aile*, 1, 40-41.

Güleçyüz, Y. (Mart 1988). TV’ye Esir Olmayalım. *Bizim Aile*, 1, 32-33.

Hristiyan Gözüyle. (Ocak 1988). *Bizim Aile*, 1, 23.

Kaçar, M. (Şubat 1988). Sohbet: Yavuz Bahadıroğlu. *Bizim Aile*, 1, 33.

Kaçar, M. (Mayıs 1988). Mehmet Kutlular (Yeni Nesil’in Sahibi Bizim Aile’nin Misafiri Oldu). *Bizim Aile*, 1, 20-22.

Kaçar, M. (Ocak 1989). Çocuğunuza Temizliği Nasıl Sevdirebilirdiniz? *Bizim Aile*, 2, 34-35.

Kaçar, M. (Mart 1989). “Bizim Aile”nin Kapakları. *Bizim Aile*, 2, 38.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Mart 1988). Kur’an’dan Kadınlara: İlim Öğrenin”. *Kadın ve Aile*, 1, 4-8.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Nisan 1988). Aile Dünya’daki Cennet. *Bizim Aile*, 1, 4-9.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Mayıs 1988). Kadına Annelik Yakışır. *Bizim Aile*, 1, 4-8.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Temmuz 1988). En Büyük Emanet. *Bizim Aile*, 1, 4-8.

Kaçar, M, Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Ağustos 1988). Müstehcenlik Esarettir. *Bizim Aile*, 1, 4-7.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Kasım 1988). Şikayete Hakkımız Yok, Hastalık da Şifa da Allah'tan, *Bizim Aile*, 1, 4-7.

Kaçar, Meral, Tezcan, S. ve Yavuztürk, Y. (Ocak 1988). İslam ve Kadın. *Bizim Aile*, 1, 17-21.

Kaçar, M., Tezcan, S. ve Yavuztürk, Y. (Şubat 1988). Örtünmek Hürriyettir, *Bizim Aile*, 1, 16.

Kadın ve Eğitim. (Nisan 1988). [Makale Yarışması], *Bizim Aile*, 1, 36.

Kıskanırım Seni Ben. (Ekim 1989). *Bizim Aile*, 2, 32-33.

Kompozisyon Yarışması. (Nisan 1988). *Bizim Aile*, 1, 37.

Lelong, M. (Ocak 1988). Hristiyan Gözüyle. *Bizim Aile*, 1, 23.

Makale Yarışması Neticelendi. (Nisan 1988). *Bizim Aile*, 1, 36-37.

Onurlu, G. (Ekim 1988). "Ekonomik Özgürlük" Masalı. *Bizim Aile*, 1, 10-12.

Özbadak, İ. (Şubat 1988). [Karikatür], *Bizim Aile*, 1, 15.

Paksu, M. (Haziran 1989). Cinsi Eğitimin Yaşı. *Bizim Aile*, 2, 13.

Sanatta Müstehcenliğe Hukuk Engeli. (Ağustos 1988). *Bizim Aile*, 1, 6.

Şeviker, M. (Haziran 1989). Mutluluğun On Sırrı. *Bizim Aile*, 2, 32-33.

Vahide, Ş. (Mart 1988). İlim Saadete Götürür. *Bizim Aile*, 1, 9-10.

Yakut, H. (Temmuz 1988). Eş Seçiminde Püf Noktaları”, *Bizim Aile*, 1, 18-19.

EKLER

Çocuklarınız için

2

3

Kız çocuğunuz için vermiş olduğumuz bu modelin kalıbı 8-11 yaşlarındaki kızlar için uygundur. Patlamızın A yüzündeki KIRMIZI çizgiyi bu modelin kalıbından 400 Kalıplan Kumaşa yerleştiriniz. Ben gereesi ölçü ve açıklamaları kullanınız. «AÇIKLAMA BÖLÜMÜ» Model 2 bölümünde bulabilirsiniz.

Erkek çocuğunuz için seçtiğiniz bu pantolon ve gömleğin kalıbını ilave patlamızda bulabilirsiniz. Patlamızın A yüzündeki MAVİ çizgiyi bu pantolon ve gömleğin kalıplarına atınız. Kalıplan kumaşa yerleştiriniz. Ben gereesi ölçü ve açıklamaları kullanınız. «AÇIKLAMA BÖLÜMÜ» Model 2 bölümünde bulabilirsiniz.

Kadın ve Aile, Ağustos 1985

17

Ek 1: Çocuklarınız için. (Ağustos 1985). Kadın ve Aile, 1, 17.

Dr.Gülsen Ataseven'le görüştük

Çalışan Hanımlar:

“Kazandığımız kaybettiklerimizi karşılıyor mu?”

Afra GÜRDOĞAN

Bir hanımın çalışmaktan memnuniyetini olmasının oldukça güç şartlara bağlıdır. Mesleği uygun mu, çocukları ne yapacak, evine bakan var mı?

Okuyucularımıza problemlerini gündeme getirmek, uzmanların tavsiyelerini almak ve birlikte çözümler aramak için "ÇALIŞAN HANIMLAR" adı altında bir soruşturma düzenledik. Arkadaşımız Afra Gürdoğan, doktor Gülsen Ataseven ile görüştü. Dr. Ataseven değerlendirmelerinden büyük ölçüde yararlanacağımızı umuyoruz. Yapığımız diğer konuşmaları gelecek sayılarımızda sunacağız.

Soru: Bir hanım olarak çalışmaktan memnuniyetiniz var mı?

Cevap: Her bir hanımın çalışmaktan memnuniyetini olmasının oldukça güç şartlara bağlıdır:

- Mesleğin kadını yaradılışına uygun olması,
- Yavrularının anne sevgisi ve se se karine ihtiyacı gösterdiği devreyi çok gerilerde bırakması,
- Evden yemek, eşya gibi günlük ihtiyaçlarının çok sadık ve mükemmel bir yardımcı tarafından aksatılmadan yürütülmesi... Bu şartların en önemli olanları arasındaadır.

Bir hekim, hem de Kadın Hastalıkları uzmanı olduğum, çocukların ise, üniversite çağlarına ulaşmış olması, özellikle emekçi, fedakâr ve kabiliyetli annelerin evin günlük sorumluluğunu yüklenmiş bakımına bina Allah'ın en büyük lutfudur. Bunun için çalışırken, insanlara faydalı olmaktan memnuniyetimi her olana ile edebiliyorum.

Soru: İş yerinizde ne gibi sorumluluklar karşılıyorsunuz?

Cevap: Hekim olmama rağmen, bir anne, bir te mesleğimin ötesinde evimin buhar kaynağı olmam gerektiğini hiç bir zaman unutmamışım için çalışmam hayatım stresinden kendimi daima uzak tutacak bir program takibetir. Haftanın bazı günlerinde müyesserhanemde çalışma ve eşimin de bir hekim olduğu gibi avantajı durumum dolayısıyla büyük bir sortunda karşılanmadığını söyleyebilirim.

Soru: Çalışan hanımlar çocuklarına ve evlerine gerekli zamanı ayıramıyorlar. Bunun aile ve çocukların eğitimi üzerindeki etkileri sizce neler olabilir?

Cevap: İşte bu üzerinde üzerinde durulması gereken en mühim meseledir. Çalışan hanımların evlerine ve hıhıssa çocuklarına yeterince zaman ayıramadığı bir gerçektir. Kona psikolog ve pedagoğları epayla

Ek 2: Gürdoğan, A. (Haziran 1985). Kazandığımız Kaybettiklerimizi Karşılıyor mu? *Kadın ve Aile*, 1, 5-7.

Dr. Meral Kaçar sorularınızı bekliyor. Çocuk eğitimi ve bakımından sağlık konularına, cinsî hayattan tikiş problemlerine, aile içi münasebetlerde karşılaştığınız zorluklardan konşuluk ilişkilerine kadar aklınıza gelecek her konuda sorularınıza açığız. İsmi'nin yayınlanmasını istemeyen okuyucularımızın isimleri saklı tutulacaktır. Bu okuyucularımız birer de rumuz bildirirlerse, cevapları o rumuzla neşredilecektir.

Bizim Aile,
"Hanım Hanıma" köşesi
P.K. 688,
Sirkeli, İstanbul

Bizim okuyucularımız, derginizin bazı kapaklarındaki portre fotoğraflar hakkında hâlâ tereddüt taşıyorlar ve bunun da bize gönderdikleri mektuplara iletiyorlar. Bu konuda, 22 Ocak 1988 tarihli Yeni Nesil gazetesinin "Meşveret" köşesinde bir açıklama yayınlanmıştı. Bu açıklamanın bazı bölümlerini buraya alarak, tereddütleri izalesine yardımcı olacağımıza inanıyoruz:

Meseleye iki cihetten bakmak da fayda vardır. Birisi, tesettürün sosyal hayatıdaki yeri ve önemiyeti, diğeri de fihri tarafı.

Önce, Bizim Aile dergisinin mevcut deneyim ve süreli yayınlar arasındaki durumuna ve kira ettiği fonksiyona göz atmalı. Müslümanlar tarafından çıkarılan bir-iki derginin dışında, bilhassa kadına yönelik çıkan dergilerin çoğu, kadını bir "şahvet matarı" haline getirip yoktan çıkararak menhus bir âlet şekline sokma hedefine maluldir. Bu mütezell ve mütebhece yayınların ailede meydana getirdiği tehlibat, bilhassa genç kızlarımız üzerinde oynadığı menfi rol, hayale bile sığmayacak kadar derin ve içli bir a- cıdır.

Bu yayınlar, başta tesettür olmak üzere, kadını gerçek hüviyetini kazandıran bütün değerlere sarıya açmış; şerh, tedakikler ve bütün vasıflarıyla "islâm"

"Bizim Aile"nin kapakları

camiyetindeki müstesna yerini almış olan Müslüman kadını doğanın ölmeye gayretkeşliğine bürünmüştür. Müslüman kızın sirt Allah'ın emri olduğu için bittüğü başörtüsünün rejime karşı işlenmiş büyük bir suç olarak görüldüğü, tesettür düşmanlığının bazı şahıslarca "devlet politikası" haline sokulmasına geliştiği böyle irazik bir vasatta, tesettürün müdâfaa eden, onun bir Kur'an emri olduğunu anlatan Bizim Aile gibi bir derginin ne kadar mühim bir vazife gördüğü aşkır.

Tesettür Kur'an'ın açık bir emri, Müslüman kadının bir âlâmet, islâmın bir şanı ve işaretidir. Bu şanı lân etmek, ehemmiyetini göstermek, mânâ ve mahiyetini anlatmak için her türlü meşru ve haklı yola başvurmak paraktır. İşte derginin kapağında yer alan kızımızın

tesettürü fotoğrafını bu açıdan değerlendirmek lazımdır.

Bugün Kur'an'ın tesettür emrini deden ahliye'î pîleden çıkaran Müslüman genç kız kıyafeti, işte kapak fotoğrafını gördüğünüz kıyafettir. O böyle bir kıyafete camiyette, önümüzde yer vermemeye mücadelesi için çırpınırken. Müslümanlar hakkındaki bütün müdâfaasını yapacak, bu iş yaşamasına çalışacaktır.

Meselerin fihri cihetine gelince, ve hadislarda ifade edildiğine göre, dinin eli ve yüzü dışındaki bedenini mesî tarzdır. Elarini ve yüzünü bulundurmama caz ve serbesttir.

Kur'an'ın 31. âyetinde yer "kendiliğinden görünen kısmı müstesna zinetlerini açmasınlar" mealindeki deden maksat şudur: Bütün tesettür de "kendiliğinden görünen kısmı" yüz olarak ifade edilmektedir. Yalnız dinin eli ve yüzü "avret" değildir bulundurulması harâm olmayıp helâldir.

İstisnasız bütün fihri kitaplarımız, dinin kancasına yabancı olan ahlakî olan avret yerleri yüz ve ellerinin

daki vücud tamamı da ifade edilmemek üzere avretlenmiş muyor. Bu yer alan sadece yüzü mi görülmektedir. Bu açıdan bizi zor getirmektedir.

ŞİKAYETE

HAKKIMIZ YOK

ŞİFADA ALLAH'TAN

Sıkıyarak odaya girince, ister istemez bir bekleniş ve sessizlik doldurmuştu odayı. Gözleri ona çevilmiş, neylet onun derisi ve uzamış giden nefes afırı uyarık tutmuştu. Adeta, Koltuğundan kopup gelmiş iki kişi, nalmis birine gözler dikilmişti. Medenî semâ doktor sordu: "Nesi var?"

Genç, ihtimâsını kendisi de düşünerek, hemenkindi soruya geçti:

"Ne zaman başladı şikâyetler?"

"Çok önce doğa," dedi, gelirelerinden biri. "Onbeşerî çocuk yürümeye başladı. Oysa pek çok iş yaptırıcı zamana kadar."

"Ama artık yapamaz olmıştı ki, kat merdiven çöktü, nefesi kesiyor, dans yordu. Üstelik zaman içinde, gözde yalancı bile gülmeye neles a maye başlamıştı. Baş nın altına ilk-Çg yastık koyunca biraz rahatlardı, ama göğür bir rahatlama değildi. Çünkü bu her şeydi."

"Ne onda rahat bir yoku var, ne hizada."

AH ŞU HASTALIKLAR...

Bu kurşun, eşi olmalıydı. Kim bilir, daha bir kaç sene önce sine karlar ne kadar sağlıklı ve mutlu bir hayat sürüyorlardı. Evlilikleri, çocukları... "Evimizi şuna alalım." "Yeni yuraya gidelim mi?" veya "Çocuklarımız iyi bir gelecek hayal ediyoruz. Bu yılki seneye orda taşlayacak, vermişken niye evimizi verelim" gibilerden konuşmalarla sürüp gidiyordu hayatları. Bu hale gelecekle ilgili her şeyden bir şeylerdi?

İş, herhangi fakir bir durumdaydı M... Hepi-

Ek 4: Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Kasım 1988). Şikayete Hakkımız Yok, Hastalık da Şifa da Allah'tan, *Bizim Aile*, 1, 4-7.

"Kıskanırım seni ben..."

Kıskanma duygusu yaratılışımızda mevcut. Bu duyguyu sökülüp atamayız. Ama ifrata veya tefrite düşmeden, veriliş maksadına uygun şekilde kullanabiliriz.

Önyaza kıskanç olmayan bir insan var mıdır?

Bu soruyu "evet" diye cevaplamak gerçekleri zor. Çünkü herkes biraz kıskançtır. Kardeşler, arkadaşlar, meslektaşları... Aile

arında şu veya bu şekilde, şu veya bu sebeplerle kaynaklanan kıskançlık gözetilene her zaman rastlanabilir. Ama bunlar arasında en önemlisi en sık yaşananı ve ağır netice al doğurunu hiç şüphesiz, eşler arasındaki kıskançlıktır.

Aslında yaratılışımızda mevcut bir duygu kıskançlık. Çünkü hepimiz bir yuvaya, bir eşe, bir yuvaya sahip olup, bunu başkalarıyla paylaşarak istanama duygusuna sahibiz. Ve iyi düşünürsek, bunun bir hassa aile bir şini münafazaya yitirmek bir duygu olacağı düşünür. Bu mârâda bu bu çerçevede kaldığı sürece de, eşler arasında problem teşkil etmek şöyle dursun, karşılıklı sevgiye canlılık, süreklilik kazandırır, bu sevgiyi güçlendirir.

Aile dramları

Fakat, ye bu plâğın dâğına çıkarsa? Nani şu aile kavgaları, böhçeleri, inharlara korduzanan kimi zaman da deşir peşmaklıkların görsinde noktalanmış cıramlara yol açacak bir mecraya sürüklenirse?

Gerçekten de günümüzde aile kıskançlığı için şu veya bu şekilde olay çıkaran insanların sayısı o kadar çok ki...

O zaman, bu duygumuzu biraz daha derinine inarak tahlil edip, "kışkanım" ol-

ğisinde nasıl muhtaza aceceğimize iyice düşünelim! Geraklı. Çünkü aile bunun da dışlarını vermiş. Duygularımız nasıl kullanmamız gerektiğinden önceye tartılmış. O halde, ifratımızca kıskançlık duygusunu da bu ölçüler içinde yönlendirsek, hem bir çok kuzusulukları önüne geçirebiliriz hem de eniş bir güven ve huzur almış birini kârdiğ cıramızda yerleşirmiş oluruz.

Nasıl?

Fakat miza yerleştilmiş birçok duygu

şini bu mârâda kışkanım bir insan, bu duyguyu, onu dâğıtmayacak, gücendirmeyen bir şekilde, çok dikkatli ve cıgla olarak kullanır. Eşinde onur bu kıskanımından rahatsız olmaz, aksine memnundur, huzur bulur.

Niçin evleniyoruz?

Ne yâk ki, görünürde en çok rastlanırmı, ya aşk derecede iğlisiz olmak, ya da aşk dâğıda kışkanım! Fakat, inceden bu sorunun cevabı, "Niçin evleniyoruz? Eşimiz bizi mîcîh na mârâ ilâde ediyor?" sorularının çerçevesinde gzel.

Bedi'zzaman, *Hamvâle* *Avî* bunı isimli eserinde günümüz âleminin tat olarız düşünce, sonra, âilede huzursuzlukların, gergin sebebinin tek tek açıklarak, hamamlara bazı seviyelerde bulur. Bu seviyelerden birini "assac" zedeleyecek olursak:

Bu zaman, eskî zamanla benzemiyor. Çünkü on sîredir, İslâm İlahiyası yerini "pağdas" tebiye amış. Bu yüzden, evliler

"abedî beraberlik" dînî ve âhîrî seadet ve gûnahlardan korunma dâğıcıyle değı. Maddî ölçüler esas alınarak gerçekleşiyor. Bu da tahakkümleri, bakılan netice veriyor. O hîr dâğırdığ "kîv" yani eskîni bakıma her bakıdan denk olması şırı göz dînî almıdığından, heym her kîl için de aza dıyor. Kıskançlık da için için gresir, bîz bîz bir bîrâd oluyor.

Evet, ebedî hayal arkadaşlığı, dünyaya ve âhîrî mutuluk, âlemler karşılığı olarak birbîrlerini günahardan koruyup bir "kîv" olma... İslâmın evliler

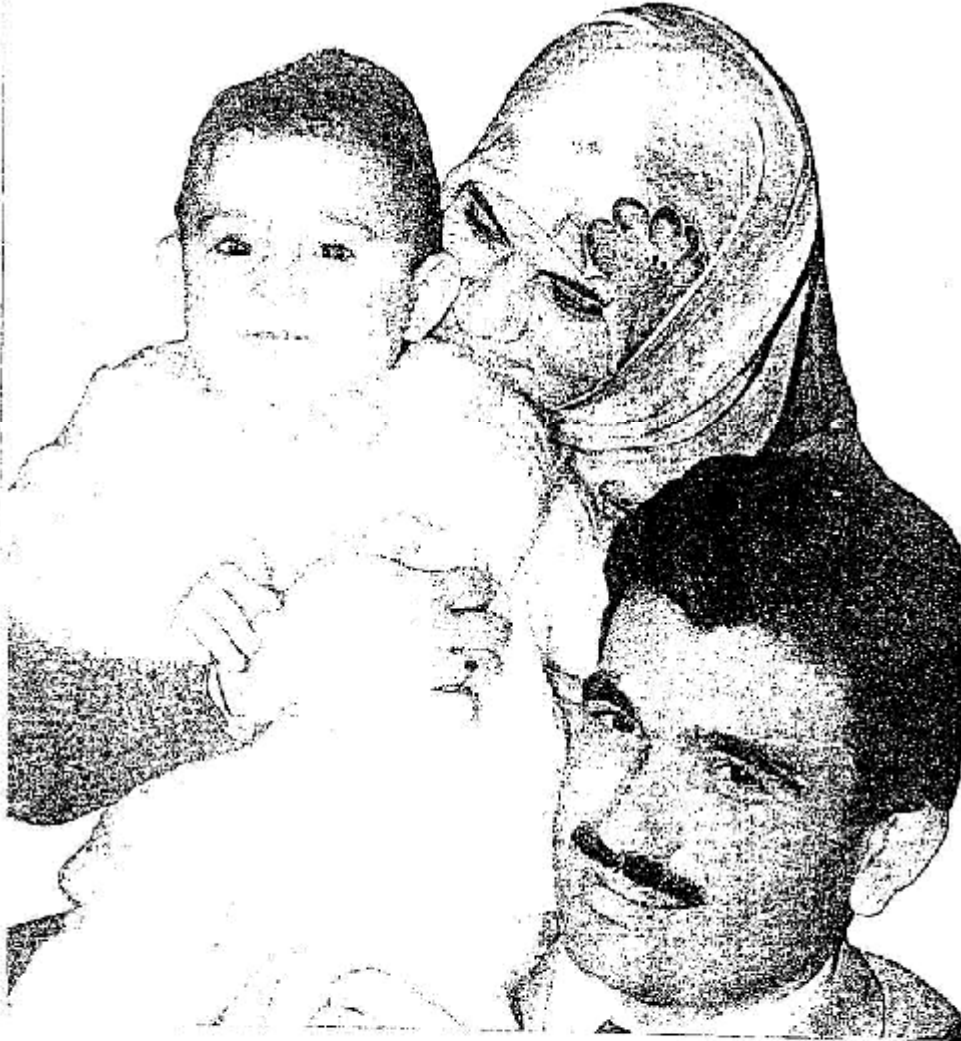
S. S. S.

lar. Bunları nasıl kullanacağız? konusundaki soruları bîzde gzel. Her bir için de merabe mevcut. Bu merabeler, kıskançlık duygusu için de söz konusu. Bu duygunun ilâhî merabesi, pağılı huzursuzluklara yol açar, aradaki sevgi bağlarını koparır. Tefrit derecesi, eş ya mî-nasebetteinde tamamen iğlisiz ve kayıtlı kalmak, hiç kışkanım şeklide kışkanımza çıkar. Her iki aşk da, insanın iç dünyasında, aile hayatında, toplum hayatında büyük problemler meydana gelir. Vâsıl derecesi ise, aradaki gırtlı, sevgi bağını daha da güçlendirir, gzelir. E-

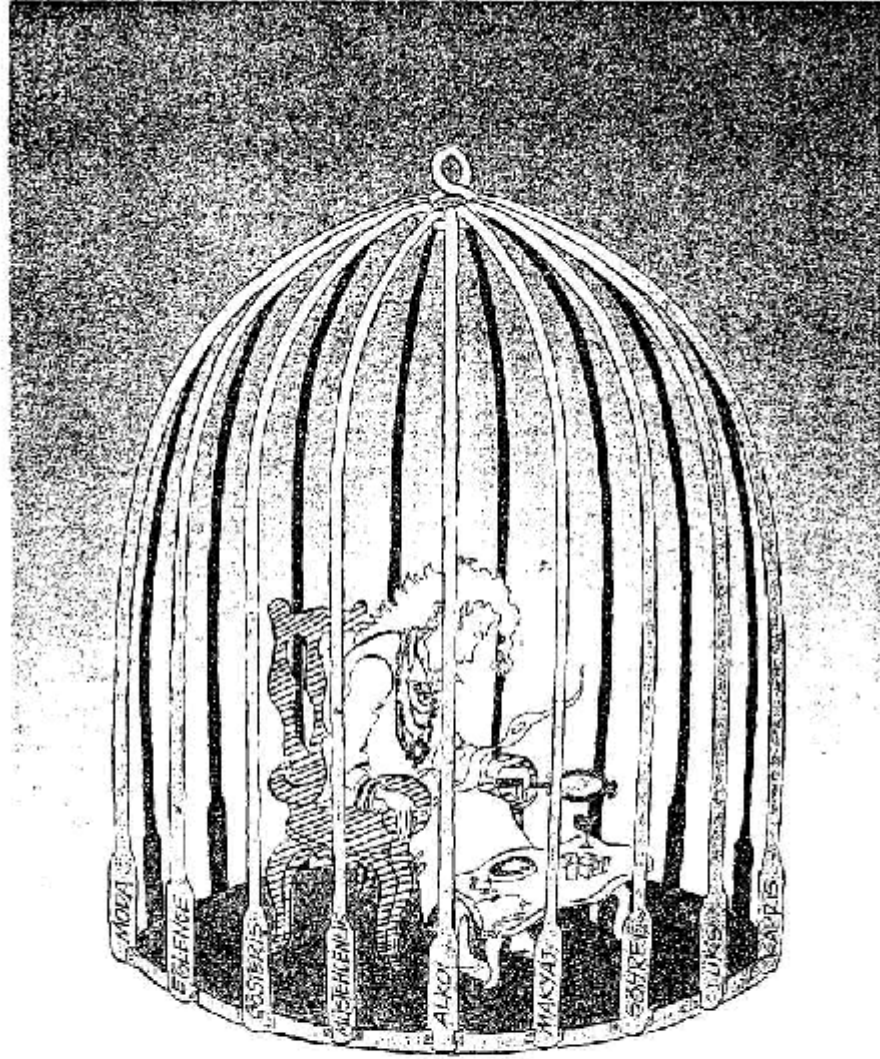
● KAPAK

AİLE

DÜNYA'DAKİ CENNET

Ek 6: Kaçar, M., Tezcan, S. ve Güleçyüz, Y. (Nisan 1988). Aile Dünya'daki Cennet. *Bizim Aile*, 1, 4-9.

ŞUBAT 1988 SAYI 2

Bizim Aile

15

Ek 7: Özdamak, İ. (Şubat 1988). [Karikatür], *Bizim Aile*, 1, 15.